
DELA VASE PAVKOVIĆA

WEB-SITE

www.narodnaknjiga.co.yu

E-MAIL

alfankkl@eunet.yu

BIBLIOTEKA

• DELO •

[Knjiga 1]

Glavni i odgovorni urednik

MILIČKO MIJOVIĆ

Urednik

GOJKO TEŠIĆ

Umetnička oprema

TODE RAPAIC

Tehnički urednik

JASMINA ŽIVKOVIĆ

Ilustracija na koricama

Horas Pipin:

„Čovek na klupi“, 1946.

Vasa Pavković

POSLEDNJI
ŠTIĆENIK NOĆI

Narodna knjiga / Alfa
2004.

Copyright © 2004 by Vasa Pavković
Copyright © NARODNA KNJIGA, 2004.

ISBN 86-331-1512-3

Ova knjiga se ne sme bez dozvole autora, ni u celini ni u delovima, umnožavati, prešampavati niti prenositi ni u jednom obliku niti ikakvim sredstvom. Ona se bez odobrenja izdavača ne sme ni na koji drugi način niti ikakvim drugim sredstvom distribuirati niti pak umnožavati. Sva prava na objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač prema odredbama Zakona o autorskim i srodnim pravima.

FIKCIJE

1

POSLEDNJI ŠTIĆENICI NOĆI

Po Margaret Diras

Moj put, naš put je vodio kroz Vojvodinu. Krenuli smo oko osam uveče, dok se vreline sporo smirivala, sa Palića. Iza nas je ostalo tamnozeleno ogledalo jezera, visoki park, rustična stara gostiona. Provezli smo kroz Suboticu – dugo i sporo kretanje između dva semafora, pa izbijanje, najednom, na ravnici, bez kuća, gola polja, visoki kukuruzi, crni, u farovima tamnozeleni, septembar će ih zateći izgorele, tako sam mislio, dok mi je žena na suvozačkom sedištu, čije sam ime retko izgovarao, držala šaku, položenu na kolenu. Povremeno bi ljubila grlić pljosnate metalne bočice i pružala je meni, naginjući se, sa osmehom u oba ugla usana. Tada bih otpio gutljaj i približivši lice njenom, dodirivao je vlažnom gornjom usnom. Vozili smo jedan deo te poznoletnje noći. Više ne znam koje je to godine, baš, bilo, sve što se docnije desilo meni, zemlji, meni, mojoj otadžbini, poništilo je datume. Bilo je to ipak leto, pozno leto i sedela je do mene u vozilu; povremeno cugala. Upoznao sam je početkom te godine, na nekom naučnom skupu, susreo je na završnom balu prosvetnih radni-

ka. Ona me je izabrala, kada su dame birale. Pa sam u sledećem plesu izabrao ja nju. To je druga priča, ne manje interesantna od ove.

Rekla mi je da zastanemo u Kikindi i prenoćimo u Kikindi, za koju je Crnjanski tvrdio da ne postoji. Ne znam ni sam zašto sam pristao na to. Oko ponoći, mislim tako, parkirali smo se na platou ispred hotela *Narvik*. Na recepciji sam, vadeći novčanik, telegram iz levog prebacio u desni unutrašnji džep lakog letnjeg sakoa. Sahrana je bila zakazana za pet popodne, narednog dana, ili tog dana, svejedno, ako smo u *Narvik* stigli pre odnosno posle ponoći. Voleli smo se u hotelu *Narvik*, soba 317, treći sprat. Čim smo se raskomotili, istuširali, a pred jutro smo to opet činili. Sada smo se već odlično, skoro savršeno slagali u seksu. Vožnja, telegram – želja za njom, u tom hotelu, beše jasna i tvrda. Želeo sam je i dok smo doručkovali kajganu sa šunkom. Želeo sam je – nju, svidalo mi se kako viljuškom otkida komadiće zlataste kajgane i stavlja je među usnice. Popili smo espresso, tu u hotelu. Setio sam se, gledajući kroz staklo na gradski trg, kako nas je noćas, na parking, dočekala sova. Proletela je kao vesnik – nečega – iznad naših glava, huknuvši nešto dalje, kada je bila iznad krošnji i krovova Kikinde. Popeli smo se u sobu i skinuli se, legli u hotelsku postelju, ali smo legli jedno do drugog, pre nego je rekla kako bi trebalo da nastavimo put. Želela me je, moja *štićenica noći*, želela me je dok smo se kretali s parkinga, i dok smo vozili kroz Kikindu, pa opet, putovali ravnicom – kroz bučni vazduh, ne misleći na ništa – telegram, mračni predmet želja, sahrana, starački dom, mrtvačnica, sve što me je čekalo. Povremeno bi trljala moj vrat, potiljak, svo-

jim prstíćima, govoreći na mađarskom nešto što nisam razumevao. Moja zaštitnica. Krenuli smo rano, skoro da nismo ni spavali, put je bio vreo, jara je već titrala nad asfaltom, prolazili smo kroz banatske selendre, preko prljavih kanalčića, gotovo presahlih, preko mostića sa ogradama od crnih gvozdениh šipki.

To se nikada više nije ponovilo u mom životu. To očekivanje i to *ponavljano poniranje*. To prepoznavanje oblika strasti – svoje, te žene, moje, te žene koju sam gotovo obožavao, tog časa, od početka te godine, kada je prišla, na balu prosvetara, i rekla: *Slobodni*, bez znaka pitanja, konstatujući me. To čekanje i to očekivanje bilo je već u nama, i tog dana, dok smo putovali kroz ravnicu, terajući prema jugu: kraj silosa, pored pruge, kasnije kroz provinciju, kraj ljudi. Kroz bojazan, pored žbunja i bagremovih gajeva. Kraj zemljišta na kome su se plavila kukuruzna stabla, kraj bednih strnjišta. Ispod neba ravnice. U podne smo se zatekli kod Carske bare, skrenuli smo sa puta i parkirali na platou pred drvenom motelskom kućicom. Bilo je strašno vruće, tražili smo senke i držali se njih, ležali smo ispod crnog jablana na travi, po ruci joj je žurio mravac. Opet smo vodili ljubav, tu na njenoj sivoj, širokoj suknji. Više se nismo razgovarali. Srkali smo jedno drugom usne. Hladnokrvno me je ujela do krvi i osećao sam kako mi brideći otiče usna. Udario sam joj šamar, bacila se i obrglila me nogama, žmurila je i razrogačeno piljeći u moje oči, pila me, ispijala. Osećao sam njene modrice i ogrebotine po celom telu. Drhtali smo kada bi se dohvatili telima. Posle smo se digli i otišli nasipom do drvenog motela. Spustili smo se betonskim stubištem do sale za ručavanje. Na zidu je blistao ogrom-

ni crnozlatni šaran bez krljušti. Brkovi kelnera su padali na pleći. Ljubio sam je tu za stolom, bez zazorra, s nekom vrstom jake tuge. Riblja čorba je bila otrovno ljuta, crvena kao ljudska krv. Srkao sam je i ona je srkala, vruću, paprikašnu kašu, komadi šarana bili su prekuvani, masni, gutao sam ih kao svinja, bez žvakanja. Ljubili smo se vrućim paprenim ustima. Platili smo i izašli ispred motela. Pre nego smo ušli u njen automobil, pokazala mi je rukom prema udaljenim ribnjacima – plaveli su se neopomični – plava ogledala. Zrak je stao, nije bilo vetra, oblaci su visili u visokom nebu, bez života, mrtvi.

Dovezla me je do staračkog doma. Na vratima me je čekala časna sestra u crnom. Pokojnica je u kape-li, na starom gradskom groblju. Kapela broj dva, izustila je. Odvezla me je tamo, moja *štićenica noći*. Izašao sam u jasan dan, u svetao lik dana, i ušao u groblje. Kapelica odranih zidova, blago naherenog krova bila je tu, nedaleko od ulaza. Ušao sam unutra. Na klupici kraj sanduka sedela je samo jedna bakica u crnom. Nikad je pre nisam video. I majku sam jedva prepoznao. Smanjila se, zgrčila. Moja majka. Poljubio sam je u čelo. Moju majku, svoju majku. Bakica je suzila. Spustio sam se na klupicu, moja ljubav je stajala na vratima i njena senka me je štitila od vrućine. Posle su došle još neke starice i jedan starac. Mnogo vas je volela, rekao mi je.

Posle je došao i moj brat. On je doputovao iz Germanije, vozio je, kaže, cele noći, jedva je živ stigao. Nisam mu odgovorio. Nisam osećao tugu. Nije mi bilo žao ni majke, ni brata. Izašao sam iz kapelice i zagrlio svoju ljubavnicu, svoju ženu, ne znam kako bih je, sada, nazvao. Potom su došli grobari. Sta-

vljen je poklopčić preko sanduka. Neko je okretao ne- kakve dugačke zavrtnje. Mislim da su bili plastični. Potom je na kolicima sa tri točka taj les odvezen pre- ma raki, u grobljanskom budžaku. Majka je sahranje- na u očev grob. Brat me je pitao gde ću spavati. Re- kao sam mu – kod žene. Sutradan sam kod advokata svu imovinu prepisao bratovljevoj deci.

Čekala me je u gradskom parku. Pušila je. Zagr- lio sam je i koračali smo kroz sami sumrak, prema njenom stančiću, na mansardi, punom majušnih grafi- ka u zlatnim ramovima.

S prozora mansarde videla se reka, Tamiš. Tu smo proveli nekoliko dana. Kraj isključenog telefona. Pojeli smo sva jaja iz frižidera. Uveče bismo odlazi- li do neke gradske bašte i pili ledeno pivo. Jeli smo ćevape i crni luk. Kupili bismo bocu vinjaka i posle je ispijali, do iza ponoći u njenom stančiću – mansar- di. Jednom smo čitavu noć proveli na splavu na reci, opijajući se sa njenim starim, školskim društvom. Ma- lo smo govorili, kao da smo se plašili reči. Ponekad bi plakala. Žurili smo da se volimo što strasnije. Ne- kim čulom znali smo da se ovi dani više neće pono- viti, ni u njenom ni u mom životu, ni u našem zajed- ničkom životu. Nismo sumnjali u izvesnost takvog to- ka stvari. Uopšte. Činilo mi se da više i ne znamo ni- šta drugo – samo da se volimo, da pripadamo jedno drugom. To ljubavno ludilo se produžilo do decem- bra. Čak i kada sam počeo da radim, i kada je ona nastavila „svoju praksu“. Bila je mnogo mlada od me- ne i to joj nikada neću nadoknaditi. Krajem te zime, kad su procvetale prve jagorčevine – to ludilo se pre- obrazilo u normalnu ljubavnu priču. Mnogo kasnije, u jesen, napisao sam knjigu *Hipnotisan*.

MEĐU NAMA

... Izbih u prvi red, pa zgrabih rukama za grlo jednog od ljudi u belom, a jedan teški udarac me dokači ukoso, sa strane, po ključnoj kosti...

*

Kada je ovaj užas počeo?

Ne mogu baš precizno da odgovorim, ne znam, ali u *svesti moje orijentacije*, prodor užasa u moj život povezan je sa bakinom smrću. Umrkla je dve godine pre raspada Jugoslavije. Za njen kancer sam kao i ostali članovi porodice doznao tek kada su se pojavili prvi vidljivi znaci na koži, pa ipak kada mi je brat od ujaka, iz Virovitice javio da je *noćas, oko ponoći* preminula, potresao sam se. Seo sam u Beogradu u autobus za Osijek, na osiječkoj autobuskoj kupih novi *Trag*, sećam se naslova *Jeza u noći* i čekaću, dva sata, vezu za Viroviticu, čitao sam taj krimić, ali nekako odsutno, bez uobičajenog uživljanja u pripovedanju Harolda Adamsa.

U Viroviticu sam stigao oko pola osam uveče, taman da po kasnoletnjem, olujnom pljuskusu uskočim u lokalni autobus *Čazmatransa*. Dok sam se vozio kroz pustu slavonsku varoš, valjda zbog stalnih razmišlja-

nja o bakinoj smrti, percepcija mi se izoštrila i ja sam u osmehu konduktera zapazio žuti, šiljasti zub, koji je demonski ubadao njegovu tanku, donju usnicu. Zatim sam, na jednoj, ubrzo i na drugoj, trećoj kući, u selu Kapela, *ustaškom gnijezdu*, kako je voleo da kaže moj davno pre bake preminuli deda, zapažao ustaške simbole – potkovičasta, crna U.

Već po mraku, kroz kišu, prokisao skoro do gole kože, prešao sam put od Križanja do ujakove kuće u zaseoku Zrinj i ušao u tamni prostor gde je na dnu, pod ikonom gorela jedna jedina sveća.

– Hoćeš li da otvorim kovčeg? – upitao me je brat, kada smo konačno našli u sobici, kraj odra.

– Ne – rekoh, nadlanicom brišući obraze, vlažne od rođačkih suza i poljubaca.

– I bolje je da je ne vidiš, buraz – reče moj brat od ujaka.

Sedeo sam kraj bakinog odra i osećao grižu savesti. Voleo sam je – osluškivao sam, u svom unutrašnjem glasu, njen glas. Govorila je: *Belovar, Osek, Virovca, Suhopolje, Dijelka*, i šaptala, noću, u molitvama pred spavanje, kao mantru, reč: *grunt, grunt*. Beše to davno, kad bejah dečakom, kad nas je leti posećivala, putujući sama do Banata, s brdom zavežljaja, i mirisom Slavonije u *ruvu*. Voleo sam njen meki glas, njen *snijeg* i njeno *mlijeko*.

– Otvori sanduk, da je vidim!

– Bolje je da je ne vidiš, buraz! – rekao je moj brat, a onda se naglo podigao sa *stolca* (kako bi rekla baka) i ostrim pokretom podigao zaklopac sa skromnog mrtvačkog sanduka. Pri tome je, zapazio sam, svoju glavu okrenuo na drugu stranu, zažmurivši. Pridoh korakom do sanduka – tu u njemu, kao u

orahovoj korabljici, ležalo je nešto pocrnelo, deformirano, smanjeno, osušeno, nešto ništa. Užasno izobličena masa, što kao da je drhtala u toj smrtolikosti, valjda zbog svetla noćne *žarulje* koje je kroz prozor i orahovo granje i lišće, padalo u sobičak.

– Strašno! – progričah.

– Nema je trijest kila, pojelo je, požderalo! – šaptao je moj potreseni brat od ujaka.

– Zatvori! – rekoh i brat položi zaklopac preko kovčega.

– Užas! – dodade, spustivši se na stolac, pokušivši glavu nadole, te smo sedeli u tišini.

I sedeli smo tako, povremeno izmenivši poneku rečenicu, a pred zoru sam otišao na gornji sprat stare kuće i tamo, ležeći, dočekaao jutro otvorenih očiju, piljeći u strop, u žbuku, potreseno.

*

Verujem, kažem, da je sav ovaj užas tada počeo. Jer pre toga, dok sam rastao, školovao se u osnovnoj pa srednjoj školi, dok sam studirao, užasne bolesti i smrti, zločini katastrofe, behu nekako razredeni. Kao da ih je klasna utopija u kojoj smo živeli, svojim proklamovanim svetlim ciljevima, bez obzira na mehanizme njihovog realizovanja, ovde na zemlji, *među nama*, u Jugoslaviji, razređivala, pravilnije rasipala po vremenu i činila prihvatljivijim. Verujem da je baš tako bilo, jer se, recimo, sećam, kako sam kao dečak, početkom 60-ih, tražeći drugara Beracku, ušao u stan njegovih roditelja i otkrio na patosu telo Berackine majke, epileptičarke. Ležala je postrance, a kada sam čučnuo, drmusajući je: „Teta Vido, teta Vi-

do!“, odjednom sam naslutio ranim svojim čulima, da nešto zaista nije u redu. Na njenom čelu neko je ne-vešto, garom iz peći, nacrtao crni krst.

Otrčao sam zbunjen i poplašen do roditeljskog stana, sprat više u istoj petospratnici, i uzbunio majku i susede. Ispostavilo se, docnije sam to čuo, da je stari ludak Bercka, misleći da mu supruga ima običan napad epilepsije, u nastupu bizarnog osećaja za crni humor, nacrtao na čelu svoje žene taj crni krst. Dosadili su mu njeni česti napadi, duge nesvestice. Ni to što je tog dana preminula, ni to što je nikada više nisam video, ni taj crni krst koji ću večito pamtiti, međutim, u mom pamćenju nemaju silovitost užasa koju osećam u odvratnosti bakinog telašca požderanog karcinomom.

*

Bilo je, dakle, i u 60-im i u 70-im bolesti i smrti, bolničkih poseta i sahrana, ali je sve to, bar meni, pa čini mi se i drugim ljudima, bilo podnošljivije, razređenije, manje strašno i strahovito. Naime, posle bakine smrti i sahrane, mesec docnije, čuo sam da se stanar iz naše zgrade Mulaomerović razboleo od side. Čak su i varoške nedeljne novine, na prvoj stranici, objavile naslov *Prvi sidaš u opštini* sa znakom pitanja na kraju. Mulaomerović i njegov slučaj smesta su postali meta razgovora u zgradi, u naselju, u gradu, a pomenute novine su dolivale ulje na vatru, iz sedmice u sedmicu, objavljujući što proverene i tačne, što neproverene i netačne informacije o bolesniku, dražeći i hraneći maštu i paniku građana. Posmatrao sam kako se lica stanara moje petospratnice menjaju kada

bi se pokrenuo razgovor o Mulaomeroviću – neki bi tvrdili da je prononsirani peško, drugi da je žena od koje se razveo kriva što je zaražen, treći da se žena i razvela od njega jer je na vreme doznala da je hiv pozitivan, a čuo sam i verziju da je Mulaomerović *teški narkos, jahač horsa*. Glasine su se opako uvećavale i ja bih ponekad rekao majci da su za mene one odvratnije od side i od bolesnika. Istina je, naravno, lecnuo bih se kada bih, ujutro pred zgradom, ugledao kola hitne pomoći i medicinsku sestru koja je uz stepenište trčala na drugi sprat, da bi nesretnom, na smrt bolesnom *sidašu* udarila dnevnu dozu antisidnog *koktela*, kojom su kočili progres bolesti. U liftu, na nekoliko sastanak Zbora stanara, pred zgradom, nije se pretposlednje godine osamdesetih pričalo o bilo čemu drugom do o tome. „Ljudi, među nama je smrt!“, sećam se rečenice stare susedke Majičke, koja je bila *provoborac* širenja mržnje.

A kada mi se vratio otac građevinar, posle šest godina šljake u Ukrajini, posle oficijelne razmene pozdrava i sam sam počeo da mu pričam o nesretnom njegovom kolegi, inženjeru Mulaomeroviću.

– Nisi valjda odlazio u njegov stan? – zgranu se otac.

– Jesam, za inat! – rekoh – pogotovu kada je Majička ubacila u optičaj „ideju“ da je bolesnika u našu zgradu, naselje i grad, *infiltrirala* (tako je govorila u pola glasa) jedna „bratska“ republika.

– Pa ti nisi normalan! – protestovao je otac – da sam bio kod kuće, ne bi nikada išao kod Mulaomerovića!

– Stari – rekoh mu – shvati, on nije opasan, pod normalnim okolnostima, jedino što ga je gadno videti.

Pijuckali smo vodku koju je moj ćale doprtio iz Ukrajine, majka je pristavila kaficu, a ja sam govorio ocu o svom zaposlenju u Interbirou i o *šefu džukeli*, sa kojim sam se već dva puta *poklao*.

– A kako on izgleda? – upita me otac.

– Ko, šef?

– Ma jok, ovaj naš nesrećnik, Mulaomerović, čoveče!

Spustih glas da mama, u kuhinji zabavljena kaficom, ne čuje: – Ćale, izgleda užasno. Nemam reči. Kost i kožura. Suv ko mrtva grančica, oči samo što mu ne ispadnu. Usnice skoro nestale – to više nije čovek! Strava! Umalo nisam povratio, kada sam ušao u njegovu sobu. Užasno! Čuo sam da neće duže od mesec dana, možda ni toliko. Gotov je!

*

Što se pokazalo tačnim. Sahranjen je u blindiranom metalnom kovčegu. Glasovi i glasine oko njegovog slučaja još su neko vreme strujali *među nama*, pa je potisnut u zaborav. Ali pre nego su sasvim nestale, ja sam sa čuđenjem i strahom primetio da se ona izobličena komšijska lica, koja su razgovarala o prononsiranom pešku i teškom sidašu, sve češće pojavljuju na televiziji, u izveštajima iz cele Jugoslavije. Viđao sam ih na prenosima utakmica između srpskih i hrvatskih ekipa, vidao sam ih za „okruglim stolovima“ jugoslovenskih političara, čak su i raznovrsni štrajkaši kezili čeljusti i podizali kandže u vazduh, preteći. Kada je 1989. održan miting na Kosovu polju, ja sam zapažao samo taj metamorfički grč, izobličjenje mržnje, tu iskeženost diluvijalnih faca...

– Preteruješ! – bunio se moj otac. A i majka je slično mislila.

*

Možda je to stvarno bilo samo u meni, u mojoj negativnoj, osetljivoj fantaziji, jer sam sve to počeo da uočavam i na stranicama novina. Vesti o nepoznatim, neverovatno opakim bolestima su se uvećavale. Sidi se pridružila ebola, eboli bolest ludih krava (od koje se čoveku spihitija mozak!), bolesti ludih krava pridružila se misteriozna bakterijska zaraza finske odojčadi (bebe se nisu razvijale i nisu mogle da rastu!).

Svet je, bejah siguran, postao poprište užasa, *među nama* će i u budućnosti carevati zlo i nesreća, horor i beda, epidemije i katastrofe.

Počeo sam da beležim u jednoj svesci: padove putničkih i vojnih aviona, vesti o divljanju uragana (Indokina, Ajova, Čile, Španska rivijera...). Sudarali su se vozovi, autobusi, a onda su se posle deceniju–dve relativnog mira, u svetu aktivirala ratna žarišta. Počeo je rat u Jugoslaviji, po mom mišljenju sasvim bespotrebno i iz iracionalnih razloga, krivicom svih učesnika.

Na ulicama se uvećavao broj opakih faca, nemilosrdni tipovi u vojničkim, komandoskim uniformama, krstarili su beogradskim trgovima. U prenosima iz skupštine, sa panel diskusija, u mom *Interbirou*, od šefa džukele preko tevabije njegovih ulizica, broj zlo-tvora je rastao i rastao. Užas su krunisale boleštine, pojava novih, besmrtnih virusa.

Užas je carevao tu, *među nama* – kada bih raširio jutarnje novine, on je dominirao političkim strani-

cama, kada bih uključio televizor, horor me je zasipao sa ekrana. Bulumenta proroka je neprekidno raspirivala nesigurnost i ksenofobičnost. Dok je velika proročica „demaskirala“ zaveru protiv *svekolikog srpstva*, specijalne emisije su prikazivale paravojnike kraj gomile leševa. Na dnu kadra lutala bi, gegavo, ogromna crna svinja.

Jedan naročito drski hit pevač snimao je rodoljubne spotove na srpskim vojničkim grobljima, u sumrak, oslonjen o krstaču i nasmejan kao da je na svadbi.

*

– Šta pričam? – iznervirano sam pitao oca, koji nije želeo da razgovaramo o boleštinama i zarazama, o katastrofama i politici.

– Da, o čemu pričaš? I dokle ćeš tako? Da li si ti normalan?

Gurnuo sam mu pred oči naslov u *Ekspresu* koji je glasio „Ebola u Kragujevcu“. Stručnjaci Svetske zdravstvene federacije si potvrdili da je od ebole, na zaraznom odeljenju kragujevačke opšte bolnice, umrlo troje pacijenata. Niko nije bio u stanju da dâ odgovor na pitanje kako se virus ebole iz Zaira domogao Evrope i Srbije. Novine su nekoliko dana objavljivale vest da su usprkos protivljenju rodaka, tela trojice Kragujevčana, koje je razjela ebola, spaljena a da rodbini nije dozvoljeno da tome prisustvuje.

U udarnim kontakt emisijama na televiziji gostovali su sidaši ili veterani s fronta optuženi za genocid. Činilo mi se da se sve to miksuje u haotičnu zbrku i da se, što je najgore, svet privikao na *stanje užasa*, ne samo ovde, *među nama*, nego i širom zemljinog šara.

*

Pominjani varoški nedeljnik je negde krajem 1994. osvanuo sa vešću da je „pod misterioznim okolnostima“ u gradskoj bolnici preminuo povratnik sa istočnoslavonskog ratišta. Prestoničke novine su notirale da je u tzv. Bosni i Hercegovini zabeleženo desetak slučajeva kuge, među hadžijama koje su se vratile sa Ćabe. Najčuveniji teoretičar savremenih mitova je, oslonjen o ideje Suzan Zontag, objavio esej o Jugoslaviji kao nedovršenom, *neizlečivo bolesnom* društvu. Niko mu se nije suprotstavio. Ja sam mislio, kao što i sada mislim, da je potpuno u pravu. Osuđeni smo na apsolutnu laž i propast.

– On je poludeo! – siktala bi moja mati, gledajući televizijski *Dnevnik*.

– On je poludeo, on je paranoik! – slagao se s njom moj otac, a ja nisam znao da li govore o šefu države ili o meni.

*

Da, užas je rastao i rastao, i jačao i jačao. Budio sam se u komatoznom stanju. Uz to, spavao sam kod daljih rođaka, krijući se od vojne policije. Užas je rastao. Moj ujak i moj brat i sva moja porodica iselili su se iz Slavonije i naselili, poput pukih bednika, u okolini Zrenjanina. Pročitavši s zakašnjenjem Pavličićevu pripovetku *Dobri duh Zagreba*, povezao sam silnice negativnih događaja i razjasnio mi se, kao dan, da je užas začet bakinom smrću, i da se odonda u koncentričnim krugovima bližio našoj pokrajini, našem gradu, naselju i mojoj zgradi. Smrt inženjera Mu-

laomerovića beše znak da je krug obuhvatio, kao obruč, i moj život.

Sve se učvoravalo, iz gradske biblioteke sam pozajmljivao samo horor romane. King je postao svetska spisateljska zvezda, Muzej kinoteke je u ciklusima prikazivao filmove Bele Lugošija, a potom i Alfreda Hičkoka.

U beogradskoj knjižari *Geca Kon* nabavio sam knjigu *Motiv vampira u mitu i književnosti*. Ta knjiga mi je otvorila oči. Motiv vampira je obeležio čitav vek, ali je *među nama* živeo još od arhajskih vremena. Pošto je *Interbiro* životario, pritisnut sankcijama, na poslu sam čitao, čak me ni šef džukela nije zbog toga kinjio. Povremeno sam crtao šeme širenja bolesti, ili kretanje ratnih žarišta. Upravo sam se baktao izradom jedne takve mape, kada je zazvonio telefon.

Šestim, sedmim čulom, čulom koje sam razvio posle bakine smrti, u *godinama užasa i haosa*, osetio sam da je poziv za mene i da je reč o užasu koji je prodro u samu moju kuću, u najužu moju porodicu.

– Sine, mama je, brzo dođi, tati je strašno loše!
– izgurala je u telefon majka.

Kao bez duše sam izleteo iz firme, dotrčao do parkinga, isparkirao se i jurnuo ulicama prema stanu u kojem sam još uvek živeo s roditeljima. Dok sam vozio, mozgom su proletale slike apsolutnog horora, koji mi je u 90-im upropastio egzistenciju. U kratkim kadrovima: bradati koljači sa noževima u zubima, političari galamdžije i lažljivci, spikeri državne televizije – bezdušnici, huškači rata; pa ranjenici i teški bolesnici, odvratne face iz bivših jugo-republika, odvratne ne manje od naših, kadrovi konačnog horora, koji su moj jedini život pretvorili u tragičnu konfuziju.

*

– Strašššno! – beše pozdrav kojim me je dočekala u predsoblju. Dok je primicala šaku vratima bračne sobe, spazio sam nešto neobično – ključ u bravi. Majka lagano, očito se trudeći da bude nečujna, okrete taj ključ, i pažljivo potisnu vrata. Kada se ona odškrinuše, opazio sam lice svog oca. Lice u krvi – sedeo je, na podu, u uglu bračne sobe, tik ispod zavesese koja je fronclavo visila s garnišne. Oči su mu bile neljudski krupne, mumlao je spuštenog pogleda, kao da se stidi što je monstrum. Onda je podigao pogled i oči su nam se srele. Zamumlao je jače, dok su mu se prsti šaka grčili. Tada se popridiže i poče da puži napred, ka meni. Ustuknuo sam polukorak, no on se istovremeno zanese i, padajući, glavom teško i bolno udari o bočnu stranicu staromodnog, kabastog roditeljskog kauča. Beše to užasan udarac, od koga se povede ustranu, izgubi ravnotežu i teško se prevali nadesno.

– Straššš-no! – čuo sam kako majka šapćući ječi. Zatvorih vrata, i obrnuh ključ u bravi.

– Šta je to?

– Ne znam! – odgovori ona, zarivajući lice u šake. – Ne znam! – vrisnula je i celim telom počela da se trese. Zagrlio sam je i neko vreme, preko njenog ramena, izbezumljeno piljio u ogledalo. U njemu sam video svoje zapanjeno, očajničko lice.

– Pozvala sam hitnu pomoć, trebalo bi da stignu svakog časa! – rekla je majka. Tog časa se, tamo u sobi, iza vrata, nešto pokrenulo, pa je opet palo, mumlajući. Beše to mumlanje mog grozno bolesnog oca.

*

Posle očeve smrti i tajne sahrane, pod nejasnim okolnostima, o kojima ne želim da razmišljam ni pričam, pozvali su me u Opštu gradsku bolnicu. Primio me je sam načelnik Krejčić. Iz njegovih usta sam saznao da je moj otac preminuo od Alchajmerovog sindroma. Bolest je dobio u Ukrajini, gde je često jeo jeftine engleske goveđe konzerve. Preporučeno mi je da i o svemu tom što manje govorim u javnosti, da izbegavam medije i pazim na ponašanje, *svoje i svoje porodice*. S nevericom sam gledao u cvikere doktora Krejčića, ne shvatajući šta želi tim rečima da mi saopšti i ko je on uopšte.

Kada sam izašao iz Opšte, odjednom sam na stazi, u bolničkom parku, obreo u gungulnoj masi posetilaca koji su zbog nečeg protestovali.

Prepirali su se sa dvojicom mladih lekara (ljudi u belim odelima, verovatno lekara!). Ne shvatajući suštinu sukoba, ne slušajući reči, gledao sam životinjski iskežena lica. Ona su bila sušta potvrda mog znanja – *među nama* je sami užas – i sveopšti haos je prirodna posledica tog užasa.

Počeh i sam nešto da vičem i da se probijam kroz gomilu, i psujući i režeći, izbih u prvi red, pa zgrabih rukama za grlo jednog od ljudi u belom, a jedan teški udarac me dokači ukoso, sa strane po ključnoj kosti.

ZAMIŠLJENI GUDVIN

Za Reksa Stauta

Kad mislim na Volfa, obično ga vidim u žutom naslonjaču naše sobe ureda. Žmiri u koncentraciji, pre nego će, sujetan kakav je, izreći uputstvo ili rešenje *slučaja*. Genije od 135 kila, ljubitelj Kitsa i Šelija. U nekom od skupih crnih odela, zalizan briljantinom, sa izrazom lica koje istovremeno sjedinjuje odlučnost i opreznost.

– Vultus est index animi! – čujem Volfov glas.

Kad mislim na to davno doba, tri-četiri godine posle pobede nad nacistima, pa kroz pedesete: njegova negativna fiksacija na Edvarda Huvera, njegova mržnja prema FBI, sva ona sila preduzimljivih Nemaca, koja se vrzmala oko nas – Fric Brener, Teodor Horstman, u svojim svakodnevnim dužnostima koje zadovoljavaju njegovu hroničnu ekscentričnost...

U osam i petnaest Fric mu na tacni odnosi doručak u krevet, u petnaest do devet on prođe kroz kancelariju, uruči mi ček ili usput kaže nekakav savet i od devet do jedanaest je u staklenoj bašti, na vrhu svoje crvene kuće u Trideset petoj ulici. Bakće se s orhidejama, a njegov lični cvećar Teodor pomaže mu

u tome. Za to vreme ja telefoniram klijentima ili budućim žrtvama, zločincima i tasterima, i punim beležnicu masom najčešće suvišnih podataka. Od milion poslova koje sam za Volfa obavljao, telefoniranje beše jedan od češćih i lakših.

U jedanaest i minut sišao bi kućnim liftom do kancelarije.

– Arči, kako ide slučaj Fejt Ašer?

– Ne ide, nikako ne ide, pa stoji! – pokušavao sam da ga razdražim. Ali nije se dao, lukavi lisac, prevejani Nero.

– Da nije stigao traženi izveštaj iz Atlanta Sitija? – pitao bi sa nepogrešivošću sfinge, on koji je na tu sfingu i ličio, u crnom, sa nepomičnim licem i gigantskim telom sumo rvača.

– Nije, ali ga očekujem sutra, ako ne sutra onda malo sutra! – nastavljao sam da tražim slabu tačku u njegovoj mirnoći. Nije se dao Volf. I sada, evo, mogu da čujem njegov bas:

– Pozovi mi starog Kremera, vreme je da i policija počne zarađivati svoju platu!

– Opet će da rmbaju za nas? – davao sam svom glasu ironični ton po svaku cenu.

– A zašto plaćamo porez, Arči? – i razlio bi tiradu protiv Ruzvelta, protiv Huvera, protiv, naravno, Kremera, kao policijskog amatera i netalenta.

– Inteligencija i iskustvo, inteligencija i iskustvo, naše su jedino oružje.

Pa bi, iscrpljen uzvicima, seo u svoj omiljeni naslonjač i piljio u golemi globus.

Sećam se, dok sam okretao Kremerov šefovski broj, iz Odeljenja za umorstva, video sam kako Nero

Volf uzima u ruke Barnetovu knjigu *Blago našeg jezika* i vadeći iz nje zlatni obeleživač strana, posvećuje pažnju lektiri.

Kad mislim na Volfa, ja ne mislim na ubistva, na intrige, na propast kuće Fejt Ašer ili na ubistvo Sirila Orčarda (sećate se, otrovan je u radio stanici za vreme intervjua, u govornom šou velike Madlen Frejzer), mislim na posete Marka Vukčića, njegovog intimusa, čiji je čuveni restoran *Rastermen* posećivao dva puta mesečno, najčešće zbog kobasica koje je Vukčić – nabavljao iz neke balkanske nedodije. Ta jedina dva mesečna izlaska iz kuće, a ja sam mu pravio društvo, behu izuzetni trenuci kada bi gonjen ispolinskim apetitom zaboravljao svoj strah od mašina na točkovima. Misleći o njemu, mislim na smireno impozantno lice – žmiri u koncentraciji i kaže: – Taj otrov nije bio sipan u šampanjac, gospodin Siril je morao, Arči, čuješ li: *morao* da pojede neku bajaderu ili pralinu!

Kad to bude saopštio Kremeru, ovaj će prasnuti u smeh, ali će se sedam dana docnije Volf smešiti, u svom sujetnom genijstvu.

Milim da je podjednako voleo i cenio Julija Cezara i Frica, našeg kuvara, i isto tako Viljema Šekspira i svog cvećara Teodora. A što se mene tiče, znate već, uostalom, kako to ide: naši odnosi su se menjali, ali valjda smem pretpostaviti da me je trpeo tolike godine zbog nečeg što je vremenom iz poslovnog odnosa prešlo u prisnu kolegijalnost ili neki njen labaviji oblik.

Svakako, vidim ga kako u pet do četiri popodne, posle dremke, odlazi do lifta i penje se Teodoru u staklenu baštu, gde će se do šest uveče baktati

Zygopetalum Crinitumom ili voljenom *Miltoniom*, ili, zašto da ne, grozdastim cvetovima *Vande Petersiane*. U pisamcetu koje mi je jula 1949. poslao u Norvešku, gde sam se odmarao, morao je da pomene ovu poslednju, rasplićući mi poslednje konce „Slučaja Rakam“. Sećate li se da je njen suprug, ubica, istim nožem, one večeri kada sam bio na kućnom prijemu Rakamovih, ubio svoju sestričinu i voljenog dobermana (jedinog svedoka)?

– Očito da ste u velikom škripcu kada ste počeli da prihvatrate moje predloge! – rekoh mu, dok smo se prežderavali ljutim kobasicama u Vukčićevom otmenom restoranu, ali on, sećam se pokreta njegove debele, bele šake, reče:

– Arči, znaš da ne mešam posao i zadovoljstvo! – zapuši mi usta, a posle kratke počivke, kada se čulo samo zveckanje čaša i escajga, dodade, da me sasvim skrene u mislima:

– Nekada su u crnogorskim školama đake podučavali matematiku nastavnici čiji su brkovi bili dugi po trideset santimetara!

Sećam se bogartovske boje njegovog glasa, kao što vidim kako njegov safaladasti prst miluje laticu *Phalaenpsisa*, ili pratim, s maksimalnom pažnjom, kako raskrinkava ubicu Izabele Ker – tu u našem uredu, okupiv sve sumnjivce, bulumentu skorojevića.

A videći njega, gledam i sebe, mladog čoveka od trideset i tri godine, kako ulazi u Kremerovu stanicu u Dvadesetoj ulici grada Njujorka, očijuka sa sekretaricama i pruža „smotanom“ šefu Odela za ubistva ot-kucano i potpisano priznanje ubice Velera u „Slučaju srebrne grivne“.

Više se ne sećam mnogih detektivskih poslova – ostala je u svesti samo kolekcija snimaka – ubijenih, rasprenih, otrovanih, upucanih – pod tajanstvenim, neverovatno zamršenim oklonostima – ostale su samo vožnje taksijem, kada bi me pratile ubojice i kada sam izlazio na zadnja vrata hotela u kojima sam poznao recepcionere i nestajao u zadnji čas, i svaka-ko, ostali su osmesi lepih žena, stopljeni u jedan sjajni ditrihovski kez, momenti kada bi TV ekipa, posle tri godine pregovora, uslikala mog gazdu Nero Volfa, a on, snebivajući se, vrteći palčeve ruku jedan oko drugog, rekao u totalnoj zabuni:

– Moj glavni čovek je ovde prisutni gospodin Arči.

Sećam se, dakle, kako tranžira crnu kobasicu i preli-va je sufleom od vrganja, i sećam se pirjane teleće gušterače, dugih i sasvim besmislenih konverzacija o vinima s Markom Vukčićem, koje je Volf vo-dio baš u vreme kada nam je isticao rok za rešenje slučaja u kojem je ulog bio ček na 100 000 dolara potpisan od strane čuvene Rakel Bruner. A onda kad već želim da se dignem i zauvek odem iz detekcionog lavirinta njegovog brbljanja, mudrijašenja, iz mreže njegovog ekscentričnog ponašanja i sujetnog genija, on se približava mom uhu i šapće:

– Setio sam se, rekao si da je ubodeno pseto, pre nego je sklopilo oči, pogledalo u gazdu i zarezalo?

– Tako je! – rekoh, dobujući prstima po kolenu, šake skrivene ispod belog stolnjaka.

– Eto ti rešenja! – reče – ni umiruće pseto neće režati na gazdu kojeg voli i koji je nevin! Jas-no?

Vidim njegove lucidne, lukave očice, i osećam kako klimam glavom.

– Ipak te plaćam više nego što zaslužuješ! – dodaje lisac.

– Koliko će trajati razgovor? – pita me osumnjičena.

– Zavisi. Možda pet minuta, možda pet sati.

– Neka nipošto ne traje pet sati. Molim vas, budite što kraći – kaže mi Debora Kopel.

– Vaš sam čovek, zovite me Arči.

Sve je to Volf slušao i ja sam krajičkom oka, izvodeći klijentkinju iz kancelarije – jer beše pet do četiri i Volf je morao, kažem vam, *morao* u staklenik – video kako se gospodski kesí.

Išezle su mnoge, skoro sve rečenice, ostale su samo slike.

Volf u žutoj, udobnoj naslonjači, rađenoj po meri njegovih 135 kila; Volf sa viljuškom i nožem u rukama, kako tranžira teletinu; Volf koji „čestita“ uspaničenom Kremeru unapređenje. Jednom mu rekoh:

– Ako vi stradate, izgubiću posao, a ako ja poginem, možete se odmah povući u penziju! – Sećam se da nije komentarisao tu krunsku rečenicu našeg odnosa.

– Žene su ili opasne ili glupe. Mnogo ređe opasne! – beše njegova omiljena antiženska maksima.

– Huver je hu-lja! – rekao bi s vremena na vreme, ne samo dok je čitao knjigu *FBI iza kulisa*, već i docnije, dok je radio na „Slučaju Brunel“, i kasnije kada je Huver odavno bio u penziji i istoriji.

Orhideje i kobasice – ima li čudnijeg spoja? Šta ih povezuje?

Ništa do on – moj poslodavac Nero Volf.

– Dobro, na stranu sve to, ali šta smo otkrili? – pitao bi me nervozno, kada sam ga, dakako namerno, zasipao bujicom verbalnog đubreta.

– Otkrio sam da je sunce danas izašlo u pet sati i devet minuta, mislim da će zaći u dvadeset sati i četiri minuta! – izdeklamovao bih u žaru inspiracije.

– Ar-či! Nemam vremena za šale!

– Otkrio sam da mi niste platili nadnicu već dve nedelje!

Sada je bio zaista besan: – Gudvine, poslednji put te opominjem!

– Nisam navikao da sa mnom tako razgovarate!

– Zato prekini sa demagogijom i šalom i pričaj!

Pitam se šta me je teralo tada, u tom času, da počnem da mu „raportiram“. Zašto sam godinama ostajao sa njim, u zagušljivom prostoru stare kuće u Trideset petoj njujorškoj ulici? Zašto sam trpeo da po četiri časa dnevno provodi među orhidejama i da mi prodaje pamet: kako je ukus kobasica sa Balkana nešto najbolje što se može zamisliti!?

Odgovora nema – ali, čini mi se, dok izvan granica vremena i prostora, lutam po uspomenu – da se odgovor krije u spoju inteligencije i iskustva, a najposle u spoju hrabrosti i konzervativizma koji su ga krasili.

Nero.

Volf.

Izgovorim njegovo ime i poverujem da on nikada ne bi bio rođen u mašti Reksa Stauta, da ja nisam bio rođen i toj istoj mašti i da ne bi bilo apsolutno ničeg bez mašte. I bez maštanja.

ZELENO OSTRVO

1

Kako starim nesanice su sve češće. U polusnenom stanju, od reči koje prizivam, gradim Zeleno Ostrvo.

(Jednom sam tako načinio *Jezero*, ali to je prošlost, zamućenje u uspomeni.)

2

Došao sam, brate, izrana na obalu i dok su se maglice vukle rekom, dovikujem čamdžiju Kendija, najnamrskanije lice koje si ikada video. Hteo bih čamcem da pređem preko, na Ostrvo, a to je Kendijev posao, vozi namernike, preko reke, iz grada u šumu, na Ostrvo.

– Kendiiii! – dozivam ga, jer, brate, ovog jutra, načinjenog od reči, ja sam onaj koji će ga rasaniti.

– Av! av! av! – odgovara mi keruša Špela, Kendijeva ljubimica. Sada će i on, čučće Špelin lavež, razbudiće se.

3

Ako u rukama prtiš štapove za pecanje, ako ti je preko reke čamac, kojeg Kendi, kao i stotine drugih čuva, ako te Kendi ovog časa vozi kao čamdžija, čućeš sa ispucalih usana:

– Na Jakšinom kanalu bodorke krljaju štapove!

Uvek su mi simpatične te Kendijeve laži. Čuj, bodorčice „krljaju štapove“!

– Sjajno! – kažeš, brate, ako si ti taj koji prti štapove i raniš ovog jutra.

4

Ako si kupač, poraneli posetitelj plaže, kao ja u ovom fragmentu priče, Kendi će, povlačeći poslednji dugi dim iz pikavca reći:

– Voda je banja! – i isceriti namrskanu masku lica.

– Kendi, odakle ti to ime? – pitaš ga ti, brate, a ako ti je neprijatno, upitaću ga ja.

– Mnogo sam voleo Kenedija – pa robusno začuti ili doda: – Džona!

5

Pomilovao si Špelu po konusnoj dlakavoj lobanji i sada ožutom stazicom, kolskom kako se to kaže, korlačaš kroz vrbak. Da, sećaš se, tu je u blizini, u kafani koju danas drži Kremenović, nožem ubijena kuvarica. U mom detinjstvu beše to, čitao si u nekoj

knjizi, čitaćeš u ovoj, recimo, ali (ne) zaboravljaš: njena je smrt izbledela rečenica, među milionima izbledelih. Ako koračaš ovog jutra, kroz ostrvsku vrbovu šumu, čuješ crvendaća i, povremeno, u daljini kosov zvižduk.

6

Ako sam malo skrenuo, tog jutra sa staze, u podne recimo, kada ti dosadi da se izležavaš na peščanoj plaži Zelenog Ostrva, ako napustiš stazu, između stabala, obavezno ćeš zateći, na gomili, muškog i ženskog adolescenta. Njeno je lice u zanosnoj bojazni sklopilo kapke, on zija u nju kao mlada guja, dok je „tuca“ (tako se to lepo u tom dobu naziva), a ti ćeš se na prstima povući, iz žbunja unazad, na spasonosnu stazu, bezrazložno uzbuđen, odmah potom bezrazložno bezbrižan.

7

Ako si odvezao čamac, ako si namontirao svoj „tomas“ i otperjao u Jakšin kanal, ti ćeš, brate, sigurno zamišljati taj nespretni, divlji snošaj, dok plovčici miruju na površini vode, a riba je, nepomična, duboko, ko zna gde. Povremeno, u prošlosti, ušprica se u tvoju letargiju, ispunjenu adolescenskim telima, krik: – Ubićeš me, skote! – ali to svakako nisu njihovi uzvici, to je krik iz drugog paragrafa druge priče, samo mnogo ranije, da li malo docnije, ko to da zna.

8

O, ne, brate, kažeš, ostao sam na plaži ovog dana, u ovom fragmentu priče *Zeleno Ostrvo*, ostao sam na plaži, gušterisao se čitajući prvo izdanje dnevnih novina i slušajući Nika Kejva. Sa divljeg zvučnika *Radio plaže*, kao omađijan, puštao ga je nevidljivi disk-jahač, i ti si slušao narkomanov opori glas i video zmiju kako klizi preko tela u vodi, tela Kajli Minogi, ili je to bila belouška koja je plažom kliznula pod površ, ispod tvojih peta.

9

Zadovoljava te zvučna šara plaže koja se napunila, kupuješ od šetajućeg prodavca sokova ledeno hladnu fantu, prisvajaš gutljaje, hladne i duboke, pa ti iz želuca navre mučnina, gotovo bi povratio i kažem:

– Šta mi je, Gospode? – i piljim u plavetno nebo, u udaljeni stratus, tamo visoko...

A kad pročitaš *Dnevni telegraf* ili *Demokratiju*, i kada pročitaš *Plus* i *Blic*, kontaš ko je koga pokrao u informacijama i ko je prvi saznao da je Naš Predsednik, Voljeni Diktator, posetio *bratsku Ruandu*.

10

Sećam se toga splava, na kojem sam dečakom na muvu pecao belice, koje bih lovio tu, sa splava, i gurao muve u teglicu sa plavim poklopcem i sećam se kako su policajci u civilu uzimali izjave i kako sam

dotrčao i rekao: – Ja sam sve video! – i čuo opori Kendijev glas: – Džona! – dodao je repliku, ali mnogo, mnogo ranije.

A ako skrenem iz tog fragmenta priče *Zeleno Ostrvo* u gustiš, gde su svetlucave suze vrba, skoro ću nagaziti na ljubavni adolescentski par i biti bezrazložno sneveseljen.

„In to my arms“ celog dana jeca Nik Kejv, i kada se muka iz želuca stiša, kažeš: – *Zeleno Ostrvo*, misleći na naslov priče koja se gradi od susretnutih plutajućih reči.

11

Život je prolazan i šta? Ništa. Opet ćemo dolaziti na *Zeleno Ostrvo* i slušati dahtaje iz granja, i doticati u maštanju, taj glagol: „tucati“. I slušati Nika Kejva, recimo, i ponekad povraćati, u žbunju, pitajući se: da li je ta bolest rak želuca ili nije rak? Bez odgovora.

I ništa. Čitaćemo novine, razmenjivati ih. Rešiću ukrštenicu: papagaj na tri slova, peršun na šest slova, glavni grad Japana na 14 miliona slova.

Da, život tako brzo prolazi.

12

Zeleno Ostrvo, kao reč zaokružena u rečenici ili pasus zaokružen zelenim. Tu sam naselio Špelin lavež i snošaj adolescenata, u žbunju – jednom sam tu deflorisao i bio deflorisan. Pojeo si sendvič koji su ju-

če složio i u torbi pronašao stari tetris, pa se posvetio glupostima. Rekao si: – Džone, Džone! – i ništa.

13

U tom času sam ja rešio da promenim nešto, i upakovavši svoje pecaljke, odšticao sam se, pa kretnuvši „tomas“ krenuo, povezao dalje, sve do oborene vrbe, daleko, od romora plaže, što se kao talas prelivala zrakom. Davno je to bilo, ali sećam se kako je inspektor u civilu pokretao svoju olovčicu brzim, energičnim pokretima, beležeći moje reči o ubistvu kuvarice. To se meša taj život i ova smrt, ona smrt i ovaj život.

14

– Ne volim te – jednom je rekla i dodala: – Više.

Čuli ste je, tu na tom ostrvu i čuo sam je ja, braće. Kao što sada čujem *In to my arms* Nik Kejva. Puno stariji i nimalo pametniji.

UNUTRAŠNJA INDIJA

(STRASNI PUTOPIS)

Nalazim se u Nagpuru, na železničkoj stanici. Okružen gomilom malih prosjaka. Njihova crnpurasta lica svetlucaju na mesečini. Tamnozeleno nebo i tamna prostranstva džungle koja okiva horizont. U rukama mi je moj pratilac – samsonit koferčić; u duši žudnja da vozom koji stiže oko ponoći krenem prema Aurengabadu, poznatom turistima po Adžanti i Elori, slavnim pećinama. Podelio sam sitniš koji sam imao a prosjačka sitna vojska miruje oko mene, kao neka vrsta telesne straže. Povremeno posmatram sjaj mesečine u njihovim crnim dužicama; skoro svakom o pojasiću visi metalno lonče – univerzalno: za vodu, za kašicu, za sitniš koji ulovi...

Dok voz odmiče u noć, svetla Nagpura trnu, *zbogom zauvek* stara prestonico, šapućem. S prozora spuštam se na sedalo. Kupe je gotovo pust, osvetljen mutnjikavo, imam utisak da sam u vodi, na dnu. Preko puta, sedi, s kapuljačom sasvim navučenom na čelo, nekakav čovek, čije lice ne uspevam da vidim. Zbog toga se povremeno trzam iz plitkog sna i pogled mi pada na senku pod kukuljicom. Nepomičan je, nem. U šest ujutro na peronu u Aurangabadu, iz-

nenada, licem u lice, susrećem se sa saputnikom i na svoj užas opažam da mu je čitavo lice obraslo ježolikim zelenkastosivim bodljama. Čovek-jež – nikada ga neću zaboraviti...

Cela Indija ispresecana je prugama uskog koloseka. Milioni kilometara šina povezuju Madras na jugu sa podhimalajskim Patanom i zapadne obale Arabijskog mora sa lukama na obalama Bengalskog zaliva na istoku. Već dvadeset dana, sa kraćim prekidima, krstarim unutrašnjom Indijom. Zaustavljam se samo u velegradima ili pored čuvenih hramova i posle nekoliko sati odmora nastavljam dalje, na neki način *u krug*...

Tamo gde se voz iz Aurangabada preseca sa putem za Džemšedpur, na raskrsnici, izlazim iz vagona treće klase, punog kao saće, i posmatram krotitelje kobri. Dotrčali su do mene i grupe od pet-šest Japanaca naoružanih „nikonima“, seli u prašinu, postavili pletene korpe tik ispod ukrštenih kolena i povukavši poklopčice sa otvora dunuli u zurle. Vidim da su načinjene od duguljastih, okerastih tikava, zvuk im je cijuktav, titrast, zbog nečeg u sebi privlačan; bezuba, skoro nacerena kobra se pomalja, podiže i nehajno palacajući uvija. Spuštam rupiju u olupano lonče, baš onakvo, ali se zmija i dalje ne klati. Račvasti jezik joj je zift-crn, bleska u mutnom danu, pod zelenim nebom. Ne osećajući nikakav strah, kleknuvši, sasvim joj se približavam. Njene dijamantske očice me odmeravaju ali nekako radoznalo, kao da se radi o detencetu, pa ipak njen prastari, bradati gazda je lupka zurlicom po oprugastom telu i ona prosto pada, posrće unazad u mrak svoje korpe. A njegov osmeh mi ka-

že: *Gotovo je, stranče, za svoje pare si dovoljno dobio.* Otresam prašinu s pantalona i klanjam se ukrotitelju, zbunjen svojim postupkom, tada opažam da se i ljubitelji „nikona“, takođe, klanjaju. Scena je komična, do suza. Vraćam se u voz – kako bi rekao moj prijatelj Alberto: *Zbogom ukrotitelju, zbogom zmijo!...*

U Džemšepuru, kao i inače na Indijskom potkontinentu, sa izuzetkom pustinja i Himalaja, klima je vlažna, miris trulosti dominantni je miris. Od takve indijske klime plodovi se raspadaju pre nego što sazriju. Sve je u neprekidnoj truleži. Dok u Benaresu posmatram ritualna spaljivanja mrtvih – uglavnom sinovi spaljuju umrle očeve – shvatam da je to spaljivanje klimatski uslovljeno, ne manje nego mitskom tradicijom. Milion indijskih bogova se složilo sa ovim ritualom, verovatno pre pojave ljudi, dok su još samo plodovi, gmizavci i zveri „zreli“ pod zvezdama, pod Mesecom. Sa mrtvim telom gori i drvena građa, gore i venci belog i crvenog cveća – plamenovi titraju po tmuni vodenog toka, čamac sa profesionalnim spaljivačima i muškim članovima porodice klizi površinom, cepajući odbleske, usitnjavajući ih, dok se sve rasparčava u iskre i prah. Neke lomače bukve i po šest sati, druge znatno brže sagore – kao da ni u smrti nema jednakosti – u svakom slučaju pepeo će se rasuti po Ganguu. Sve je do kraja jednostavno i samorazumljivo – *pepeo pepelu, prah prahu*, lovim sebe gde u grlu gušim ariju Bouvijeve stare pesme...

Gore, na severu, u Pendžabu posmatram Sikhe, verovatno najponosnije ratnike na svetu. Priča se da ne seku kosu sve dok svojeručno ne pogube najma-

nje pet muslimana. Vadim iz koferčića knjigu *Intervju sa Indijom* Margarete Berk Vajt i podsećam se opisa religioznih klanja koje su 1947. Sikhe izvršile u Amrtizaru, svom svetom gradu. „Tu sam“, piše Berk Vajtova, „videla niz dostojanstvenih Sikha ponosnog držanja, bujnih brada i tamnoplavih turbana ratničke sekte Akala, kako sede na staničnom peronu. Svaki od ovih ljudi apsolutno patrijarhalnog vaspitanja i izgleda držao je na ukrštenim kolenima dugu, krivu sablju i strpljivo iščekivao sledeći voz sa muslimanskim izbeglicama“...

Petnaestak dana docnije sedim na doku u Trivandromu, krajnjem jugu Indije i pušeci posmatram mapu Potkontinenta, sa ucrtanim linijama svog kretanja. Nehotice načinio sam dve izvijene zmiје, putujući od severa prema jugu i sa zapada na istok, i one, ukrštenе, kao da se grizu u centralnom gorju Dekana. Šta to znači? Ne lupam glavu – mislim da kada bih sada imao brod i hrabru posadu, kada bih imao dovoljno novaca i nekoliko odgovarajućih prijatelja (a ništa od toga nemam!) plovidbom u pravoј liniji stigao bih do snega i leda Južnog pola. Ovako – ustajem i krećem prema železničkoј stanici. Prati me gomila besprizorne, ulične dece. Džepovi su mi prazni, *ni rupije*, ali je srce, sasvim apsurdno, ispunjeno sobom.

Kompozicija stoji na trećem koloseku, penjem se u vagon i stojeći u dupke punom hodniku, njuškajući miris truleži i dima, čekam da se voz otisne prema severu. *Zbogom okeane, zbogom jugu...*

Brojke kazuju da u Indiji ima pola miliona sela. U Najapuru šesto kilometara zapadno od Delhija, po-

smatram *svetkovinu tigra*. Ser Tomas Ragli, ubio je posle četiri nedelje traganja tigra-ljudoždera. Telo ubijenog tigra doneto je na kamionetu u centar sela i oko njega se okupilo hiljadu seljana iz Najapura, ali i desetine okolnih selendri. Devojke donose vence od orhideja i stavljaju oko mrtve mačke. U jednom momentu, probivši se kroz gomilu, kroz vlažni, smradni zrak i zvuke udaraljki, što kao da nas sve podižu prema niskim zelenkastim oblacima, primećujem da i sam stavljam nekoliko žutih cvetova na šapu prastarog ubice. Šapa je veća od moje lobanje, a kandže sasvim istupljene i obezobličene, kao nokti umrlog moloha. Iz zveri se izvija težak „metalni“ kiseli bazd. Spuštam dlan na tu ubilačku šapu i kao u transu milujem zlatasto tigrovo krzno...

Možda je Indija, u mom srcu, dragi Alberto, baš *mango-trik*, o kojem si pisao, pre trideset godina. Sada, na trgu u Bombaju, posmatram usukanog, mrkog fakira. On gura u zemlju semenku mangoa, preko svog nasada polaže šarenu maramicu od lake svile, zatim kruži rukama brzo leteći prstima, tik nad maramom i tlom. Zatim sklanja maramu i tog časa iz zemlje izniče klica belog vrha. Tako pred posmatračima raste, ozelenjava i za desetinu sekunde diže se mangovo drveće od šezdesetak santimetara. Ne znam kako fakir izvodi ovu iluziju. Neki od posmatrača, pošto plate, koriste priliku da dotaknu mangovo lišće. Kao da dodir uvećava njihovu nevericu. Opštu nevericu kojoj prilažem i svoju, svoj ulog na Indiju. Ja, i sam začaran, međutim, spuštam ruku na fakirovo rame; prsti prolaze kroz tkivo – *nematerijalno*. Kada bih želeo, jasno mi je, prstima bih mogao da dotaknem i sa-

mu unutrašnjost njegovog toplog srca. Dok izvlačim ruku iz fakirovog živog tela, on okreće glavu prema meni i naše se oči susreću u punom sporazumu dvo-
gube tajne.

FIKCIJE

2

ZA ESPERANSU MAĆADO

Voleo bih da sam ja napisao priču posvećenu Esperansi Maćado, kubanskoj pijanistkinji, u šest dugih rečenica, vrlo mekih, sa ritmom koji imituje ritam neke od *habanera*, dakle, laga-no, la-gano, dakle, tihotiše, kao što kaže jedna stara dečija pesmica, *ko padanje kiše*, u ritmu koji će verovatne pokrete njenih ruku, to milovanje slonovače dirki, uloviti u sušiti ritam rečenica, nešto kao niske kaskade jednog daha, više životnog nego smrtnog, što mu na kraju krajeva dođe na isto: u hotelskoj sam sobi, raskomočujem se, a zatim će uslediti *dugačak monolog sapuna i tišine*, da napirlitan i mirisan, sa koferom-žabom koji je ostao u hotelskoj sobi grada N. predem stotinak metara do Doma kulture, upoznam se sa nekoliko zaludnih bibliotekarki, od kojih bi jedna mogla da mi bude kći, druga ljubavnica, i da onda saslušam sva ta izvinjenja: radni je dan, sportska sreda, u Domu vojske nastupaju zvezde naše estrade za koje niko živ nije čuo, uz sok, kafu, da li ste još za jednu kafu, i zašto su vam rečenice često toliko duge da ne dozvoljavaju da se uzme dah? ne mislite li da to malo zamara ili odbija čitaoc? upitaće me ona koja bi mi mogla biti kći.

Zato što bih voleo da jednom napišem priču posvećenu Esperansi Maćado, kubanskoj pijanistkinji, u

ciglo šest dugih rečenica, od kojih bi svaka zapremala od pola do cele stranice, gradeći tekst od svojih 4 ili 5 kartica, 4 ili 5 jer to su ocene na koje sam naviknut još u osnovnoj školi, kada sam i sam učio klavir i obožavao da posećujem časove solfeda, unapred sluteći da su to moji poslednji dodiri sa muzikom i da ću postati pisac, pisac koji bi voleo da napiše priču o tamnoputastoj kubanskoj pijanistkinji Esperansi, koju nikada nije video, ako se ne računa jedan kratak san, kada sam se vozio čamčićem nalik na drvenu klompu i kada sam veslajući srebrnom kašičicom, u cilikavim kratkim tonovima uplovio u malu kubansku luku punu jedrilica i katarki i mirisa koji se uzvijaju: presne ribe, duvana, orahovače, kolomasti, katrana, suvih krpa, paljevine i piljevine, kokosovog mleka i kokosovog praha, koji su lopatama utovarivali u plavi kamionet nekakavi mulati, možda rođaci pijanistkinje koja je, ne znajući, bez krivice, vinovnik ovog mog pisanja, radosti koju osećam dok stupam zatamnjenom, lilastom salom hotela *Solentiname*, kraj oniskih mladica palmi, približavajući se podijumu, na čijoj ravnoj lilastoj površi stoji crni „stenvej“ i iza njega, dobro zaklonjena ne samo klavirom nego i slapovima habanere koji se dižu kao rastuće kaskade, sedi Esperansa, Esperansa Maćado i prstima sve energičnije prelazi preko dirki od slonove kosti, podižući lagano i sa bezočnim poverenjem oči prema meni i osmehujući se kao starom prijatelju, te kleknem i zažmurivši osluškujem nizanje taktova, i lagano klimuckam glavom, prateći sinkopiranje kompozicije koju samo ona može da odsvira na taj način, samo ona kao *drugo ime večnosti*, a *ime večnosti* je, za mene, njeno ime, i kad god se osvrnem, ne zabrinem se što tu

stoji i jedna od onih bibliotekarki i kaže: – Publika je došla, mogli bismo da počnemo, kakav vi scenario predlažete?

Voleo bih da sam napisao priču o Esperansi Maćado, kubanskoj pijanistkinji, onda bih pročitao tu priču, pošto me vi predstavite, kažete generalije i osnovne bibliografske podatke, ne zaboravite da kažete kako mi je otac bio polukvalifikovani radnik, a mati čistačica, to je ono na čemu insistiram i smatram, dodajte to još, da smatram kako sam imao đavolske sreće što sam rođen u socijalizmu, i što sam se u njemu školovao i zaposlio i da smatram, dodajte to još, svojom intimnom nesrećom što je taj sistem propao i što je zamenjen *ničim*, ako shvatate šta želim da kažem? a bibliotekarka koja bi mi mogla biti ljubavnica odobrava i kaže, otprilike, ja se tog sistema ne sećam, poštovani pišče, tako kaže ludaja, ali vam verujem na reč, no pošto, kako kažete, niste još napisali priču o toj Kubanki, šta ćete večeras da pročitate našoj publici? mislim ljudi su došli, čekaju nas, sedam i petnaest je, obično tako počinjemo, dobro, dobro sam kako vidite, rekao sam, jer mi je potrebno šest rečenica za priču o Esperansi, i ne bih da ovde okončam treću rečenicu, te rekoh dobro, dobro pročitau jednu svoju raniju priču, priču koju sam posvetio svom dedi Živojinu, Soluncu, jednom od prvih ratnih pilota Srbije i potom Jugoslavije, ako nemate ništa protiv, nemam, baš će me radovati, a da li ste tu priču već objavili, izašla je u poslednjem broju kraljevačke *Povelje*, i prevodi se na španski, moj prijatelj Aleksandar Grujičić je prevodi na španski i uskoro treba da se pojavi u Havani, u okviru antologije srpske kratke priče, tako joj kažem, i ona koja bi mogla

da mi bude ljubavnica, i ona koja to ne bi mogla da mi bude, kažu zajedno, da se udaljimo, podigle su svoje obrve, da se udaljimo da ne smetamo umetnici, te odlaze na prstima, a ja klimnuvši još jednom Esperansi Maçado i sam krećem za njima, kroz lilasti primračeni prostor hotela *Solentiname*, potom preko tri kamena stepenika, ulazim u biblioteku grada N. i vidim svoju publiku: tri spečena dedice, dve dokone babcice, jedan bubuljičav maturant koji je možda i brucoš, i nekoliko članica bibliotečkog jata, sve ukupno ni dvadesetak pari očiju, kojima sam namerio da pročitam priču o dedi ratnom pilotu sa solunskog fronta, jednom od prvih srpskih vazdušnih heroja i kasnije: jugoslovenskih heroja, koji je leteo na dvokrilcu i pešadijskim, streljačkim naoružanjem, mitraljezom ratovao protiv nemačkih letaća i zbilja, zbilja, on je leteo, a ja otpočinjem tu priču, čitajući prvi pasus, onda drugi, pa šesti do kraja, jer svaka moja priča, ako ste ili niste приметili ima tačno šest pasusa i kada posle 30 minuta završim i podignem pogled sa teksta, vidim kako publika očekuje još, a voditeljka, koja bi mogla da mi bude jedno ili drugo, ili oboje u isti mah, jebi ga, kaže otprilike: čuli ste najnoviju prozu našeg uglednog prozaiste, pa izgovorivši ime, kaže: ovo su osnovni biobliografski podaci o našem večerašnjem gostu, i ja kažem hvala, drago mi je što ste došli, ne znam kako vam se dopala priča o solunskom letaću, meni intimno mnogo znači, mada sam primećio da je jedan deo publike obično ne razume, jer nisam, težio nikakvoj simbolici, nego presnoj slici stvarnosti i polazište su mi bila Krakovljeva *Krila*, jer me je moj deda Živojin, pokoj mu duši, uveravao da je „sve tako bilo“, nemam nikave sumnje da me je de-

da varao, a šta vi mislite? našta se promeškolji malo telo publike i jedan starac me zapita, a zašto su vaše proze tako hermetične? i da li vam je stalo do čitalaca ili vlastite slike stvarnosti, kako je govorio naš nobelovac Ivo Andrić? te moram da kažem kako mi nije poznato da je naš nobelovac tako šta napisao ili rekao, a da ja pišem po nekoj vrsti *opsesivne nužnosti*, i da bih baš zbog toga, sem priče o nebeskom letaću, koji je slučajno moj deda Živojin, voleo da uskoro napišem još jednu opsesivnu priču, priču o kubanskoj pijanistkinji Esperansi Maćado, o kojoj, lažem publiku, skupljam podatke i spremam se, nastavljam da lažem, da pišem evo već četiri leta, jer samo leti mogu da uspostavim vezu sa njenim lepim imenom, kako više nema pitanja zahvaljujem se i publika ustaje, a voditeljka kaže: veče je bilo veoma dobro, a vi, bogami, znate s publikom i baš bih volela da napišete tu svoju priču o Esperansi, pa da nam posle toga ponovo budete dragi gost, tamo negde iduće godine, ili tamo one, ako budemo živi, a ako dalje budete mislili na Esperansu Maćado.

Večera sa bibliotekarkom, Alisa se zove, ispostavlja se, i direktorkom biblioteke, njeno ime nisam upamtio, već samo prezime Vancagić, pomfrit, pečurke, šnicla, zelena salata, belo vino, tako da razgovor među nama protiče u znaku anegdotskih pričica sa komičkim poenticama, odakle se lako usmerava prema vicevima, i vreme se rasteže, ali začudo prolazi brzo, opet sam sâm, ispred hotela, bliži se ponoć, u gradu N. u kojem sam prvi put, voz za Beograd imam ujutro u 8, a dotle, ispavajte se i nadamo se da ćete nam uskoro opet doći, honorar će biti uplaćen na žiro račun, za 2 ili 3 dana, i sanjajte vašu Esperansu, hvala

na lepim željama, nadam se da ćemo se videti na Sajmu knjiga, mi smo veliki kupci knjiga, a naša biblioteka ima podršku opštine i blablaba! te sad stojim sam ispred hotela *Solentiname* i pitam se da li da uđem unutra ili da, kao što imam običaj kada dospem u nepoznati grad, prvi put pogotovu, malo prošvrljam, da malo udišem *areju* grada N. i da, budući da sam hteo-ne-hteo već i njega uključio u ovu priču, osetim nešto od atmosfere grada N. u kojem sam prvi i nadam se ne poslednji put; obe su bibliotekarke otišle i direktorka sa njima, zbog nečega mi je percepcija postala nesigurna i ja se pitam da li su sa mnom za večerom bile 3 ili 2 žene, pa odbacujem sumnju, jer i onako od nje nemamo ništa ni ja ni ova priča, pa koráčam mračnim ulicama, mimoilazeći kandelabre i platane, olišajenih stabala, gle još uvek radi kafić *Nijagara*! mogao bi da se popije jedan produženi espresso, jer inače neću moći da zaspim, sa dve kocke šećera, to sam rekao? neko od posetilaca se nasmejao, da prošlo je, i to tako, pijuckam i gledam plakat na zidu, pa to je da ne poveruješ! na njemu se vidi crni *stenvej*, a za njim, u ljubičastom kostimu sa velikim, izazovnim dekolteom, sedi crnkinja, trospratne punde, *kao noć u provinciji crne kose*, i iznad nje slovima koja imituju ljubičasti neon piše: Esperansa Macádo, gošća sa Kube.

Sa čamca nalik na drvenu klompu iskočio sam na kameni gat i osvrnuvši se još jednom sunderastim pogledom upio mrežu snasti i jarbola, zastavica i palamara, veliku mrežu koturova i vrpce, sve što se vijori i treperi na vetriću, i cima se i trese, i poskakuje na talasićima, na vetru koji sa pučine dolazi svake večeri, da upije tu živu sliku postojanja, trudeći se da

istovremeno čujem i njene prste, kako energično udaraju po dirkama „stenceja“ i kako iz jedne prelaze u drugu tokatu, pa se vraćaju, na pređeno gradivo, kao neka predilja, kao Parka, ako već prekoviše ne fantaziram, pa sam konop nabacio na bitvu i dotakao kažiprstom slepoočnicu pozdravljajući ribare koji su čistili mreže i dovikivali se jedan drugom, lagano se jezik mojih misli prebacio u španski jezik, jezik Kube, jer sam bio tu, na Kubi, trudeći se da maštom dospem na ostrvo sa kojeg ona potiče, na ostrvo na kojem je stekla nacionalnu slavu, pre svog internacionalnog proboja, pijanistkinja Esperansa Maćado, i birajući između toga da slušam njenu muziku, sedeći pod slanim krovčićima kafane na obali ili da u istom pasusu odem do hotela *Solentiname*, još jednom se osvrćem da sem vizije upijem u sebe i taj mešoviti, puni miris katrana i ribarskih suvih mreža, miris kokosovog praha koji mulati lopatama toware na plavi kamionet, i miris užadi, oranžcrvene kolomasti, miris marmelade, čak, iz gvođenih buradi, miris narandže koju ljušti ruka žene u senci, miris lulaškog dima, sve to u jednoj lirskoj evokaciji, većitog spajanja u jeziku dobrog i plemenitog, sa smrtnim i prolaznim, kao Esperansa, Esparansa, Esperansa, moja ljubavi, znaš li koliko bih voleo da napišem jednu snažnu, antologijsku priču o tebi? i da je moj mladi prijatelj Aleksandar prevede na španski, pa da je čitaš bez obzira na vreme, mladost, starost, španski, srpski, luku, hotel, biblioteku, kafanu na obali – jer sve je to jedan svet, svet u kojem si čas na ovom, čas na onom mestu, prožet tvojim jedinstvenim žudnjama, kao što je žudnja da napišem priču o kubanskoj pijanistkinji, o tebi, Esperansa Maćado.

Esperansa, ti znaš da je sasvim nešto drugo pisati priču o dedi Živojinu, jednom od prvih srpskih pilota, na dvokrilcu, solunskom ratniku, uostalom mrtvom od pre četvrt veka, i pisati o tebi, neizvesnog izgleda, manje-više izmaštanog, verujem tamonputoj, sa trospratnom pundom, crnom kao provincijska noć u provincijskom hotelu, i da je sasvim drugačije iskustvo koračati ispod palmi i tropskog neba, od iskustva noćnih ulica gradića N. gde se nalazim, gde sam imao književno veče, u svakom slučaju, uzimam sobni ključ od pospanog recepcionara, molim vas probudite me u šest ujutro, zašto tako rano? voz za Beograd kreće tek u osam, želeo bih da malo obidem gradsku pijacu i razgledam grad, to sve izgovara neko drugi, prolazim kroz hodnik, preko širokog prostora, laga-no, la-gano, krećem se, glas recepcionara mi nešto dovikuje, ali nije važno to, približavam se prostoru, gde sam je sreo, večeras, pre četiri ili pet sati, i varate se, iako ja čujem zvuke, varate se ako mislite da je Esperansa Maćado tu i da svira samo za mene, ne, nema je, plato je prazan, klavir je usamljen, kao crkvice u planini, senke su mrtve, i ponavljam u sebi kao mantru, trudeći se da možda dozovem, pozovem nju: strašno bih voleo da sam ja napisao priču o Esperansi Maćado, kubanskoj pijanistkinji, ili bar o ženi koja bi se zvala Esperansa.

JEDNA OD PRIČA KOJU SEBI PRIČAM

*Pričam sebi priče kada sam sam, kada krevet
izgleda veći nego što jeste i hladniji...*
(Hulio Kortazar)

Kada krevet izgleda veći i hladniji, u fetus položaju, mom najdražem položaju, sklopljen kao super-crv, van sebe, sav u toj priči, krećući se pomoću jezika, njenim transverzalama, ja, takođe, ulazim u kamion i sedam pored šofera koji se zove Runjo i koji odnedavno kao podstanar stanuje u mojoj zgradi, i on kaže: – Dokle? – a ja odgovorim: – Do Beograda! – a Runjo kaže, i zadovoljno lupka šakama po volanu kamiona: – Ja do Glazgova!

Jednom sam se ja vozio sa Runjom, kao što sam jednom, kad je došao s puta, žena ga je u međuvremenu ostavila, zatarabio vrata stana i otvorio širom sve prozore, jer je on sat vremena, sa petog sprata gde su stanovali, a od toga momenta „gde je sam stano-
vao“, iznosio iz zamrzivača ukvareno i usmrdelo meso, govoreći: – Izvinite, izvinite! – i ja ga podsetih na to. – Kučka! – reče Runjo, ogroman Bosančeros, sav dlakav, otprilike kao to njegovo prezime i dodade još:

– Kad god se setim da je pred odlazak namerno isključila zamrzivač, dode mi da je izbijem!

Putovanje kroz jezik brzo teče i ja bacivši pogled na runjave ruke, pitam: – Gde je ona sad? – Runjo mi nudi cigaretu i pita i odgovara u isto vreme: – Ko? Sandra? Otišla je kod ćalca! – i odmahuje rukom: – Uh, kako je bila dobra riba, ko leb! – dodaje. Učini mi se tu, dok vožnja i priča s Runjom traju, da je malo neumesno tako govoriti o svojoj bivšoj ženi, tim pre što sam reč „riba“ u Runjin govor stavio ja, on je upotrebio drugu, ružniju reč, ali on je taj koji dodaje: – Kučka! – i tog časa sa „novog drum“ u rečenici i replikama, silazimo na „stari drum“ prepun udarnih rupa, pa Runjo kaže: – Kako je sad u zgradi? – jer ni u ovoj priči više nije stanar naše zgrade, odselio se odmah pošto je smrdljivim mesom okadio zidove i stepeništa i ovo je prvi put u realnosti, a ko zna koji u *pričama koje sam sebi pričam*, da se susrećemo, zatao mi je kao stoperu na samom izlasku iz grada, primetio me svojim gorštačkim orlovskim okom, otvorio mi kabinu i doviknuo: – Komšija, upadaj!

– I do Glazgova! – kaže Runjo i oseća mu se radost prekaljenog kamiondžije u gorštačkom glasu. – Koliko donde putuješ? – pitam ga. I on kaže: – Zavisiti od carine i od trajekta u Doveru ili Kaleu, još ne znam na koji ću put da udarim! – pa povlači dim. I kada bih želeo, mogao bih da ga pratim svojim unutrašnjim pogledom, kako putuje autoputem prema Zagrebu, Ljubljani, pa kroz Austriju, Austrijske Alpe i, da li kroz Švajcarsku, kako bi moja priča želela da bi bilo pitoresknije, ili preko Severne Italije ka Francuskoj, pa drumovima Francuske, on Runjo, usamljeni bosanski kamiondžija, čija se žena „nevenčana“ upravo uba-

cuje u rečenicu i u priču, – Sandra! – tera Runjo severom Francuske, rutom koju je prevezao već desetinu puta, taj moćni kamiondžija, u mojoj viziji ove priče, nekakvo super biće dostojno filma ili stripa.

– Sandra! Sandra! Ja sam! – šapućem, tu gore na vratima poslednjeg stana petospratnice u kojoj stanujem, vraćajući se ovom rečenicom u prošlost, četiri godine ranije, držeći u rukama, radi fola, priznanicu „za komunalije“, ako bi se Runjo neočekivano vratio – „Nevenčana“! uzvikuje on u vožnji – dok se približavamo od Pančeva prema Krnjači – i ona odškrine vrata, šapne: – Upadaj!

Sad počinje ritual, boca „Rubinovog“ vinjaka je na stolu i dve čašice i dok Runjo provlači svoj golemi kamion ispod uskog podvožnjaka na kojem piše: *Imaj na umu Borovo gumu!* – ja se spuštam za kuhinjski sto i Sandra seda tik do mene, pogledom naređuje: – Natoči! – te sipam rubinsku tečnost u čašice i onda se kucnemo, mljackamo i kuckamo se i ubrzo ispijamo drugu – rečenica nas, Runju i mene vozi pravo na Pančevački most, istovremeno suprotnim tokom, odvozeći mene i Sandru u pijanstvo, ispijamo treći vinjak, a da nije prošlo ni dvadeset minuta. – Za dvadeset minuta eto nas u Beogradu! – kaže Runjo kao da je već stigao do Glazgova, on super kamiondžija, i dodaje, zbog nečega osmehnut, kao da krajičkom svesti prati i trag rečenice u suprotnom smeru, kojom ja „teram“ priču: – Dokle? – Kažem mu da idem do Trošarine. – Super! – uzvikuje, prebacuje u treću.

I tu je boca vinjaka, „Rubinovog“, na stolu u kuhinji, opurpurena, čini se u *sećanju priče*, i nas dvoje na krevetu koji izgleda veći nego što jeste, kao malo žuto more koje treba popuniti telom i posteljina je

hladna i nedovoljno čista, što me odbija kada je neka druga žena u pitanju, ali me napaljuje kada je u priči i u pitanju kučka Sandra: – Dodi! – vuče me ona u tu žutost, pa u priči padamo u narandžastu tačku, svlačeći se na brzinu: – Evo ga žuto! – kaže Runjo i dodaje: – Komšija, iskoči na semaforu i sve najbolje! – I tebi! – pružam mu ruku, ruka mu je šoferska, gruba i odlučna, osmehnut je, kaže:–Baj, baj! – on vozač teškog teretnog kamiona, na putu za Glazgov.

Sklopljen kao savijača, džinovski super crv, sav u toj priči čiji se uvodni deo upravo završio, krećući se jezikom duž jedne transverzale, Sandrinih i mojih snošaja, kada bi ovaj vozač odlazio na interkontinentalna putovanja, sada, ostavši van njegovog dosega, kajem se što sam iskočio, jer to kao da me koči, dok Sandru opkoračujem cucački, ona se podmetnula četvoronožice, oslonjena o kolena i podlaktice, pijana kučka i stegavši zube, dok kamion odlazi uzbrdicom kod Trošarine, napred ka Zagrebu, Ljubljani, ka Severnoj Italiji, dolinom reke Po, recimo, vidim tu svetlozelenu tačku kao zvezdu vodilju, prelazi na tlo republike Francuske: spuštam glavu do Sandrine i naši jezici se dotiču, ližu i čini mi se da u ovoj priči, ako još budem držao kamiondžiju na vidiku, mogu u nekoj perverznoj slutnji i dalje držati erekciju u rečenici i više, i zabijati se u to pijano vrelo telo, Sandre, koja jecka: – Još! Još! Još! – i dok odvojeni od toka jezika ležimo na žutoj postelji, u postsnošajnom dremežu, ja ponovo zamišljam da sam sam, ali ne u kamionu super šofera, nego u svom stanu, tri sprata niže, i u nekoj vrsti razrokosti posmatram, istovremeno, zadovoljno Sandrino lice i zeleni kamion koji praši prema Kaleu, jer odabrao je taj put, ovog puta.

Zadržavanja su nepredvidljiva, zavisna od broja vozila, od ažurnosti francuskih carinika, od broja mesta po trajektima, koji iz Kalea u to vreme voze prema Ostrvu, tako imam vremena da dugo posmatram Sandrino lice: njenu plavu, kratko ošišanu pravu kosu, njene tanušne, počupane obrvice, njene osenčene očne kapke sa zlatastim viticama, onda ružičast ten boje breskve i usne koje se u snu upijaju jedna u drugu i prćasti nosić, tu kombinaciju žene i devojčice – tvrdim: ne postoji muškarac zdrav i standardnih seksualnih interesovanja, sa trideset pet godina, razveden srećno, bez obaveza – koji ne žudi za ovakvom kombinacijom žene i devojčice, kučke i kolačića, pa zadižem čaršav, nasuprot iščekivanju čitalaca koji traže lirsku logičnost u razvitku priče, da bih osmotrio njeno telo, taj *puni oblik* kako bi rekao moj najbolji prijatelj, te sisice nalik kućećim, ravni trbuščić i duge butine. – Dosta je bilo, dođi! – kaže mi Sandra i ja mogu da vidim kako Runjo navozi svoj kamion na trajekt, *Kalipso* se zove taj trajekt (tačan, objektivan, proveren podatak, nisam ga izmislio, o ne!) – i kako ga profi manverom zaparkirava u obeleženi prostor, a brodski službenik zadovoljno klima glavom, pa taj Runjo izlazi i stavlja ruke na bokove. – Čvrsto me stegni! – kaže Sandra i zgrabiv je za kukove, privlaćim je, krajčićom svesti se trudeći da osetim da li sam postigao erekciju i onda vidim njenog muža kako nervozno korača ivicom trajekta i pilji u tamnozelenu vodurinu Atlantika, i siguran da je sa erekcijom sve u redu, u sledećoj naporednoj rečenici, ponovo kopuliram sa njegovom nevenčanom ženom, pri čemu me atribut „nevenčanom“ ne čini nimalo manje krivim ili nevinijim, nego ga navodim jer sam ga malo

čas u priči čuo iz Runjinih usta. – Donesi bocu! – kaže Sandra, pa ispijemo još po dva vinjaka i znam da ću čitavu ovu noć provesti kod nje, sa njom. Negde oko ponoći, kad se probudimo, ona kaže: – Gladna sam kao kučka! – ustvari rekla je „kao pas“, ali meni zbog stilskih razloga, u priči koju pričam sebi, savijen kao super crv, u hladnoj postelji, odgovara da kažem: *kučka*, te ustajem i vadim iz zamrzivača, osećajući se opičeno, paklicu zaleđenih šnicli, potapam ih sa sve kesom u vruću vodu i pola časa docnije pečem na vreloom ulju. Gutamo ih još vruće: – Tebi treba snaga! – kaže Sandra i ceri se. Milujem je po kratkoj plavoj kosi i pri svetlu kuhinje, gledam sazvežđa njenih pegica po obrazima, ručicama – sva je nekako minijaturna, mislim da bi mogla da raste u saksiji, kao retka cvetnica.

Ujutro, u priči, trajekt je pristao do obale UK, a ja sam izašao iz Runjinog stana. – Idem da spavam! – rekla mi je lenjivica Sandra šapatom, i ja sam se tiho spustio do svog stana na drugom spratu, obukao se, presvukao se, umio se, pripremio se da putujem za Beograd, na posao. Ona se vratila u krevet, a gornjom transverzalom priče, Runjo je vozio kroz srce britanskog ostrva, ka severu. Ponovo smo počeli da se razdvajamo, a meni je opet smrdelo na ono zeleno meso, simbol smrdljive smrti, koje nosi stepenicama, u kesurinama, dole, do kontejnera, dok sam zatarabio vrata i otvorio prozore svoga stana, kao i drugi stanari ove zgrade: – Izvinite, izvinite, izvinite! – govorio je – ona kučka je otišla i namerno mi isključila zamrzivač, mamicu joj! znala je da se vraćam tek za nekoliko dana! – pa sam podigao ruku i prst, stopirajući, pre nego što stigne vozilo.

Logično je da čovek koji kroz Britaniju, godine 1985. vozi teški teretni kamion, ne može u isto vreme biti u Jugoslaviji, i ne može nikako da se zaustavi na izlasku iz grada Pančeva, gde ja stojim, pa se pitam da li da u kraj ove rečenice, jer priča to može, prstenasto uvedem Runjin kamion koji tek kreće na dugi put, prkoseći i logici same priče i kučke-samoće i Sandre-kuje i mene, takvog-kakav-sam, sa svim vrlinama i manama ili da se pojavi međugradski autobus i da uskočim u njega, krenuv u Beograd, kao i mnogog drugog, prosečnog dana svog života. Neko vreme u priči koju pričam sebi, usamljen u postelji, neko vreme, mnogo godina docnije, mogu da vidim i samu Sandru koja je zaustavila svog „jugića“ i otvorila mi vrata: – Komšija, upadaj! – ali ne, ne! priča mora biti jača od realnosti, ona je izvesnija realnost u realnosti; ispred mene se uz škripu kočnica opet zaustavlja teški kamion s prikolicom, i gle, tu je, tu je: moj šofer Runjo, nasmejan, a kada uskočim u kabinu i pružim mu ruku: – Gde si, bre, komšija! – vidim da je pored njega, tačnije iza njega, u onoj vrsti priručnih postelja koje imaju interkontinentalni, transverzalni kamioni, niko drugi do Sandra: – Pa gde si, komšija! Dugo se nismo videli! – uzvikuje ona i nagavši se, kao da mi je, recimo kći, ljubi me u obraz.

UBISTVO NA OSTRVU

(VERZIJA POSLE 10 GODINA)

Sedim na rečnoj obali, na betonskom keju, sa *ket-ner* štapom u rukama. Dug je pet metara, bez provodnika, zgodan za pecanje bele ribe. Vodostaj je visok, reka teče brže nego što sam očekivao, zamučena je dugotrajnim kišama, koje su iz proleća ušle u duboko leto.

Riba ne radi, pogled luta površinom reke, preleće do „ostrva“, kako građani zovu drugu obalu, nenaseļjenu, sa zapuštenom šumom, mešavinom vrba i topola. Tačno preko puta mesta na kojem sedim je nekoliko niskih zgrada, omalanih belim, jedna od njih je kafana, omiljeno večernje svratište zaljubljenih parova, ali i porodičnih građana. Do kafane je nekoliko kućica veslačkog kluba, svud okolo te niske zgrade i malenog dvorišta pred njima je šuma, njeno zelenilo izaziva bol u očima.

To je „ostrvo“ i to je kafana u kojoj se događa ubistvo opisano u mojoj priči *Ubistvo na ostrvu*, priči oko koje sam se paštio pre deset godina, ulažući u pisanje i popravke puno truda. Pripovedač je bio dečak, slučajni svedok ubistva, ubijena je bila kuvarica, plavokosa, debeljuškasta kuvarica čiji je smeh dečak često slušao, sedeći na drvenom splavu i pecajući na

muve riblji korov. Dečak je poznavao tu ženu, Ruskinju poreklom, Maša se zvala, Mašenjka su je zvali kelneri i šef sale, pa čak i ondašnji vlasnik kafane – Čadenović. Ponekad bi izašla iz kuhinje i gegavo prilazila splavu na kojem je provodio junske i julske dane, pre nego bi ga u avgustu otac odvezao, kod sebe, u vikendicu na Zlatiboru. A negde u hladovitoj blizini, pod grmom, dečak je to znao, spavao je Indijanac, nemi pas, kojeg su dokoni kelneri ofarbali masnim bojama.

Mnogo sam se mučio oko te priče.

Perspektiva pripovedanja je bila zgodna. Ni dečakov govor mi nije predstavljao problem (pre deset godina još mi je moj rođeni dečaćki govor mogao da odzvoni u mozgu). Lepo sam video Mašu i njenog bivšeg muža Todora, od kojeg se razvela, video ga je i dečak, pripovedač i junak moje priče. Dolazio je Todor više puta, uvek sa cigaretom među dugim prstima, pozvao bi Mašenjku kroz otvoren kuhinjski prozor i ona bi izašla, pa bi njih dvoje stajali sa strane, u seni velike krošnje bresta i raspravljali se, mašući rukama. Dečak nije čuo šta govore, ali je znao da se raspravljaju. Video je njihove lebdeće brze ruke, šake, oboje su pušili, kako se ukrštaju kao sablje u vazduhu, on bi joj se unosio u lice i ona bi ustukla, ili bi se on povukao, korak unazad, a ona bi onda krenula u stranu s namerom da se domogne svoje kuhinje. Dečak je rekonstruisao reči koje nije čuo, izmišljao ih na osnovu neprekidnih svađa svojih roditelja, ali ja u priči nisam imao potrebu da navodim te reči, jer bi to bile reči mojih roditelja, a reči mojih roditelja i njihove svađe nisu imale nikakve stvarne veze sa ovom pričom i sa *Ubistvom na ostrvu*, uopšte.

Odavde, s betonskog keja na kojem sedim, sa *ket-ner* štapom u rukama, povremeno menjajući crviće na sitnoj udici četrnaestici, lepo vidim kuću u kojoj se nalazi kafana. Iznad ulaza u kuću platneni transparent, na crvenoj tkanini natpis „Kremenović“ – to je ime sadašnjeg vlasnika, nekoliko puta i nehotice usne prošapuću to ime, koje se svakodnevno vrti po reklama- ma lokalnog radija.

Plovak potone u struju, uspravi se i voda oko nje- ga započne da se brazda, neko vreme u koncentraciji pratim njegove „prirodne“ reakcije, ali se ništa ne de- šava dalje, blagi drhtaji plovkove antene znak su da je sitna riba, ribica prišla i da siska crviće, sprečava- jući bilo kakav ulov. Tada se pogled diže i vidim, na suprotnoj obali, nekoliko čamaca, pa čak i novi crni splav, prazan, a prazna je i obala, samo u čamcu sa nadstrešnicom, sedi prilika, čamdžija koji prevozi na- memnike s jedne na drugu obalu. Sada se dosađuje taj čamdžija, uveče će imati mnogo posla.

Pre deset godina u priči *Ubistvo na ostrvu*, on ni- je prevezao ni ubicu, niti sat–dva kasnije policajce i dva inspektora policije u civilu. Učinio je to nekada- šnji čamdžija Kendi, koji je u međuvremenu premi- nuo, ostajući samo kao znak – to KENDI – u seća- njima starijih građana. Kendi je prevezao policiju i koračao za njima zgrbljen od neprekidnog sedenja i celodnevno stražarčenja u čamcu, i dok se sećam njegovog zagasitog, preplanulog džipsi–lica, izborano- sti tog lica, pitam se da li me je upravo ono, uz još neke detalje u priči *Ubistvo na ostrvu*, odvodilo u di- gresije i sprečavalo da priču o ubistvu Mašenjke i To- dorovom begu poentiram na pravi način? Ličio je Kendi na Harona, dečaku, ali i meni, i dečak je sva-

kog jutra prevozeći se sa Kendijem „na ostrvo“ gledao u stranu ne usuđujući se da sretne lisičiji pogled i namrskanost čela i brade čamdžije, koji je u priču ali i u život dečaka, i svih nas iz grada, ušao pravo iz vizije antičkog mita.

Pisao sam tu priču više puta, ali nekako nije uspevala da „milošću uobličjenja“ dopre u optimalni oblik, pa sam je sekao i preformulisavao, ostajući uvek na dečakovom glasu: on je sedeo na splavu i peckao bodorčice i bandarčice i nizao ih na povorku, spuštao kraj sebe u reku, zabadajući dugu iglu povorke u dasku splava i onda opet gledajući u plovčić od plutanog zapušača, koji mu je otac napravio u trenucima dokolice. Sada vidim tog dečaka u kratkim sivim pantalicama i mornarskoj majičici, ponekad mi se učini da na glavi ima školski kačket, ali kasnije me plastić njegove crne kose uveri da to nije tačno. Nije imao nikakav kačket, bio je gologlav, sa dugom, zamršenom kosom, i video je kako Kendi prevozi Todora, upicanjenog, u crnom odelu, sa belom košuljom i video je kako se stazicom, nekako po strani od glavnog ulaza, u baštu kafane na ostrvu, pa uza zid, približava otvorenim prozorima kuhinje i čuo je glas poziva:

– Mašo. Mašo, dođi! – a onda se pojavila neka druga ženska glava i rekla: – Maša nije danas došla na posao! – a Todor je rekao gadnu psovku i zapretio podigav ruku, to dečak nije razumeo, uglavnom se ženska glava naglo povukla, kao da se uplašila udarca i ubrzo potom se Mašina zajapurena glava pojavila na istom prozoru:

– Šta opet ‘oćeš?

I on je nešto promumlao, a dečak se vratio pecajnu, da bi docnije, kada se okrenuo, ugledao njih dvo-

je kako bez pokreta, stojeći kraj kafanskog zida, sagnute glave o nečemu razgovaraju, pa se dečak nanovo vratio svom letnjem poslu, svojoj magičnoj pasiji, i možda je zviždukao, u priči je svakako zviždukao, hit tog leta, pesmu Otisa Redinga *Sedeći na doku*. Čuo je na lokalnom radiju tu pesmu sa lenjivim zviždukanjem na kraju i odmah je „skinuo“ taj zvižduk, a kada se osvrnuo, video je zamah Todorove ruke. To je bio kratak, ali precizan zamah i kada se ruka vratila, dok je Maša melodramatski, padala na kolena, sa zapanjenošću na crvenom licu, dok joj se glava povijala ka grudima, dečak je zapazio okrvavljeni nož u ruci ubice i podigavši se, bez da je svesno znao šta radi, spustio štapić sa udicom na splav, pored bosih stopala. I tako ga je ubica video.

Tu u priči dečak je pomislio ono što bih pomislio ja da sam bio taj dečak iz priče *Ubistvo na ostrvu*, pomislio da će skočiti u reku i tako pobeći od ubice, ali Todor mu je onda okrenuo leđa i otrčao prema šumi, bacakajući rukama oko sebe, u komičnom trku. U desnoj ruci je i dalje stezao nož, a kada je dečak dotrčao do Maše, ona je ležala na prašnjavoj stazici. Disala je i dečak je video krv:

– Pomozi mi, dečko! – rekla je i on je istog časa, poskočiv, otrčao do kuće i uleteo u kafanu zapomažući. Video je kako se kelneri dižu, kao po nekoj komandi, pa su istrčali za njim, a i pas zvani Indijana, lenjiva kuja, koju su dokoni kelneri često mazali masnim bojama, gegavo ih je pratila, ne oglašavajući se, jer je bila nema.

Kada mislim na tu priču i to ubistvo, kao ovog časa, sedeći na obali sa pecaljkom u rukama, ja mislim o razlozima svog neuspeha u njenom višestrukom pisanju.

U nekim verzijama opisivao sam predugo haronsko lice čamdžije Kendija, u drugim verzijama sam gubio nit priče, zaustavljajući se na Mašinom osmehu, na veselosti tog osmeha. U jednoj od varijanti dečak je skamenjeno klečao kraj njenog tela u prašini, ne mogav da se pokrene, a na njen poziv: – Pomozi mi, dečko! – nije uspevao da ga podigne i učini ono što je učinio danas, u ovoj priči, sećanju na priču *Ubistvo na ostrvu*.

Dok menjam mamac, novi čamdžija pristaje uz obalu, tik do mene:

– Ništa?

– Ništa – kažem dok se kljun čamca zabada u spoljnu traktorsku gumu koja služi da amortizuje udarac pramca, i onda on smanjuje gas i ja zapažam da je nasmejan, dok dodaje sledeću rečenicu:

– Visoka je voda, niko ništa ne hvata! – tog časa tek zapazim novog gazdu, Kremenovića, bivšeg teškaša, bokserčinu, sa zlatnom lančugom oko tajsonovskog vrata, kako prteći u svakoj ruci po plastični džak, ispunjen namirnicama, uskače na pramac i naređuje:

– Isključi motor, smanji sasvim gas! – čamac se zanosi, kreće u rikverc, dok, Kremenović, ljudina od čoveka, ošišan kao esesovac, spušta plastične vreće, zapažam da je jedna natrpana šargarepama, kupusom, krompirima, tikvicama, a druga puna sluzavog krvavog mesa, sa gdekojim purpurnim pregibom, duž ivica starijih i mlađih komada. Čamac se udaljava i još čujem Kremenovićev glas gde ronca i mislim:

– Samo roncaj, moja priča odmiče, samo roncaj, kretenu buržujski!

Policija je brzo stigla, pre deset godina u priči *Ubistvo na ostrvu*, a zanimljivo je da se u priči, do-

sta nemotivisano, dečak vratio na splav i opet pecao (sic!), dok je Mašino telo ležalo, na zemlji, uz kafanski zid. Dva policajca u civilu i tri milicionera pozornika, neko je nešto „raportirao“, ko? šef sale? ili tadašnji vlasnik, ako je bio tu, nije mi poznato iz te priče, ne sećam se više, a onda je, dok su žabice oko njegovih nogu prštale na sve strane, policijski inspektor sišao do splava, čučnuo do dečaka:

– Je l' trzaju?

– Trzaju.

– Ti si sve video, je l' tako? – upitao je inspektor.

U svakoj od uništenih verzija priče dečak je klimao glavom, uvek osećajući mali stid u duši.

– Kako je bilo? – pitao je inspektor.

Dečak je opisivao celu scenu, kao kratki film, zamuckujući, što sam u priči izbegavao da predstavim, jer su me nervirale tri tačke, a nisam mogao da smislim nekakvu originalnu uzrečicu za dečija usta.

– I gde je ubica? – pitao je inspektor u toj priči, a ta replika mi se i danas čini neprirodnom i radije bih voleo da je inspektor upitao:

– A ubica?

Na šta bi moj maleni, infantilni pripovedač, svedok celog slučaja, rekao:

– Otrčao je u šumu – i pokazao je ručicom pravic kojim je Todor nestao među stablima, u granju.

Da li je inspektor rekao: – Hvala! – ili nije rekao: – Hvala! – ne znam.

Znam da su, dok je odlazio prema kući, prema kafani, žabice varničile oko njegovih cipela. Te sušne godine bilo ih je, začudo, mnogo kao što ih ove godine uopšte nema, iako je pozni juli.

Vodostaj je visok i ja znam, ako bih sada prešao na ostrvo, kako ovu obalu reke nazivaju građani, da ne bih ugledao nijednog žapca, ni na stepeništu, na koje se dospeva skokom sa pramčanog dela čamca, ni dalje na stazi, prema ulazu u dvorište pred kafanom.

Posmatram tu suprotnu obalu, to „ostrvo“, čamac se opet vraća ovamo i kada se zabije u crnu gumu, Kremenović se podiže sa sedala i gegavim, nesigurnim skokovima iskače na obalu, pa bez reči, i ne pogledavši me, kreće betonskim kejom.

Tu negde je deset godina stara priča *Ubistvo na ostrvu* bila završavana.

Najčešće je Mašino mrtvo telo prenošeno čamcem, na nosilima, mada sam napisao i verziju gde je Maša u besvesnom stanju, preneti na rukama, bez nosila, prebačena u gradsku bolnicu. Tada Todor nije bio ubica već samo napadač, njen bivši muž, koji ju je teško ranio u nastupu ljubomore ili iz sličnog razloga.

U izvesnim uništenim varijantama, milicija je tog prepodneva uspevala da ulovi Todora, uz pomoć pasa, nemačkih ovčara. Samo u jednoj varijanti Todora je policija, vrlo brzo, pronašla u šumi. Ležao je ispod crvotočne topole, prostrelivši sebi tane kroz slepoočnicu. (Meni se taj kraj dugo vremena veoma dopadao.)

Pa ipak, i tu staru priču od pre deset godina, završavao sam slikom dečaka koji se vraća u grad. On je nosio povorčicu svojih ribica u levoj ruci i štapić-pecaljku u desnoj i koračao prašnjavom asfaltnom ulicom. U glavi mu je bio košmar od svega što je doživeo, ali je osećao i neku vrstu ponosa, neobjašnjivog za mene, sada posle deset godina, dok posmatram

udaljeno poprište ubistva, i prebiram po uspomenama na uništene verzije ove priče.

Samo su priče važne, mogao bih da kažem, ali to su već drugi rekli.

Samo se priče pamte, to mi deluje pametnije, ali za notu patetičnije nego što ja kao pripovedač volim.

Menjam mamac na ulici, umesto crvića stavljajući komadić starog hleba, tzv. ružu, iako znam da mi to neće pomoći. Sitna riba će i dalje, dole u struji, i na četiri metra dubine, grickati i siskati hlebnu ružu dok je sasvim ne upropasti.

– Vodostaj je visok, previsok! – kaže neznanac koji se zaustavio iza mojih leđa.

Interesantno je da se gotovo ništa nije izmenilo, mislim. I kuća je ista, pa i obala, čak i gigantski brest, čiju senku je dečak koristio, pecajući na splavu, pre deset godina, u priči. Sasvim sigurno i u kuhinji gde je radila nesretna Maša, Mašenjka radi sada neka druga žena, neke druge kuvarice, koje verovatno imaju svojih problema sa svojim muževima. Ljudi se, u stvari, ne menjaju kao ni predeli, kao ni priče.

Voda nadolazi, mislim dalje. Potom gledam u mutno modro nebo. Siva čaplja ga preleti i zatim zapada u krošnje „ostrva“.

Trebalo je odavno da zaboravim tu staru priču, ali zbog nečega sam je pamtio svih ovih godina.

Trebalo bi da ustanem i spakujem štap i napustim jalov posao pecanja u ovim okolnostima.

Naglo se dižem i pakujem svoj „ketner“ štap i onda zviždućem ariju čijeg se naslova takode sećam.

ZLATNI PRESEK

Pomišljajući na *večiti mrak*, spoznajem koliko retko intimno, najdublje prisno, mislimo ili razgovaramo o sebi. Ali ma koliko retki, ti ukrštaji sudbinskih staza duž razgovora, dovode nas do priče koje je sledila, mnogo docnije, za stvarnim presecanjem životnih priča u njihovom potonjem paralelnom odvijanju.

Ponekad *Ona* dotakne, uzgred, svoju ranu posetu beogradskom zoovrtu i pomene svoju tamnoplavu haljinicu sa belim čipkastim opšivom, navodi kako ju je zabavljala, zasmejala igra majmuna, ili kako je zapanjeno stajala pred prostorom ograđenim šinama, gde se klatio veliki slon – Mita. Tada primetim da sam i sam, kao klinac, bilo mi je tri-četiri godine, stajao ispred tog zabranjenog prostora, odmah ispod samog ulaza u zoovrt i divio se divskoj figuri slona – gledajući kako se ritmično pomeraju njegove uši, kako se klatari, s noge na nogu, cimajući ritmično tamnozeleni lanac koji mu je bio privezan oko jedne od zadnjih nogu. Ima mnogo više detalja u njenoj priči nego u mojoj, za nju su posete zoovrtu bile sušti praznik, prelazila je s roditeljima više od 300 kilometara, sporom železnicom da bi smejala majmunima ili posmatrala slona, od mene kojem je slon i ostala menažerija bio, na neki način, susjed. Priznajem da sam je tada prvi put video i počeo

voleti. Sećam se, sećam se da, da, te devojkice u tamnoplavoj haljinici i čipke koja se belo penušala po ivicama kratkih rukava i donjem obodu tkanine, ali se sećam i belih dokolenica u lak-plavim sandalicama, njihovih kratkih koračića.

Zbilja se pitam, u razgovoru, kako sam je, zašto sam je izdvajao i izdvojio iz šumnog spleta senki, što su promicale okolo nas, od tela odraslih koja su se preteći nadnosila iznad naših temena, žurno i užurbano, boca vode je proletela iznad moje glave u stegnutoj šaci, rasule su se kokice po stazi, tu je prolebdeo i najednom se uzneo prema oblacima crveni balon.

Možda su sve to samo izmišljene uspomene, ali još uvek sam u stanju da u svesti vaskrsnem stvarne zvuke i šumove davnog dana u zoovrtu, škripu s ringišpila, pa čak i glas Andrijana Ćelentana koji je kreštao u zraku. Bilo je rano leto, nebo požutelo od sunca, gledao sam tu devojkicu – *nju* – ne znajući ni sam zašto, sa dubokom izvesnošću u srcu da naš prvi susret predstavlja nagoveštaj drugog, mnogo poznijeg, što će doći, kao sva suma godina koja nas nedoljivo očekuje, iz izlaza u *večiti mrak*, udaljen, naizgled apsurdno nemoguć, samo u tom dobu. Dok je slušam kako opisuje svoje ushićenje slonom, četiri decenije docnije, i mangupluke svog oca, pa izgled majčine haljine, prećutkujem da sam je tada prvi put susreo i izabrao, sahranjujem to u sebi, kao laž koje se stidim jer je samo sasvim lična nelogična istina...

Tako to traje.

Nekom narednom prilikom podsećanja, naš razgovor se zaustavi na njenoj bolesti (žutica) i boravku u sanatorijumu Meljine, u Herceg Novom. U tom gradu sam prvi put bio neposredno pre nego je zemljo-

tres srušio stari hotel „Boka“. Bio sam šta više u njenom društvu. Besmo verenici, na prvom samostalnom letovanju, u potkrovnoj sobici, prepušteni nervoznim preprikama i potonjim, dugim satima telesnih stapanja. Ali, dok ona govori o svom dvomesečnom boravku u bolnici i ja u mislima *tačno* dospevam tačno tu, mnogo ranije. Bejah tu sa njom, stajao sam na prozoru pored nje, njena mi je kosica peckala uho i slepoočnicu, vidim prugu koja po kamenu, tik pored sivog mola stiže do samog kraja, do krajnjih graničnih odbojnika i vidim putničke vagončiče što klize na šinama. Mi smo na prozoru, posmatramo kako se iz vagoneta izbacuju grupe dece i vaspitača, neko duva u pištaljku, dok se nas dvoje držimo za ruke, u preširokim, ispranim pidžamama, dok se držimo za ruke, zaneseni mnoštvom senzacija pretkišnog popodneva. More je sivo, kao i nebo iznad njega, ali poseduje i nijansu zelene, koja se zatamnjuje, putnici su užurbani kao bubice, postrojavaju se, neprekidno ih pištaljka bodri, sada liče na jato pilića, potom se u dve kolone stazama niskog parka ti pilići, probijaju prema zgradama internata. Dok ona opisuje to bolesničko popodne i dok u njenom opisu započinje kišica, dok se ta kišica pojačava u kišu, ja joj kažem kako i u mom sećanju, a da ne znam kako, ta slika živi, neobično izvesna i jasna, slika mola i mora, kamena i krošnji, kapljica iznad talasa, pene nad dnom, provlače se da oslobode talasasto more, pod prozorom, šum u žbunovima rasvetalih oleandera, čiji je miris mek, kao miris bakinih kolača.

Kako je to moguće?

Ne znam i ne trudim se da doprem do istine. Jer postoje još neka poklapanja u sećanju, pre našeg po-

laska u gimnaziju i pre upoznavanja, kada smo se svakodnevno susretali. Jednom je to bilo na kragujevačkoj železničkoj stanici, mada ona tvrdi da nikada nije posetila taj grad; jednom smo se susreli u Subotici, pod lukovima Gradske kuće i ne samo sreli nego i zagrlili i otišli u poslastičarnicu *Raveli* na šampite. Kada uspemo da svoje iskrene ispovesti saopštavamo tihim glasom, šapatom bez čuđenja, one se nekada sasvim približe i moja sagovornica kaže kako se i sama, podseća susreta – kaže mi da je kroz staklo poslastičarnice moguće bilo videti crvenu reklamu „Medrano“ cirkusa, recimo i ja, setivši se širokog klovnovskog cereka s cirkuskog plakata uzbuđeno klimnem glavom.

Drugi signali njenog predašnjeg boravka u svetu mojih uspomena, ili mojeg boravka u njenom pamćenju, svejedno, blede pred izvesnošću docnijih, stvarnih i sigurnih susretanja i razgovora, dodira i oproštaja – jednom je ostala na beogradskoj stanici, dok me je voz nosio prema Budimpešti, mahala je belom ručicom, sve dok se voz nije toliko udaljio da je iščezla u tačku.

Realno u realnom svetu, ako se sme uopšte tako kazati, mi smo došli u prisniju vezu u gimnaziji, kada smo krenuli u prvi razred, njen otac, oficir JNA se nešto ranije preselio iz Bileće u moj grad. Čudno je što je ja nekoliko meseci nisam opazio. Da, da postojala je ona, kao ime i prezime iz dnevnika, ali ujednačena sa masom bezlikih devojčica u crnim školskim kutama, sa belom kragunicom. No, ništa više. Jer pažnju su mi zaokupile jedna sitna devojčica nalik bomboni, u mini suknjici zbog čije je kratkoće, samo mesec dana po upisu morala da napusti školu – njene

skladne nožice, izrazito plave, tužnjikave očice, koje su me u tom uzrastu očarale, pa je zatim u krug mojih interesovanja ušla jedna plivačica, omladinska prvakinja Jugoslavije u kraulu, dugih udova, sva od mišića, sa ožutelom, glatkom kosom i zmijastim pogledom. Potom je došla Tamara, sa kojom sam se zabavljao tokom prvog razreda gimnazije, da bi veza prepušla u letnjem raspustu. Ali za trajanja te prve duže i ozbiljnije veze, ja sam zapazio nju, moju sadašnju pratilju i sagovornicu. Prvo po osmehu!

Zvuk tog osmeha, njegov šum, bolje kazano, a kada sam se počeo osvrutati prema izvoru tog razdraganog osmeha, ugledao sam njeno lice. Na veselom licu – mešavinu poverenja u osmeh i čudne nesputanosti u osmehu. Kada bi se nasmejala, vrlo glasno, znala je da nasmeje polovinu razreda, a ponekad ako je povod bio jači, zasmeljali smo se gotovo svi – čak i ja, najmračniji tip u razredu, i moj klupni drug, momak iz obližnjeg sela, koji bi ustajao u dva noću da pomogne ocu pekaru, a onda oko pola sedam hvatao bi lokalni autobus i knap stizao na prvi čas. Ponekad, njen osmeh bi se produžio i kada bi gotovo svi prekinuli da se smeju, pa bi moj drug iz klupe izrekavši njeno ime, naredio: – Zaveži! – što je bodrilo ponovno salvu smejanja u razredu.

Tako sam je iz jedne oblasti potpunog nepamćenja svega što je između nas i s nama proteklo, počeo posmatrati. Sve češće. Posebno mi je prijalo, ne znam bolju reč, što je ona u gimnaziji, neprekidno ganjala neke momke. Dosta starije od nas gimnazijalaca u prvom, docnije drugom, trećem razredu. Momci su je obično čekali pred gimnazijom, oslonjeni o ogradu od kovanog gvožđa, koja se podizala ispred spomenika

slikaru Urošu Prediću. Ili bi stajali kraj žutog zida minoritskog manastira, s druge, suprotne strane ulice. Ona bi u par brzih koraka pretrčavala tu distancu do momaka, i ljubila se kratko sa njima, pa bi odlazila niz ulicu, u mrak, prema tamnoj mrlji gradskog parka ili ka divljem šetalištu kraj reke. Ja sam odlazio prema korzou, da sa društvom sličnih danguba kibućujem devojčice. Ali, osećao sam *nejasnu radost* zbog njenih stalnih veza – kao da me je to odvajanje od sigurnosti njenog meni izversnog, predodređenog tela i još sigurnijeg stava čistog glasa i nesputanog osmeha oslobađalo neizbežnosti potonje obaveze.

No ma kako bilo tada, i ma šta se, tada, događalo, menjao sam devojčice posle svaka tri meseca, kao i mnogi drugi iz mog tadašnjeg kruga, i ma ko nju pratio kroz polutamu gradskih aleja, osećao sam sve jasnije to telo: tanušne nožice, vižljasti torzo, dugi vrat, na njemu simpatičnu glavicu a kovrdže žutkaste kosice, uvlačile su se u moje biće, postajale njegov delić.

Jednog dugog letnjeg raspusta, verovatno po svršetku prve gimnazijske godine, provodio sam beskonačno duge dane u rodnom gradu, nemajući mogućnosti da bilo gde otputujem. Vozikao sam se biciklom, od ranog jutra, s kraja na kraj grada, trudeći se da, po unapred nacrtanom planu, prevezem svakom gradskom ulicom. Usput bih, ponekad krolirao crtež neke neobične kapije iz Gornjeg grada, od kafane „Patka“, ulicom Karađordevom, predugom, do centra grada, pa bih se onda vozio Žarkovom, sve do železničke pruge i prelazeći je, gonio prema zoni masivnih, džinovskih fabrika Rafinerije i Azotare. Provozio sam se pored manastira Vojlovica i kraj šumarka gde je izbijala vodica, na samom ulasku u selo Starčevo,

pravio okret ukoso, prema njivama i odatle ka Misi, naselju do koga se moglo doći prečicama, utabanim kolskim stazama. Jednog petka, naime, vraćajući se od Stare pijace, ugledao sam je. Koračala je nogu pred nogu, kao da nešto očekuje, meni okrenuta leđima, prteći u ruci pleteni ceger s povrćem. Pojačavao sam pritisak na pedale i polako ubrzavao da bih je pristigao. Rastojanje se smanjivalo a ja sam osetio u srcu onu neobičnu radost kakva nam je data da je doživimo samo nekoliko stvarnih puta u življenju. Bio sam na tri-četiri metra iza nje, obilazeći prvo jednu staricu, a ona je jednako koračala ulicom ispred mene, lagano pružajući vitki korak, za korakom. Onda je mimoidoh i ukočivši, uz blagu škripu, preprečih put.

Užasno – ta devojka nije bila ona!

Bila je to devojka njenih godina, slična njoj, devojka koju sam povremeno sa zbnjenošću posmatrao u prolazu, iznenađen sličnošću. Ne, nije bila ona i rekavši: – Izvini! – poskočih na svoj bicikl, odgurnuvši se nogom, pa kao ožežen kretoh dalje. Dvadesetak metara potom, osvrnuo sam se – devojka koja je veoma ličila na moju školsku drugaricu, nastavila je da bez mnogo oklevanja ili zabune, korača svojim putem, verovatno razumevši da sam se prevario, pobrkavši je sa nekom drugom devojkom.

To iskustvo me je nateralo na oprez. Ipak u idućim susretima, sve je ostalo isto, na neki način otvoreno. Koračala je u zagrljaju sa glomaznim, simpatičnim debeljkom i ovlašno mi mahnula u mimoilasku.

Jedared kada smo već studirali u Beogradu, susretoh je na autobuskoj stanici – ustvari prišla mi je s leđa i poklopila mi prstima oči. Pošto sam odmah izgovorio njeno ime, ona me poljubi, tako s leđa u

obraz i onda mi se okači o ruku: – Čekaću s tobom bas, dok ne stigne – rekla je. Poče njena priča o kolokvijumima i ispitima, potom se raspitivala o mojim problemima. Pri tim rečima, mojim više njenim, unosila bi mi se ulice, široko otvorenih očiju, fiksirajući me iz velike blizine vragolasto, kao da je htela da me pomete. Kada se posle desetak minuta čavrljanja čekani autobus pojavio, ona podiže svoju ruku u visinu mojih očiju i reče: – Verena sam! – pokazujući mi tanku zlatnu žicu obmotanu oko domalog prsta. Kao u snoviđenju spustio sam poljubac na vrh njenih skupljenih prstiju. Ako pokazivanjem vereničkog prstena nije uspela da me zbuni, što sam joj dokazao poljupcem, zbunila se ona. Ostala je na peronu, a kada moj autobus pođe, opazih, radosno, da prilazi nepoznatom mladom čoveku koji ju je čitavo vreme našeg dugog razgovora strpljivo očekivao u senci, ni pet–šest metara iza naših leđa.

Kada sam položio prvi deo diplomskog, posle šestog semestra na Filološkom fakultetu, otišao sam preko leta u Slavoniju. Na selo, ujaku. Leto sam proveo pomažući mu u košenju trave, plašćenju sena, u zalivanju plantaža paprika-babura... Jednom nedeljno nalazio sam vremena da se odvezem do sela Gornje Bazije, blizu mađarske granice, da bih se iz pošte telefonom javio roditeljima. Pri jednom takvom odlasku, kupio sam u malenoj, pustoj pošti dopisnicu, onu najjednostavniju, žuti karton sa zelenim otiskom rubrika i odštampanom markicom, i napisavši njenu adresu, dopisao: *Mislim na tebe*.

To je bilo sve za četiri godine studija. Vreme sam ispunjavao čitanjima i učenjem, kratkotrajnim, sve beznadežnijim intimnim vezama, seksom i svadama,

posetama bolnicama u kojima je moj otac pokušavao da sanira upropašteni krvotok. Mešavina seksa i bolesti, melanž mirisa lekova i polnosti, sve me je to odvajalo od samog sebe. Sve manje sam maštao, kao da sam živeo u tuđoj koži, život tuđeg čoveka, činilo se i meni samom da više nikada neću ni sresti ni dodirnuti tu ženu. Čudnu ženu, kako bih je ponekad nazivao u unutrašnjem monologu. U vreme dok sam pisao drugi deo diplomskog, moj najbolji prijatelj mi reče: – Verila se! – Znam – rekao sam i odmahnuo rukom, kao da se ta *odvajajuća vest* sama sobom objašnjava.

I to je bilo tako, jedino.

Diplomirao sam, naprasno. Moj otac je preminuo, majku sam smestio u starački dom zbog nagle demencije. Zaposlio sam se u jednoj beogradskoj srednjoj školi sa punim fondom časova, na svoj način sam pokušao da ovu ženu izbrišem iz svog života, provodeći noći sa društvom, kartajući se, odlazeći na Partizanove utakmice, igrajući tombolu po prigradskim kladionicama...

Ustvari, to želim da saopštim, mi ne znamo kuda nas vode životni putevi i samo nam se čini da širom držimo otvorene oči. Mi ne znamo zašto ne ulazimo u poluprazan autobus, nego čekamo naredni. Propustio sam te večeri jedan takav autobus, ja lično! Sačekao sledeći, uskočio u njega i potom seo dremajući. Onda se neko spustio do mene, dotakao me po ramenu. Beše to onaj moj prijatelj, pekarev sin, koji je živeo i radio u Švajcarskoj. Pozdravili smo se i razmenili nekoliko rečenica.

– Jesi li je video? – upita me on, naglo i sa obešenjačkim osmehom.

– Koga? – upitah.

On reče njeno ime, smešeci se. Uzdrhtah, rekoh „ne!“, on pokaza kažiprstom prema prednjem delu autobusa.

– Eno je, napred, sedi iza vozača!

To može biti iluzija, a može biti i nešto što sami sebi u glavu nametnemo, bez pravog opravdanja.

– Oprosti! – rekoh i moj me prijatelj, napravivši mi mesto, pusti da izađem u sredinu vozila. Koraćao sam lagano, kao u blagom pijanstvu, kroz vozilo, kroz senke. Čineći svaki korak, neprekidno sam pomišljao kako se sada sve odlučuje, moj život, njen život, život nekih drugih malih bića koja čuće ko zna gde, očekujući da ih dozovemo, oživimo svojim polnim energijama.

Sve je već bilo pripremljeno od strane providenja: autobusko mesto do nje beše prazno. Spustih se uz „zdravo“, lep pozdrav tog vremena. Osvrnula se i njen dragoceni osmeh joj je rastvorio usnice. Okrenuvši se prema meni, obe mi ruke stavi na ramena. Ne znam više šta je govorila, ne znam ni docnije o čemu smo razgovarali ili mogli da razgovaramo. Možda smo pričali o bolesti mojih roditelja, o bolesti njenih, upravo ih je otpratila u neku srbijansku banju, kraj nje je stajao a kako, zašto li?) žuti koferčić. Zapazio sam njenu šaku, prst bez zlatne žice, svet se sekvencionirao kao u kratkom filmu. Potom smo izašli iz autobusa, pešačili kroz gradski mrak kosim, strmim uličicama.

– Otprati me do kuće! – rekla je ona, onda smo govorili o nečem drugom, ne sećam se ni tog, pred ulaznim vratima stana njenih roditelja, stegavši zube, krenuh na sve ili ništa, valjda misleći na onaj dugi mrak, beskrajni mrak koji me čeka.

– Voleo bih da se sutra vidimo, da negde izađemo!

Gledala me je radoznalo, iz *odsutnosti* svih godina u kojima su se naši putevi bližili i razdvajali, stvarno se ne ukrstivši.

– Misliš da to ima smisla?

– Zašto da ne... – rekao sam.

– Ne bih volela da pokvarimo naše drugarstvo – rekla je ona.

– Ništa nećemo pokvariti, možemo da se prošetamo, ako hoćeš. Ako si slobodna, sutra! – s naporom sam promućao poslednju rečenicu. S naporom, zašto s naporom? mislim dvadesetak godina docnije, upravo sada.

– Slobodna sam! – rekla je.

Sutradan smo izašli po prvi put, a pet meseci docnije smo se venčali i od tada živimo zajedno. U relativno srećnom braku, sa dvoje dece.

SVOJA NAJBOLJA PRIJATELJICA

Što smo stariji, to češće posećujemo sećanja.

U tom sve udaljenijem prostranstvu ugledam leto 1975. Seminarska biblioteka Filološkog fakulteta, Kapetan Mišino zdanje. Pripremao sam prvi deo diplomskog, istoriju jezika, šest semestara slušanu. Dolazio sam u pusti seminar oko pola deset pre podne i se-deo do četrnaest časova, kada se čitaonica zatvarala.

Stara bibliotekarka, neljubazna naočarka, navikla se ubrzo na mene, pa bi moja pojava ujutro, posle početne mrzovolje kod nje izazivala osmejak u uglu usana. Učio sam i učio, podvlačio, prepisivao, utuvlji-vao obrasce složenih glagolskih paradigmi.

Sredinom avgusta je u čitaonicu ušla oniska de-vojka u crnom. Jedan ovlaštan pogled – zaključio sam da je dosta ovlašno poznajem, sa nekih predavanja. Poticala je iz Vranja ili iz njegove okoline. Ime sam joj zaboravio. Spustio sam pogled na beleške i nasta-vio da radim. Devojka u crnom je ušla u bibliotekar-kino sopče, zatvorila za sobom tiho vrata, a potom, posle nekoliko minuta, izašla iz njega, prteći u ruka-ma separat izbledelih korica. Sela je u suprotni ugao seminarske čitaonice i počela da čita. U tišini, preko starih, praznih klupa, u prostoru opkoljenom vitrina-ma sa kompletima lingvističke periodike, mogao sam

da čujem kako devojka diše ili kako olovkom podvlači neki redak.

Oko petnaest do dva sam napustio seminar, predavši naočarki svoje knjige sa reversom, rekavši da ću sutra nastaviti spremanje ispita. Dok sam zatvarao vrata bibliotekarkine sobice, pogledao sam prema devojci u crnom i naši pogledi su se sreli. Posmatrala me je crnim, krupnim očima, zatim je naglo spustila pogled i olovkom povukla crtu po margini separata.

Ukratko, jer svaka prava rečenica je kratka: crna koleginica je i sutradan došla u seminar. Povremeno, odmarajući se, zažmurio bih, a onda sam gledao kroz prozor, u dvorište Kapetan Mišinog zdanja. Na betonskim stazama pokrivenim senkama video sam dve senice. Prhnule bi kada bi im se, u upornom koračanju i teško dišući, približio bolesni profesor Radosav Bošković. A kada bi on gegajući se otkoračao dalje, vratile bi se na betonsku stazu, da kljuckaju semenke i zrcad. Onda bih se vratio svojim beleškama, staroslovenskim konjugacijama. Poslednjeg radnog dana u nedelji, u petak, oko podneva, otišao sam do buregdžijske radnje na Studentskom trgu i pojeo burek sa jabukama. Potom sam se vratio u seminar, seo sam u svoju klupu do prozora, a devojka u crnom je bila na drugom kraju prostorije, dijagonalno u odnosu na mene. Otvorio sam skriptu – tačnije otvorila se sama – i u njoj sam ugledao papirić sa porukom: „Moja najbolja prijateljica je zaljubljena u tebe. Šta da joj kažem?“. Ponovo sam pročitao malu, neverovatnu poruku, ispisanu grafitnom olovkom na pogužanom papiriću. Potom sam pogledao sasvim nepomično telo devojke u crnom. Poruku u moju skriptu je mogla da ubaci samo ona. Onda sam uzeo skriptu i otišao do

bibliotekarkinog sopčeta. Otvorio vrata, pozdravio naočarku, rekao da ću ponovo doći u ponedjeljak i nastaviti s učenjem. Zatim sam izašao u čitaonicu. Devojin pogled je bio spušten, prošao sam kraj nje bez reči.

Tokom vikenda nisam odlučio šta da činim. Odložio sam odluku za sam susret s devojkom u crnom, za ponedjeljak. Ali u ponedjeljak ona nije došla. Ni u utorak, sredu, četvrtak. Kada sam u petak, oko četrnaest časova, umoran izašao iz seminara, devojka me je čekala u hodniku. „Šta da kažem prijateljici?“ upitala me je jednostavno. Neko vreme sam zbunjeno ćutao. Rekoh: „Kaži joj da imam devojku“.

Dok sam izlazio iz Kapetan Mišinog zdanja, shvatio sam da sam pogrešio, pa se osvrnuh, ali koleginiče u crnom više nije bilo. Laknulo mi je. Koračajući Knez Mihajlovom, držeći se senki, tog vrelog popodneva, nisam sumnjao da je moja čvrsta, nagla odluka bila jedna od onih koja nam usmerava život dalje od određenog smera i prostora, ka neizvesnom nizu smerova i prostora koji nas očekuju. Bejah nekako lak, kao odsutan iz same težine svog tela i postojanja u telu.

Devojku u crnom sam video još dva–tri puta, narednog semestra, ali nismo razgovarali. Ona je nestala iz mog života, u koji suštinski nije ni stupila, mada je pokušala. Kada četvrt veka docnije posećujem svoja jadna sećanja, ne sumnjam da je ona bila svoja „najbolja prijateljica“ ali nisam siguran da sam *onda*, u hodniku seminara, kao i mnogo puta docnije, ja bio „svoj najbolji prijatelj“.

FIKCIJE

3

TRAGIČAN SLUČAJ

Za Norinog muža

Na upravnom odboru *Agro banke dd* Drakulić podiže pogled i susrete pogled koleginice Nedanić. Njihovi se pogledi ukrstiše i tako su neko vreme, Drakuliću se činilo dugo-dugo, visili u zraku, iznad dima i svetla koje je kroz široke trokrilne prozore obasjavalo dvadesetak vodećih ljudi Banke. Drakulić kome tih dana zbog teške bolesti supruge nije bilo ni do čega, pa ni do žena, do žena najmanje! spusti konačno svoj pogled i dohvati šoljicu kafe, podiže je u visinu usana i prinevši donjoj usnici, pokuša da ispije gutljaj, ali odmah uvide da na dnu šoljice nema tečnosti – samo toz, crni toz.

Već neko vreme nije slušao predsedavajućeg, generalnog direktora Božura, ponovo je mislio na rapidno propadanje svoje supruge, na ono što ga čeka kada se vrati kući: njen dragi, sada ugasli pogled, pomeranje, pranje, lažljive reči lažne utehe, odvratno, odvratno, odvratno. On podiže pogled i lutajući preko dimom osivelih lica kolega iz Odbora, stiže, opet prebrzo, do pogleda koji ga je, i tog trena, posmatrao, do pogleda koleginice Nedanić. Desi se isto – ona ga

je čekala svojim pogledom susrevši njegov pogled, hitro ga obmotala svojim, zamrsila, da bi iz tog zamršaja, on ponovo skrenuo očima dole, prema flašama kisele vode, prema kutijama cigareta, prema šoljicama i dimu, stresao se i odmah, krajičkom svesti pomislio – da li je ona, da li je iko za stolom to primetio?

Bilo je to u utorak. U petak popodne morao je da odjuri kolima do Beograda, da bi u *Apoteci kod Londona* kupio vazda deficitarne citostatike. Izlazeći iz Apoteke, upravo je naleteo na Nedaničku – kao da je samo njega čekala, tu na uglu!

– O, koleginiče! – reče on pometeno. Istog časa, ova žena u ranim četrdesetim, raspuštenica na ne baš najpovoljnijem glasu, negovana crnka ravno sečene bubi frizure, u tamnojubičastom kostimčiću, koji je isticao njene ženstvene atribute, uhvati ga pod ruku i reče:

– O, Zare, kakva slučajnost! Vodite me na kolače u „Moskvu“!

Zapažao je on ovu ženu i ranije, igrao je on s njom dva–tri puta na dočecima Nove godine, u svečanoj sali Banke. Čuo je od kolega da se sa mužem, čuvenim rukometnim sudijom, razvela zbog muževljeve golubarske strasti, sve je to on prometnuo kroz svoje misli, dok su koračali kraj Skupštine grada, gde je na vrhu čučao zlatni orao, dok su podzemnim prolazom prelazili ispod Ulice srpskih vladara, i blagom nizbrdicom stizali do bašte hotela *Moskva*. Beše sunčan pozno aprilski dan i Drakulić povukavši stolicu, kavaljerski pomože Svetlani Ceci Nedanić da se smesti. Ona naruči „crnca u beloј košulji“ i tonik, a Sve-tozar, Zare viljemovku i kiselu vodu.

Pola časa docnije on joj je ispričao sve o ženinoj smrtnoj bolesti, o ženinim mukama i njegovim muka-

ma, o krvavim zavojima i ranicama na ledima, o mukama sa citostaticima i parama, kao i o mukama sa ženimim ocem kojeg je bio prinuđen, početkom godine, da smesti u Dom slepih. Koleginica ga je pažljivo slušala i povremeno iskazala razumevanje za njegove napore. Činila je to uzdržano, bez glumatanja na koje je on svikao poslednjih pola godine. Povremeno, budući da su sedeli jedno do drugog, ona bi se sasvim približila njegovom licu i dok mu je šaptala, osećao bi njen topli dah na ušnoj školjci. U jednom momentu učinilo mu se da je isuviše pričao i sam se bi se gadio, a baš tada, ona spusti svoju ručicu preko njegove, blago je steže i reče:

– Potpuno te razumem – prešavši sa „vi“ na „ti“.

Taj momenat, dok se on kolebao o smislu promene tih zamenica, čakom sluteći šta ova žena pokušava, docnije se Zaretu Drakuliću činio centralnim trenutkom njihove veze. Ukratko: seli su u njegov automobil, odvezli se do Pančeva i Drakulić je proveo dva časa u kao kutijica udešenom stančiću raspuštenice Svetlane Cece Drakulić.

Početak avgusta kada je temperatura dolazila do četrdesetog podeoka, Drakulićeva supruga je preminula na muževljevim rukama. Senka nekadašnje žene, nekadašnje maturantkinje čiji je smeh Drakulić uvek čuo u svom unutrašnjem biću, ona je poslednjim trazajem izrekla:

– Zbog...

i njen suprug je istog časa shvatio da nikada neće znati da li je to trebalo da znači „zbogom“ ili je pokušala da mu saopšti neki uzrok.

U odvratnoj kapeli pančevačkog Novog groblja, ispod kugli od ružnog žutog stakla, Svetozar Zare

Drakulić je primao kurtoazna saučešća, dok je pored njega stajao jedino slepi otac njegove preminule supruge. U jednom momentu, Drakulić u kratkom redu onih koji su čekali da mu izjave saučešće opazi dosta lako i neprikladno, u crveno obučenu Cecu, svoju koleginicu. Njihovi pogledi se sretoše, ali on hitro skloni svoj pod plašt istinske tuge, koju je osećao. On joj pruži ruku i Ceca se prope na prste da bi ga poljubila. Čuo je samo:

– ... je žao – i istog časa bio nesiguran da li je koleginicu rekla: „Jako mi je žao“ ili „nije mi žao“.

Dok se ta žena udaljavala, stresao se, misleći da li je to iko opazio i ako je opazio kako li je protumačio. Kroz jednu–dve teške suze u oku, kada se sagao i bacio u raku komadić masne zemlje, on je primetio crvenu tačku Cecine bluzice i sklopio oči kao u molitvi.

Kada se posle sedam dana vratio na posao, generalni direktor Božur ga je pozvao u kancelariju i saopštio mu da prelazi u beogradsku ekspozituru. Predlog ili odluka, svejedno, obradovali su ga, a da prave razloge nije naslutio. Ukratko: počeo je da radi u Beogradu.

Krajem septembra, kasno popodne, zazvonio je telefon. Znao je ko ga zove i pre nego što je podigao slušalicu. Ipak podigao ju je i rekao:

– Da? – nadajući se da nije ona.

– Volela bih da se večeras vidimo! – čuo se Svetlanin šaptavi glas.

Taj razgovor na tamiškom keju uvek će pamtiti – sada misli tako.

Ukratko: koleginicu mu je predložila da počnu zajednički život. Odbio je, pravdajući se „svežom smr-

ću“ supruge. „To su predrasude, glupe provincijalne predrasude! Život hitro prolazi!“ – govorila je Ceća i dodala:

– Ja nemam vremena za promišljanja i domišljavanja. Ti mi odgovaraš, sigurna sam da sam ja žena za tebe!

– To je istina – mucao je sa stidom Drakulić – ali još je rano, sačekajmo malo.

– Ja nemam vremena za čekanje, razumeš li? – insistirala je.

– Ne mogu. Sad još ne mogu – ponavljao je Svetozar, pobijajući Nedanićkina insistiranja, da bi u jednom momentu, a sada žali zbog toga gesta, besno dodao:

– I neću.

Teško je i nepotrebno prepričavati šta je te večeri, kraj mirne reke, dalje bilo i kako su se ljubavnici (ako ih smem tako nazvati), rastali. Ali oni se nikada više nisu sreli. Drakulić je svakodnevno putovao u Beograd, na posao, ponekad subotom svraćao do Doma slepih, vraćao se u Pančevo, samovao, čitao *Kuran* i *Bibliju*, *Talmud* i *Kumranske rukopise*.

Prvog petka naredne godine, čitajući poslednje stranice „Pančevca“, on spazi posmrtnicu na kojoj je ispod nasmejane slike stajalo ime Svetlane Ceće Nedanić. U totalnom košmaru Drakulić pročita frazu „posle kratke i teške bolesti“ i potpis „koleginice iz Agro banke dd“.

Pogledom prelete preko ostalih posmrtnica i slika na njima, ali se nijedna više nije ticala Ceće, ni nje-ga.

Ko zna koliko dugo je ostao nepomičan, zavaljen u fotelji. Osluškujući. Šapati su se zamršavali. Iznenada svet se utiša – *noć je bila savršeno tiha. On oslušnu opet: savršeno tiha.* Drakulić se strese. *Oseti da je sasvim sam.*

NEPARNA STRANA ULICE

Ne, Jovan me nije prepoznao.

Sedeo je na stepeništu kuće s brojem 17 (taj broj sam pročitao na samom početku ulice, ne čudeći se zbog nedostatka prethodnih sedam kuća). Brojka 17 je stajala bela, na plavoj kvadratnoj tablici, u koju je neko nekada gađao sa tri dijabole. Nazirale su se ožiljci tih pogodaka... Sve sam video i odmah zatim zanemarivao. Oči su nam se srele i ja sam prepoznao Jovana, svog školskog druga. Nismo se videli otprilike dvadeset godina, ali bejah siguran da je to on, Jovan, Jole, Joca, Joker kako smo ga sve nazivali u osnovnoj školi, pre nego što nas je upis u srednje škole našeg okruga razvejao po okolnim varošicama.

Jovanove mišje sitne plave oči, pegavost kože, rošavost levog obraza, talasi ride kose nad neobično niskim čelom... Sve vremenom pomereno za nekoliko stepeni u odnosu na moje sećanje, preneto do ovog časa da bi me srelo, u tom izmenjenom obliku starenja – ali Jovanovo.

Nisam ga oslovio. Pored njega, na stepenicama sedela su tri sitna deteta, dve devojčice i dečak. Zarozanih soknica, u plastičnim, jeftinim sandalicama, kroz koje su provirivali krompirićasti prsti. Dečak je na sebi imao prljavu mornarsku majičicu, za dva-tri

broja veću. Devojčice su bile u jednakim, rozikavim letnjim haljinicama, sumnjive čistoće.

– Oprostite, tražim kuću broj 47 – rekao sam. Grlo mi je bilo suvo, iskašljao sam se i ponovio rečenicu, to obaveštenje *šta tražim* u ovom kraju, u gradu svog detinjstva, gde nisam bio duže od decenije.

– Niz ulicu! – reče Jovan. Da, to beše on – potvrdila je orapavela boja njegovog glasa. Dok je odgovarao, polagano, prolazio je prstima kroz ridaste talase svoje kose. Okrupnjao je, uvećao se, ali bio je to on, ponovo sam se uveravao da je tako. Međutim, i dalje nisam osećao ni najmanju potrebu da ga, recimo, oslovim.

– Hvala vam! – rekao sam. Dečak koji je sedeo pored njegovih uskolenčenih nogu, ispustio je iz ruku plavu lopticu i ona se skotrljala do samih vrhova mojih naprašanih cipela. Sagao sam se, podigao laku lopticu i pružio je prema dečaku. Ali on nije ustao. Sedeo je do nogu svog oca, a da mu je Jovan otac, potvrđivala je ridasta, simpatična glavica, sedeo je i pijljo u mene, skoro nezainteresovano. Jedna od devojčica je poskočila i prišla mi, otvorio sam šaku i pružio joj plavu lopticu. Dok sam to činio, na prizemnom spratu dvospratne zgrade pred kojom sam stojao, razgrnula se zavesa i pojavila ženska prilika. Njen dugi, procenjajući pogled me je uveravao da je Jovanova supruga. Pečat izvesne patnje na ženinom i Jovanovom licu – njihovo zajedničko intimno imanje, pomislio sam tako, potvrđivalo je bračnu vezu.

Suviše sam se zadržao ovde, na početku Birčaninove ulice, u svom davno ostavljenom rodnom gradu. Došao sam u posetu ostarelom ujaku, bratu moje preminule majke, s nadom da će mi testamentom prepri-

sati svoju udovačku kuću. Pre tri dana sam dobio žutu dopisnicu sa njegovim potpisom, u kojoj me poziva da što je pre moguće dođem...

Moja sećanja na Birčaninovu, od pre deset i od pre dvadeset godina, slabašno su se slagala sa sadašnjim izgledom ulice. Jedino je prašnjava nizbrdica i niski korov pored asfaltne trake, potvrđivao utisak o izgledu ulice pohranjen u dečaćkom i mladićkom dobu. I crni dimnjaci stare pivare, na uličnom dnu.

Suviše sam se zadržao ovde, pred kućom sa brojem 17, u kojoj sam sa iznenađenjem susreo starog školskog druga. Ne, nije me prepoznao, ali mi to nije ništa značilo. To je bio još jedan zarez na rabošu izgubljenih dana i noći, nešto što se od pre pola decenije uvek i neminovno podrazumevalo u mom životu.

Krenuh laganim korakom prema dnu Birčaninove, kraj kockolikih ostarelih porodičnih zgrada na dva sprata sa po četiri terase. Ulica je u letnjem poznom popodnevnu ranog septembra bila sasvim tiha, opustela, kada sam se prešavši petnaestak metara osvrnuo, video sam Jovana kako i dalje sedi na stepeništu u klince koji mu prave društvo. Koliko sam u tom osvrtnu opazio, žena s prozora je iščezla, možda ju je na prozor dovela sama moja pojava, moje predugo zadržavanje u blizini njenog muža i dece. Birčaninova ulica je ovde imala samo levu stranu, s desne strane su se protezali pusti, u korov zarasli placevi, pedesetinu metara pustoši, sve tamo do samog dna, gde je trebalo da se ukrsti sa Tišminom ulicom – ako me je pamćenje dobro služilo. Čitao sam brojeve: 21, 23, pa onda odmah 27, i zatim u pravilnom redosledu brojki: sve do 41. To je bila poslednja kuća s leve strane. Kao po nekoj višoj nužnosti, s druge strane Birčani-

nove ulice, naslonjena na radničke barake, sada su počinjali preostali parni brojevi: 34, 36, 38, 40, 42, 44, 46, 48, 50. Poslednja kuća u tom nizu nosila je broj 52. Došao sam naspram nje, zaustavio se ispred oniske jednospratnice nad čijim su slemenom titrale ožute bagremove krošnje i našao se na dnu Birčaninove. Da, bio sam u pravu, na toj poslednjoj kući s parne strane, stajala je tabla s natpisom Tišmina ulica, pretrnuo sam zbog potvrde krhke uspomene.

Zastao sam na raskršću. Osvrnuo se. Koliko sam video, Tišmina ulica se pružala sasvim logično, nedvosmisleno, bez vidnih brojčanih aberacija. Tu i tamo se pojavljivao neki broj sa doznakom „a“, kao produžetak ranijeg zdanja, proširenja i nadogradnje.

Ali, ovde ili tu, u Birčaninovoj ulici, ujakove kuće sa brojem 47 nije bilo!

To što je Jovan sedeo i dalje na onim stepenicama, odavde sam ga nazirao, skretalo je na čudnovat način moje misli, koje su se pometale zbog nepostojanja ujakove kuće. Tu gde je morala da stoji, nije bilo ni cigle na cigli. Samo suva, spržena trava i praznina iznad nje. A nad prazninom, golo nebo horizonta.

Stajao sam na raskršću, ponovo sa utiskom da se zadržavam znatno duže nego što je potrebno i dobro. To beše nejasan osećaj nesigurnosti u ispražnjenom prostranstvu septembarskog predvečerja, kada je svetlo izoštrilo senke i ivice, pa se činilo da sam u pozorištu, na sceni, osvetljen patetično ukrštenim svetlima.

Nije bilo kuće ujakove, kao ni dve kuće koje je trebalo da dođu pre nje, u nizu.

Stojeći tako i tu, postadoh svestan da se ničega ne sećam, ni davnašnjeg izgleda pročelja ujakove kuće, u

kojoj sam vrlo kratko boravio, ni izgleda kuća ni dvorišta koje su dolazile pre nje. Najedared bi mi čudno i što se ne sećam ni činjenice da je stara ujakova kuća bila poslednja u Birčaninovoj i da je bokom ulazila u red Tišmine ulice. Tako krenuh nalevo, duž Tišmine, prevalivši brzim koracima tridesetak metara, bezuspešno očima tražeći ujakovu kuću. Potom se vratih, klimatajući tužno, unazad, i terajući uz Tišminu još pedesetinu koraka, opet bez traženog rezultata.

Dakle nije bilo ujakove kuće. Nije bilo ničeg.

Rešio sam da se vratim uz Birčaninovu, do stepeništa gde je maločas sedeo moj školski prijatelj Jovan, s dečicom.

Video sam iz daljine, i dalje je bio tamo, tamo gde sam ga ostavio pre pola sata, u društvu svojih klanaca.

Dok sam mu se približavao, jedna od devojčica, možda joj je on naredio, skoči sa stepenice na kojoj je sedela i okrenuvši se, hitro otrča u unutrašnjost zgrade. Plava loptica je ležala ispod najnižeg od četiri stepenika, dečak se telašcem oslanjao o Jovanovu nogu, a druga devojčica je, podsećajući me na malenog stražara, sedela na najgornjem stepeniku i gledala me netremice. Možda me je baš njen odlučni pogled podstakao da se direktno obratim čoveku koji me nije prepoznao.

– Izvinite, vi ste Jovan?

– Da – reče čovek posle kraće stanke, pri čemu je malo spustio pogled, što je njegovom gestu dalo blagi utisak nepoverljivosti. Još dok je izgovarao odsečno „da“, kojim je potvrđivao moja sećanja, na prozoru iskrсну figura crnokose patnice, kako sam je ja u svom umu nazivao.

– Ne znam da li me se sećate... ili sećaš – nastavih jer sam osetio da moram, iskoristiti tren njegove potvrde – išli smo u isti razred, u Dositejevoj školi.

Ridokosi podiže šake koje su dotle ležale na stepeništu, spusti ih na kolena i nemo se zagleda u moje lice.

Ta počivka, mukla poznoletnja tišina opustele ulice, gde se u nekakvom udaljenom kutu čuo primukli šum mlaznog motora nevidljive letilice, potraja, a zatim ridi reče:

– Ne sećam se!

Nešto u tonu kojim je izgovorio kratku rečenicu, govorilo mi je da je radoznao da dozna moje ime i proveriti svoje nesećanje, te rekoh hitro:

– Milan. Milan Šahović.

Umesto da moje ime, sada izgovoreno i nedvosmisleno postavljeno između mog tela i lica i njegovih uspomena, pomogne Jovanu u identifikaciji, spazio sam kako mu se blago mrska koren nosa, pa za njim nisko čelo i obrve i on odmahujući glavom reče:

– Ne poznajem nikakvog Milana. Nijedan Milan nije bio u mom razredu.

Pogled mi tog časa zastade na crnokosoj ženi koja je celu scenu nemo posmatrala, ne pomičući se. Gest kojim se osvrnula i nestala s prozora, sadržao je u sebi malu prkosnu poruku, nešto što se nije uklapalo u naš trenutni nesporazum.

– Učiteljica nam se zvala Jelena!

– Jelena, Jelena! – reče Jovan, osmehnu se, a zatim opet namršteno doda: – ali Milana nije bilo u našem razredu.

– Prvo ce, drugo ce, treće ce i četvrto de! – pokušao sam da se tim oznakama ucrtam u njegovo

pamćenje. Činilo mi se da postoje bitne tačke u kojima se naša dva davno nestala detinjstva poklapaju, ali te tačke su se vremenom razmakle da ih sada više ne možemo spojiti ni poklopiti.

– Tačno! – reče Jovan – ali, verujte mi, niti vas se sećam, niti je u mom razredu bio ijedan Jovan!

Crnokosa se vrati na prozor, u tri žustra pokreta protrese ružičastu jastučnicu. Završivši svoju malenu akciju, ona je neko vreme, s rukama na kukovima, radozno gledala u našem pravcu.

Očekivao sam da nešto kaže, da ubaci neku rečenicu, ali ona opet iščeze u mraku svoje sobe. Sagoh se i podigoh plavu lopticu. Dečak i devojčica su mirovali, kao da im je zaprećeno da se ne pomeraju.

– Ja se sećam vaše crvene, guste kose, tvoje crvene kose – ispravio sam se, nadajući se da promena zamenice kojom sam ga oslovio može podstaći, odnosno dodatno motivisati njegovo prisećanje.

– Sa mnom u klupi je sedeo Krle, sa tobom neka devojčica – dodao sam.

Jovan je odsutno klimnuo glavom.

– U osmom je ponavljao razred Žabika, posle je bio reprezentativac u rukometu.

Jovan je nanovo učinio isti klimoglav.

– To je sve tačno, ali vas se ne sećam.

Ćutali smo.

Situacija u kojoj sam se obreo, tragajući Birčani-novom ulicom, neočekivana i pomalo avetinjska, zabavljala me je, ali sam na dnu te tajanstvenosti prepoznavao i jednu vrstu sitnog straha. Smestio se taj strah na dno mog trbuha, kao upozorenje kako nešto u situaciji odista nije u redu, upozorenje da sam se

uputio sasvim pogrešnim pravcem, pravcem koji me neće odvesti nikuda.

– Tražim ujaka, on je živeo u Birčaninovoj, u broju 47.

– Mislim da ovde nema kuće s tim brojem.

– Znam, video sam, ali nekada je postojala takva kuća.

– Nikad! – uzvratilo tvrdo Jovan.

Odbojnost u njegovom glasu zadominirala je malom scenom. Bacih lopticu prema dečaku, on je spretno zgrabi, pa zavuču u džep pantalonica.

– Tu na dnu Birčaninove, na uglu Tišmine, bila je ta kuća. U njoj je živeo moj ujak, udovac. Pisao mi je prošle nedelje.

Izvadio sam iz džepa košulje žutu dopisnicu i njom mahnuo.

Jovan se podiže: – To što vi govorite, nema nikakve veze. Dodite!

Popeo sam se uz ona četiri stepenika i sledeći svog nevoljnog domaćina, dečak i devojčica su ostali pred ulazom u kuću, stupih u unutrašnjost zgrade, između iškrabanih zidova, izlizanih gelendera i stepenika sa okrnjenim ivicama. Sve je u ovoj kućerini odavalo potpuni utisak rasipanja i raspada, naročite zapuštenosti i nebrige.

Jovan otvori vrata, uz otegnut škripnut, i stupismo u predsoblje njegovog stana. Odmah sam ugledao devojčicu koja je malo ranije utrčala u kuću – sedela je za stolom i crtala drvenim bojicama po hartiji koja je bila perforirana po ivicama, očito se radilo o nekim kompjuterskim otiscima.

– Sine, – obrati joj se Jovan – donesi album sa slikama.

Bez reči devojčica se spusti sa stolice i otrča iz kuhinje. Na brzinu sam osmotrio jednu unutrašnjost stana u koji sam dospeo – sve staro i zamazano, polumrtvi asparagus na oljuštenom kredencu, požutelih iglica, požutela fotografija neke vesele žene, obrubljena crnim florom na muzgastom zidu, električni štednjak zamazanih ringli, arhaičan „turski“ mlinac za kafu, sličan džamiji sa drškom za okretanje na vrhu minareta, odavno neizribana česma nad nakrivljenim lavaboom – tužne sekvence strahotnog pada standarda zemlje u kojoj smo se rodili, davno, i živeli, sada. Sve su stvari u ovoj kuhinji bile kupljene davnih šezdesetih, možda poneka sedamdesetih i danas su životarile, kao i moj školski drug i njegova porodica.

– Evo, tato! – reče devojčica i pruži Jovanu majušan, izraubovan album za fotografije.

– Sedite! – reče mi Jovan. Iz njegovog obraćanja, kao i maločašnjih reči, razumevao sam kako zbog nečega želi da između nas dvojice održi distancu, da me iz njemu znanog razloga, jednostavno, ne priznaje za školskog drugara. Zato s radosnim nestrpljenjem sačekah da otklopi korice albuma.

– Evo, ovo je prvo ce! Gde ste tu vi, pokažite!

Beše to mutnjikava, osivela fotka, odmah sam prepoznao našu lepu učiteljicu Jelenu, mi smo joj, koliko se sećam, bili druga generacija, i opazio sam face nekih drugova.

Pokazah ležerno prstom: – Ovo je Nada, posle je sa mnom išla u tehničku.

– Ne, to je Tamara! Nismo imali nijednu Nadu u razredu! – izjavi smrknuto Jovica.

– Ovo je Nada, mogu da se zakunem! – ustvrdih.

– Nećemo se svadati – reče Jovan, spustivši za njansu ton – pokažite mi gde ste vi, evo, ovo sam ja, a gde ste vi? Koji ste klinac vi?

Nisam uspevao da pronađem sebe. Ma koliko tražio svoj davni lik, na slici koju sam i ja verovatno imao u nekom svom albumu iz školskih dana, nisam mogao da se otkrijem.

– Možda sam bio bolestan tog dana, kada smo se slikali! – rekoh pomirljivim glasom.

– Možda! – reče Jovan i okrete stranicu foto-albuma – ovo je drugi ce. Skoro ista lica, gde je vaše?

Nervirao me je njegov glas, taj ton njegovog nepoverenja. Ta sigurnost. Pa ipak, ni na toj slici me nije bilo.

– Ovo je Krle, Krle pacov, kako smo ga zvali! – rekoh.

Čovek pomeri svoj prst i zagledavši se u maleni lik reče: – Jeste. Ali šta to može da znači? Ne tražimo Krleta, nego vas.

– Znam – morao sam sada da aminujem njegove reči.

– Evo i trećeg de. Ni tu vas nema! – ustvrdi on okrenuv stranu.

– Nema! – priznadoh.

– Evo i četvrtog! Gde ste?

– Evo! – kliknuh pobedonosno. Stajao sam u samom uglu, do učiteljice Jovanke.

– Niste to vi, to je moj pobratim Laslo.

– To sam ja, nosio sam razdeljak, nekada...

– Ne pričajte gluposti, to je Laci i tačka! – uz te reči čovek sklopi album.

Podigao sam pogled, uzdahnuvši. Njegove oči su me oštro dočekale.

– Ne znam uopšte zašto se s vama zamajavam! – reče s dozom pretnje u glasu.

– Izvinite – rekoh. Sam sebi sam odjednom izgledao kao uljez u ovoj kući.

Izađosmo iz bednog stana, prođosmo kroz kratki ružni hodnik zgrade. Kad smo stigli do samog izlaza, Jovan viknu: – Deco u kuću! – a dečak i devojčica kao po komandi poskočiše i kraj mene prosto sunuše hodnikom. Začuh ono otegnuto škripanje vrata a onda čuh i kako se moj nevoljni, nervozni domaćin okreće, pa odlazi prema svom stanu.

Stojao sam sam na stepeništu pred dvospratnicom. Na prizemnom prozoru kroz razmaknute bele zavese, iskrсну glava pa torzo crнке. Gledala me je širom otvorenih očiju. U magnovenju shvatih da ona nije Jovanova žena i da sam je sasvim pogrešno povezao s njegovim životom. Njegov sirotinjski stan bio je na samom dnu hodnika, a njen odmah kraj stepenišnog ulaza u zgradu.

Stojao sam tu, pod njenim pogledom kao varalica. Sebe nisam prepoznao na Jovanovim školskim fotografijama, ujakova kuća je iščezla. Pokret ženine ruke, kojim me je pozivala da joj se približim, prenu me. Ona ponovi taj svoj laki pokret, kako bih joj se sasvim približio.

– Žao mi je siročića! – reče – otkako mu je žena umrla, sasvim je pošizio!

To je na neki način drešilo čvor zagonetke, ali u pravcu koji za mene baš ništa nije značio. I dalje nisam znao kuda da krenem.

Niz Birčaninovu, levom stranom ulice, ili uz nju?

I tako sam neko vreme stojao nepomično, kao da sam sam sebe zaboravio u nekom davnašnjem vremenu.

REČI KOJE RAZMENJUJEMO

(Druga nedelja oktobra 1997.)

Došao sam do ulaza u radio stanicu i na malom interfonu otkucao šifru: 0903, pa pritisnuo taster, ali zujalica nije zazujala niti su se vrata otvorila. Pono-
vio sam postupak, gledajući na sat. Bilo je deset sati
izjutra, iz sobe tonca je dopirala špica emisije *Zvi-
žduk*, gde je trebalo da govorim o festivalu poezije u
Solunu, prestonici evropske kulture. 0903 i pritisnuh
ponovo sivi tasterčić, ali se ništa nije dogodilo. Po-
merih vrh kažiprsta na susedni tasterčić i uključi se
mikrofon. Rekoh svoje ime.

– Gurnite vrata! – saopšti tončev glas.

Pružio sam Jeleni ruku, učinila je jedan korak una-
zad. Prošao sam pored Hercegovce i prišao Vuletu i Sa-
ši koji su sedeli za niskim stočićem. Žurić spusti ne-
deljnu *Politiku* na sto i, pridigavši se, pruži mi ruku.
Jelena je na sebi imala uske crne pantalonice i šarenu
košuljicu. Rakezić se rukovao sa mnom. Bio je u svo-
jim standardnim crnim pantalonama, crnoj košulji i cr-
nom sakou. Nisam mu video crne, svetle cipele.

– Vratio si se – reče Saša.

Vule je oslabio, primetio sam. Rekoh: – Šta ima
novo? – pri tome sam iz džepa svoje sive jesenske
jakknice izvukao sto grama kafe i pružio ih Jeleni. Her-

cegova reče: – Fino, sad ćemo skuvati i kaficu. – Šta danas slušamo? – upitao je vrlo glasno Žurić. – Koker! – doviknuo je nevidljivi tonac iz svoje sobe. Onda je došao do ulaza i naklonio mi se: – Stigli ste! – reče i mahnu rukom. Kroz prozor sam video gradske krovove i pomislih da bi mogla biti zima i da bi pahulje mogle da veju, ali bilo je oktobarsko jesensko jutro i prišavši do prozorčića, čiji je drveni okvir bio tamno zelen, bacih pogled prema sivom nebu, jatu golubova i žutim i zlatnim krošnjama grada Pančeva.

Vule se podiže da uzme kesicu sa kafom, ode da je skuva. Rakezić mi reče: – Juče mi je telefonirao čovek, kaže: – Ovde Popaj! – umalo nisam odgovorio: – Kako ti je Oliva? Bio je to Vudu Popaj! – reče. – Odlično mu je ime! – rekoh, spustivši ruke na sto. – Da, crtam mu omot za disk! – reče Rakezić. Jelena je ušla u studio da najavi Vladislavin prilog iz filmske kritike. *Sad se svega sećam...* pevušio sam novi hit *Kristala*, misleći kako još uvek nisam za staro gvožđe. – Kako je bilo u Mađarskoj? – Pavković upita Sašu. – Odlično – reče Sale – išao sam tamo sa jednim Mađarem, Lakatoš se preziva, spavali smo u jednoj srednjoj budističkoj školi... Jelena se vratila iz studija i reče: – Slušajte šta će Vladislava sve da ispriča. Neko vreme smo slušali Vladislavin glas, ali verovatno moje podignute obrve podstakoše Rakezića da produži: – Kad završiš tu budističku školu, nisi ništa, tek te čeka školovanje. Spavali smo na njihovim borilačkim strunjačama, a umesto jastuka su nam dali niske stoličice, bilo je stvarno ludo.

Vule se vrati donoseći na tacni šest šoljica kafe. Žurić reče: – Niste bili na dodeli Andrićeve nagrade? – Ne – rekoh – imao sam mnogo posla, put u Solun

me je prekinuo u nizu poslova, oko knjiga, jebi ga. – Saša uze šoljicu sa kafom i nastavi: – Taj Lakatoš je iz Subotice, crta stripove, majka mu je Srkinja, on mi je u Budimpešti bio prevodilac. – Jelena reče, komentarišući Vladislavinu radio kritiku: – Luda je! – Na Jeleninom licu sam opažao promenu, podmladila se. To je bila tek kratka pomisao, moje podignute obrve opet podstakoše Rakezića, koji je inače baš ćutljiv: – Lakatoš je 1995. imao četrdesetodnevni performans u svom podrumu. Bio je osvetljen samo jednom sijalicom i okovan u kavezu. Pio je samo čaj i četrdeset dana nije uzeo ni komadić hleba! Jedan prijatelj ga je svakodnevno snimao polaroidom. Na snimcima se vidi metamorfoza njegovog lica, promene stanja, strašno. – Video si te fotke? – upita Žurić. – Da! – Sale klimnu glavom zabrinuto. – To je bio najveći kulturni događaj u Mađarskoj 1995.

– Crtaš nešto? – pitao sam Saleta. – Crtam taj omot za Popaja – reče mi Saša. Jelena reče: – Sada jer na redu intervju sa Mikom Pantićem o *Albatrosu*. Čim je počeo Pantićev monolog, tonac uključi pomoćni gramofon i počeo da miksuje neke Kokerove pesme, valjda tražeći pravu. Jelena reče: – Nisam ništa pisala. – Upitao sam je: – Da li si počela s tvojim učenicima? – Još ne! – reče. – Kako je na radiju? Šta radi Ofelija? – Bolje je, primili su nove tonce i novinarčice, Ofelija je na putu, u ponedeljak se vraća! – odgovori mi Hercegova. Žurić reče: – Danas sam pisao o novoj klonji, obnovljenoj, kod Narodnog pozorišta. – Pili smo kafu. Bila jer bez šećera i ja sam je gutao s mukom, bez ikakvog užitka, a mrzelo me je da zakeram šećer. Primetih da je Vule oslabio. – Niste bili na dodeli Andrićeve? – reče on. – Nisam

našao vremena, put u Solun me je sasvim poremetio. – Niste mnogo propustili – reče on. Jelena se vrati iz studija i uze kafu.

Sad se svega sećam... – Šta to pevaš? – upita me. – Novi hit *Kristala* – rekoh. Ušli smo u studio. Ona reče: – Pitaću te o putu u Solun, o Grecima i o onome što sada radiš. – Okej! – rekoh prebacivši nogu preko noge. Tonac prekide Kokera i u studiju se uključi crvena lampica... – Sa nama u studiju je Vasa Pavković. Naš sugrađanin koji je prošle nedelje posetio Solun, ovogodišnju prestonicu evropske kulture. Šta nam...

Čuo sam to pitanje i odgovarajući upotrebih nekoliko standardnih fraza. Pri tome sam osluškiavao i svoj šuplji glas. *Dosta*, da ne kažem *vrlo* neubedljiv. Posmatrao sam svoje šake, položene na sto. Nisu drhtale. Tonac je zadovoljno i pažljivo slušao naš razgovor. – Ispričajte nam nešto o književnoj komuni u Kalitei na Prespanskom jezeru! – reče Jelena. Dodadoh nekoliko informacija bez ikakve lične note, misleći u isto vreme dok sam ih izgovarao, kako je sve u Kalitei: noćni pesnički miting, bučna publika, provincijalnost i beda, tužno i odurno, posebno ona „patetična lirska atmosfera“. – Kalitea će postati pesnička prestonica Evrope! – završih žurnalističkom poentom. – Uskoro će Sajem knjiga, da li će se pojaviti neko vaše izdanje? – Počeh da pričam o kritičkoj knjizi u izdanju *Prosvete*, primećujući nestrpljivost u Jeleninim očima, skratih nameravano u dve rečenice i podigoh se. Istog časa otpoče Kokerov klasik *Uz malu pomoć prijatelja*.

Sedeli smo za stočićem ispred studija, u predsoblju. – Slučajno sam došao u Zadužbinu sat ranije, po novinarskom zadatku. Sat vremena su se članovi Žiri-

ja raspravljali oko formulacije nagrade i opet im je saopštenje škrtó i nepotpuno! – reče Žurić. – Sve to nema više veze sa vrednostima, sve je to deo marketinga. Članovi Žirija su izdavači i njihovi prijatelji. Nagrade se daju piscima koje izdavači upravo štampaju, radi reklame, i da bi nagrada kompenzovala nepostojeći autorski honorar – reče Pavković. Ali dok sam to izgovarao, osetih da nisam više očajan, sve mi je nekako postajalo obično. Kao kad se privikneš na nedovoljno pečen hleb. Vule reče: – Bilo mi je neprijatno da slušam njihovu svađu i da slušam kako se krve oko svake reči. Rakezić se podiže: – Morao bih da krenem! – Došao si biciklom? – pitao sam. – Aha! – reče on i pruži mi ruku. Jelena upita: – Dolaziš iduće nedelje? – Dolazim! – reče Rakezić i ode.

Zaboravi prošlost! – nastavljao sam da u mislim pevušim novi, jesenski hit *Kristala*. Otpih još gutljaj kafe. – Stojala sam tu pored mrtvog tela – reče Jelena – tri četvrt sata dok se nije smilovala hitna pomoć i Ofelija je srećom naišla pa mi je pravila društvo. Jedna zlatna muva mu je opsedala nozdrve. Ubica je pobegao s mesta udesa, milicija se nije pojavila. (Valjda je jesen uticala da sam gubio slušnu koncentraciju i video kako Rakezić goni svoj crni bicikl gradskim putevima i video sam i njegove sjajne crne cipele.) Vule reče: – Sama dodela je bila okej, posebno je sekretar Zadužbine lepo govorio. Bio je i Danilo Nikolić i Voja Čolanović. – Danilo je pišćev prijatelj, a Voja obično dođe na tu dodelu – imao sam apsurdnu potrebu da razjašnjavam ono što je jasno, kao da sam neki metuzalem.

– Prošle nedelje, baš u ovo doba sam u Kalitei, ispod vedrog neba, rućao pasulj s kobasicom i ćeva-

pima kao prilogom. Jezero je bilo tamno smaragdno, čisto. Na drvenim šipovima kormorani su sušili crna krila. Na nebu nije bilo oblačka. Dok smo ručali, stazom pored oštarije je minuo majušni sprovod. Grci još uvek prte mrtvace u kolima sa staklenim stranicama. Pa sam video kovčeg i vence u unutrašnjosti mrtvačke kočije. Dok je sprovod odmicao, žvakao sam pasulj, mehanički. – Jelena reče: – Vule sad treba da govoriš! – i Žurić se podiže i krenu u studio. – Ideš sa mnom? – Kako hoćeš – reče ona i podigavši se ode za Žurićem. Prekide se Kokerova pesma i ja se podigoh. Bilo je vreme da krenem. Pogledah kroz prozorče, mogao je komotno da pada sneg, ali je po gradu Pančevu padao zlatno lišće.

Tako prolaze naši životi, pomislih, ali što je najgore i moj život.

Spuštao sam se stepenicama, okrenuv se gore, iza rešetkaste kapije ulaza u radio videh Hercegovu. Čuo se Koker. Spustio sam se laganim, opreznim koracima, osećajući bol u levom kolenu. Prošle nedelje u ovo isto vreme, sedeo sam iznad Prespanskog jezera, sa grčke strane, sa istovetnom mišlju u glavi. Zrak u visokoj planini beše rezak, kao oštrica britve. Jedna topola loptaste krošnje, čije je masno, debelo lišće šuštavo treperilo na vetru, ukrašavala je tada moj pogled na cvet i ja sam se trudio da upamtim boju njenog punog lišća i obličje krošnje na snažnom, starom stablu.

Pomislih kako se Rakezić sada već približio svom domu i Vule završava svoj osvrt na otvaranje super toaleta pokraj Narodnog pozorišta u Beogradu. Glas mi je stekao stabilnost, ruke mi više ne drhte. Kao da neko drugi živi, boravi u meni. Jelena se pozdravlja

s toncem. Nisam tom čoveku rekao ni zdravo, kako obično činim kada dođem u radio. Ušao sam u auto i snažno zalupio vratima. Tako to prolazi, mislio sam, i video kako se Žurić spušta istim stepeništem i kako Hercegova korača za njima. Mogao je padati sneg, ali je vejaló lišće, što se svodilo na slično. Prolazio je, prolazilo je – ali mi to nije značilo više od ništa.

GLUVARENJE

Biro ne radi, na prinudnom sam odmoru. Žena je u gimnaziji, na poslu. Poznomajsko prepodne je očajno dugo, već u devet sati ne znam gde da se denem. Doručkovao sam, javio se telefonom ženi. Mrzi me da sam pijem kafu. Izašao sam do grada, lunjam po korzou, posmatram srednjoškolke. Parčiče.

Mogao bih da se zaustavim u bašti hotela *Zvezda*, mogao bih da munem pivo, ali mi se ne da. Put me sam vodi do gimnazije, ulazim u hodnik, graja đaka, stigao sam taman za veliki odmor. Kucam, ulazim u zbornicu. Profanska gungula. Snežanin pogled je onakav kakav sam očekivao da će biti. Nervira se što sam opet došetao do gimnazije, a ne želi da kolegice to opaze. Kiselo se smeši. Privlačna je.

– Da li ste za kafu? – pita njena kolegica Adrijana.

– Ne bih imao ništa protiv – složim se. Posmatram njene kukove u tamnoplavoj, oštro zategnutoj haljini, dok odlazi prema zborničkoj kuhinjici. Mislim, da sam čak, zicer bih bio zaljubljen u ovu žensku. Parče.

– Šta si radio?

– Doručkovao, gledao reprizu *Simpsonovih...* Rekoh sebi, ‘ajde da vidim šta ima novo kod tebe.

Andrijana donosi kaficu, udišem istovremeno aromu kafe i Adrijaninog parfema, a kad otvorim oči susrećem standardnu zborničku gužvu, prte se dnevnicí, šoljice, šestari, lenjiri, miću se mlada, letnje razgolícena tela novijih gimnazijskih profanki, tu je i direktor Savić, šef ove erotske menažerije, namiguje mi švalerski, sa punim razumevanjem našeg slučaja.

– Rekla sam ti – šapuće moja lepša polovina – da više ovako ne dolaziš u gimnaziju.

– Zaboravio sam! – odgovaram, zverkajući tamoamo, susrećući radoznale oči njenih kolegínica. Tu se legu razne lenje bube: lepa geografičarka, dražesna biologičarka Danica, zavodnica Marijetka, pa matematičarka Vera na koju sam i sam trzao, dok smo bili gimnazijalci, pre dvanaest godina. I još neke koje znam samo iz videnja. Parčad.

Popio sam kafu, previše je erotskih podsticaja, postaje neizdrživo. Dok ustajem, primećujem da mi je moja lepša polovina celo vreme nešto šaputala u uvo, mrmorila i dalje u smislu: nije trebalo, nije red i t. sl.

U hodniku daci jurcaju na sve strane, oglašava se zvonce, podignem glavu i poljubim svoju zakonitu. Besno se trza:

– Rekla sam ti sto puta da ne činiš to u gimnaziji! Posebno ne pored decom...

Sve to, sve me to nervira, ne znam ni sam kako. Sve me to izaziva, kao neočekivan mali šamar, pa ponovljeni strasni poziv, ako shvatate o čemu govorim. Iritira me, napaljuje.

Izašao sam ispred zgrade gimnazije, u sunčan majski dan. Muškarčina u najboljim godinama, naježen, jako nakostrešen, sa slikom kukova gđice Adri-

jane, u tamnoplavoj uskoj haljini, pred pogledom... Parčence.

Odluku donosim na prečac, koračam pored gradske pošte, pa kroz antre na čijem žutom zidu, iznad crnog putokaza stoji reč GREH, reklama obližnjeg kafića. Ulaзим u zgradu sa brojem 15, penjem se do prvog sprata, zvonim na vratima gde piše Hadži Čelebić.

Tišina traje, pa se prostor iza tih vrata ispuni komešajima, ubrzanim koracima, šušte papuče, zveket brave: klank! – vrata se odškrinjuju. Anica je u modroj kućnoj haljini, mokru kosu je uvila u ružičasti frotirski peškir.

– Ti si! – šatro je iznenadena, pa, čini mi se, u glumljenoj nelagodi, pravi dva koračića u stranu. – Udi! – ušao sam u predsoblje i ispružio prema njoj obe ruke, a bolje da nisam. U trpezariji, iza poluotvorenih vratanaca, vidim leđa, muškarca.

– Udi! – ponavlja Ankica, jer je primetila da sam ja primetio.

Kraj fotelje stoji klinac, skoro dečak, verovatno maturant – ukrućen, uplašen, sličan redovu. Ankica mu prilazi, nešto šapće, klinac bez reči i ne pogledavši me, prolazi kraj mene a dok izlazi iz stana, spuštam se u fotelju. Na niskom stočiću, u plavoj metalnoj tacni džedži pet crvenih i tri žute jabuke. Kraj tacne miš napravljen od sivog pliša, bez repića. Svud po podu su razbacani plavi i žuti jastučići. Postelja koju vidim u dnu spavaće sobice nerasporemljena, ogavno izgužvana, kao da su se mačke na njoj parile. Dok sam krstario pogledom po haosu, Ankica se vratila. Kaže: – Ovo mi je poslednji put da se vatam sa klincima. Nemogući su.

– To sam već slušao iz tvojih usta.

Približava se, staje tik do mene i dodiruje me kolenom. Parčence.

– Ovog puta ti kažem ozbiljno.

– Najozbiljnije – kažem i spoznajem da je nelaagodnost u meni minula. Osećam kako je želim. Ispružim levicu, podvučem je pod modri šlafrok i stisnem joj butine uz svoje grudi.

– Hoćeš kafu?

– Obavezno!

Ona odlazi do kuhinje, ustajem i koračam za njom. Dok iz česme naliva vodu u otucano plavo lonče, obgrljujem je s leđa.

– Ma šta ti je! Ludak si! – otima se. Stežem joj grudi, negde pri dnu svesti misleći kako je te grudi do malo čas gnjavio onaj klinac, maturant, bluna, derle jedno.

Mesim joj sise, koje čvrсну, a da se još nisu sasvim opustile. – Sačekni da zakuvam! – kaže Ankica.

Zadižem s leđa njenu kućnu haljinu, puštam da mi pantalone skliznu niz butine i kolena, trljam se o njene polutke, o darove mesa. Ona okreće lice prema meni, otvara usne, usne nam se slepljuju, a vršak njenog jezika vibrira po mojim gornjim zubima, pa mi se uvlači u duplju i lovi ukoštac sa mojim jezikom. Tu negde, pri dnu svesti, mislim kako je ta ista božanstvena usta, taj drski jezik, maločas sisao klinac, bezveznjak, a to me još više pali. Okrećem je, peškir joj spada s punđe, kosa joj je vlažna, crna se mirisavo rasula, podižem je u naručje i s naporom nosim prema muljavom ležaju, butine su joj vlažne, cedi se preko prstiju sluz.

– Volim te, samo tebe volim! – grcam.

– Mili moj, mili moj! – šapuće dok je prekrivam telom i smeštam se žustro u njeno krilo.

ODLOŽENA SMRT UTOPIJE

Stevi limaru i njegovim drugarima

Kao i mnoge priče, i ova počinje zvonom telefona. Podigao sam slušalicu, javio se Joca, moj stari pajtos, koji me zove uvek kad mi je potreban.

– Šta ima novo, šta si kiseo?

– Crko mi menjač na kršini. Ne mogu da idem u rikverc.

– I?

– Šta „i“? Očajan sam.

– Jaka stvar, imam čoveka za tebe, mehanika i po.

– Jocko, ti si srce.

– Normalno. Vidi, tip sluša *Džems Gang* i *Stepen Vulf*.

– Čoveče!

– Naš čovek, skroz. Kad teram kod njega, pone-
sem neki prastari disk, *Džef Beka* ili *Kvik Silver*. Jef-
tin, ažuran, videćeš, pravi tipus! – završi Joca i izdik-
tira mi telefonski broj i adresu automehaničara.

Sutradan ujutro poterah automobil prema predgra-
đu, naselju sa zloslutnim imenom *Strelište*, nizu što
niskih što spratnih porodičnih kuća, sa uskim prljavim
dvorištima, naselju nastalom 60-ih od radničkih kredi-

ta, što sada, u 90-im ubrzano propada. Sa mnogih krajeva u Strelishte su počeli da prodiru Cigani, lumpenproleter i siromašniji bosanske i kosovske izbeglice – čeda Miloševićeve besmislene politike. Pre trideset godina, kao osnovnoškolac, tu sam živeo neko vreme, s roditeljima, bili smo podstanari. Sada sam retko tuda prolazio, te me je sadašnji utisak nadiruće bede, opšteg raspadanja, obgrlio sa svih strana, u grčevit splet i ja sam prteći taj čvor u vrhu grudi, pod podgrlcem, vozio Ulicom Toplice Milana, nekadašnjom Zagorkom, gde su jedan do drugog pretraživali automobilari, automehaničari, kradljivci automobila, autolakireri, gvoždari, vlasnici otpada, metalostrugari, autoelektričari... Metalne olupane kapije sa kućnim ciframa, ispisanim nevešt i rukama, masnom bojom, neomalterisane fasade od davno posivele cigle. Na dnu vidika – tridesetak titanskih ugaslih odžaka, samo su dve blede sive baklje sa vrhova odžaka mrljale nebo-sklon – zaustavljeni pogoni petrohemijskog giganta. Čitajući kućne brojeve, lagano sam se približavao broju 88, vozeći pored tog sveta u dubokom rasulu, ispod crnih, golih jesenskih krošnji, spreman na kilaavljenje s majstorom, na gubitak prepodneva, a možda i celog dana, u njegovoj radionici, u nekakvom ruševnom dvorištu...

Broj 88 beše „iscrtan“ crnom masnom farbom na odurnoj limenoj kapiji. Zaustavio sam vozilo, isključio motor i iz kabine izašao u vetrovito jutro. Malom kosinom sam s puta sišao do limene kapije. Iza njenih ivica, tik do ciglenog zida, provirivala je pseća njuška. Bilo je to crno-žuto pseto, veličine nemačkog ovčara, mešanac klempavih ušiju. Nije lajao, a po pogledu se videlo da je miroljubiv. Na zidu je visila

alarmna skalamerija, pritisnuo sam crno dugmence, u dvorištu se razlegao zvrndaj. Neko vreme sam čekao, žaleći što nisam stavio vunenu kapu na glavu. Vetar je surlio preko i oko kapije, osećao sam kako od studeni počinje da me boli čelo. Ponovo sam pozvonio, jednom dugo pa kratko. I čekao, ali se niko nije pojavljivao ni oglašavao. Pseća njuška je i dalje virkala u praznom, uskom prostoru između kapije i golog, ciglenog zid. Ponovo sam pozvonio, tek što je zvrndaj prestao, začuo sam lupu nekih vrata, tamo u dvorištu, i korake, teške, staračke.

Metalna vrata se bešumno otvoriše i ugledah lice niskog starčića u otrcanom radničkom odelu.

– Tražim majstora Zorana.

– On nije ovde – reče starac, pri čemu mu se na bledom licu nijedan mišić nije pomerio.

– Rekao je da dođem oko deset, čuli smo se telefonom, juče uveče.

– Otišao je kod Brane, na otpad, tu gore, na kraju ulice – ruka mi pokazala pravac.

– Potražiću ga – rekoh – dovidenja! – i krenuh prema autu.

Napetost u podgrlu nije prestajala i ja sam smešta osetio blagi očaj, što dan otpočinje trapavo, neuspešno.

Povezoh automobil polagano, pustom ulicom dubokog predgrada, do samog kraja, gde je između dve poslednje straćare u nizu ležao otpad. Kraj ulaza u otpad, odmah iza kapije, beše bife *Maglaj*, pa ne videći nikog po placu dvorišta, udoh u bife. Za niskim šankom je sedela simpatična, kratko ošišana plavojka, a za minijaturnim stolovima, jutarnji pijanci, plutajući svet ljudi u godinama između tridesetih i pedese-

tih. Poneko lice bi mi izgledalo kao poznato, izobličeno godinama i propadanjem, ali nikoga nisam zaista prepoznao i upitah kelnericu za majstor Zorana.

– Takvog ovde nema.

– Ima mehaničarsku radnju u broju 88! – rekoh, ali ona odrično otklima deranskom glavom.

Jedan od pijanaca dobaci, ne gledajući u mene, nego u svoje šake na stolu: – Pokušajte u *Timoku*, s preke strane ulice.

Ni tamo nije bilo mog majstora, a ni posetioci nisu poznavali „takvog“.

Iz *Timoka* stupih na blatnjavu ulicu, desno, sada puno bliže, horizont su zatvarali pogoni i mrtvi dimnjaci Petrohemije. Ispred njih, pre bodljikave žice, razapete o sivim, kukastim stubovima, pružalo se crno jezerce – kolektor, a još bliže dnu ulice na kojem sam se obreo tražeći majstora, džedžala je utrina zarasla u rugoban korov.

Osvrnuo sam se. Kraj gubavog kioska za prodaju pljeskavica, otegnuo se red od desetak radnika u mrkim, identičnim unofrmama.

– Tražiš nekog, brale? – obrati mi se jedan ćelavac.

– Majstor Zorana, automehaničara! – rekoh, gledajući u ćelavčeve sitne, žučkaste očice.

– Ne znam takvog! – odgovori ćelavac, dok su me pogledi većine iz reda nepoverljivo odmeravali, valjda zbog čiste, nove jakne u kojoj sam došao u njihov kraj.

Udoh u automobil i načiniivši široki luk, vratih se Ulicom Toplice Milana. Zaustavio sam ispred niske, ružne, neomalterisane kuće, na čijoj je limenoj kapiji bio ispisan broj 88.

Pred tom kapijom i dalje je stajao onaj isti starčić. Mahnu mi, a kada sam izašao iz kabine, doviknu veselo:

– Zoran je tu, vratio se.

Žuta pseća njuška je provirivala pored metalne kapije, a starac, uzev pravougaonu metalnu pločicu, pomeri jezičak brave, jer sa spoljne strane nije bilo kvačke i ja, rekavši „hvala“, uđoh u dvorište. Pet–šest slupanih automobila, parkiranih po vlažnom prostoru, dva niska gola oraha širokih krošnji na sredini, žičana ograda ispred preorane bašte – zemlja se crno sjajila kao da je od uglja, pas skoči na mene od radosti i ja ga blago odgurnuh od sebe. Na jakni su ostali sivi tragovi psećih šapa.

Otvoriše se jedna bočna vrata na protegnutoj niskoj kući, plavo obojena i iz nje, malo pognut, izade dugajlija, nasmejan, sa zapaljenom cigaretom među prstima. Prilazeći mi, on ispruži ruku: – Zoran! – rukovali smo se.

– Šta, menjač zeza? – upita, potvrđujući tim rečima da se seća našeg jučerašnjeg razgovora.

– Neće u rikverc!

– Sa'ćemo da vidimo šta je po sredi. Verovatno neće morati da se remontuje ceo, zicer su crkle plastične jabučice!

Dadoh mu ključeve od auta i on laganim, dugim koracima prođe dvorištem, otvori limenu kapiju, uđe u moj auto i utera ga jednim brzim manevrom u radionicu, iznad kanala prekrivenog debelim, širokim daskama, pocrnelim od ulja. Uđoh i ja za kolima. Levo kraj samih plavih vrata stajale su dve ogromne gasne boce, pored njih na zidu obešeni mehaničarski

ključevi u raznovrsnim nizovima. Duž celog crnog zida pružale su se plitke tezge pretovarene kutijama, šarenim krpama, pocepatinama. U desnom uglu stajali su bubnjevi, komplet za rokenrol sastav, sa sve naprslim činelama. Prateći moj pogled, Zoran reče:

- Juče smo ovde imali svirku, vežbali smo.
- Svirate bubnjeve?
- Ne, moj kum lupa, ja se zamajavam sa basom.

Prođoh čelo svog automobila, dok je majstor Zoran u kabini odšrafljivao kutiju menjača, pa na naspamnoj tezgi ugledah kartonsku kutiju ispunjenu kasetama. Rukom je na riknama, dosta nevešto bilo napisano: *Zi Zi Top, James Gang, Džef Bek, Trog...* Po zidovima zalepljene ili okačene, između najrazličitijih alatki, burgija, crnih naočara za varenje, bile su slike golih lepotica, najčešće slikanih s leđa, sa isturenim zadnjicama koje su nalikovale na jestive, slasne dinje. Na jednom ormančetu, neko, majstor možda, izlepio je vertikalno novinske naslove: MILOŠEVIĆ PADA! POBEDA KOALICIJE ZAJEDNO U 40 GRADOVA! SADAM LIKUJE! PROFESORKA TUTORIŠE!...

Svi ti isecci iz novina bili su davno ožuteli, poneki je bio i zacepljen ili potklobučen. Na ormančetu je stajala gomila fotografija malenog formata.

– Nije ništa strašno! – doviknu mi majstor Zoran iz kabine. Potom izađe iz auta, noseći u rukama ručicu menjača.

– Vi ste pecaroš? – upitao sam. Na zidu su, u providnoj plastičnoj futroli visili pecaroški štapovi, sa sitnim plovcima, na tanušnim, jedva vidljivim nitima najlona.

– Obožavam da pecam! Na plovak – reče majstor, poslušajući istovremeno oko ručice menjača.

Uzeh da premećem fotografije. Na njima je najčešće bio uslikan majstor sa raznolikim društvenostom. Neki od likova oko njega bili su mi znani, čak sam sa izvesnim debeljkom povremeno poslovno razgovarao, nemajući pojma da je ovaj čovek na bilo kakav način povezan s njim. Jedan je bio bogati trgovac nekretninama, koji se obogatio sredinom mutnih 90-ih i kupio trospratnu kućerinu u centru grada. Drugi je bio zamenik komandanta naše vojne oblasti, jedva sam ga prepoznao bez vojničke uniforme. Fotografije su prikazivale bivakovanje na obali reke – momente pećanja, gomilu u šumici s prasetom na ražnju u centru fotke. Zapazio sam dva žuta šatora, a među muškarcima je bilo i nekoliko mladolikih devojaka, gotovo devojčica, znatno mlađih od svojih partnera.

– Logorovali smo na reci, u avgustu, sedam dana, ludilo – reče majstor u jednom dahu.

Dok je izgovarao te reči, u radionicu uđe nizak, neobrijan, zamazan čovek, sa jako natečenim levim obrazom.

– Dobar dan! – reče mi i dodade: – Došao sam po bubnjeve.

Tada sam na jednoj od tezgi opazio i dve prazne flaše *tu-figners* tekile i do njih ispražnjenu flašu *balantajna*, a onda u čitavom nizu zapažaja: još nekoliko rakijskih i vinskih flaša.

Majstor Zoran izađe iz kanala i reče: – Sad je okej!

Uđe u auto kabinu startova motor, dodade dosta gasa, pa poče da „lomi“ menjač. Po naporu na licu, video sam da mu se menjač ne da. On isključi motor, izađe: – Još malo podešavanja.

Onog časa kada je sišao u kanal, u radionicu uđe vrlo mlad čovek, sa gombastom crnom kapom na glavi, u sivoj perjanoj jakni. On se srdačno nasmeši i javi prethodnoj pridošlici, a meni klimnu glavom.

– Kene, ti si? – doviknu Zoran iz kanala.

– Aha – odgovori mladić i stavi ruke u džepove jakne.

– Dokle ste sinoć ostali? – upita čovek sa natečenim obrazom.

– Do ponoći! – reče pridošli uz dozu trijumfa u glasu.

– Ja sam otišo u sedam! – reče natečeni.

– Preš'o si se! – konstatova mladić – šta, zez'o te zub?

– Ma jok, nervir'o me je gitarista, pojma nema, stalno kasni za dva takta! –

– Grešiš, sine! – doviknu Zoran iz kanala.

Neko vreme u tišini se jedino čulo kako kukka i obrće, zvekeće radeći, uz povremeni dugi dahtaj. Onda se pojavi iz otvora kanala, uspinjući se malim merdevinama.

– Sad će biti ko nov! – reče.

Zbog nečega nejasnog želeo sam da ostanem tu u radionici. Prelazio sam pogledom po slikama obnaženih devojaka, zaustavljajući se po neredu, na ribolovnim štapovima, crnim naočarama za zavarivanje, na izderanoj gitari koju je krasila jedna jedina debela žica. Zatim sa zastajao pogledom na fotkicama s reke, izrescima iz novina, na kasetama u kartonskoj kutiji: *Džef Bek, Kridensi, Ohajo Ekspres...* Po plastičnim kutijicama sada sam opažao i nejasne izbledele natpise: matice, šrafovi, gumice, dizne ...

– Gotovo! – reče majstor Zoran i pruži mi ključeve automobila.

– Koliko sam dužan?

Reče smešno nisku cenu, prosto neverovatnu. Pružih mu dvostruko. On reče: – Ali to je mnogo...

– Nije – rekoh – doći ću ja opet – čuo sam svoj glas, koji se pravdao.

– Ali opet će biti tako! – izvinjavao se majstor.

– Šta bih ja radio bez vas, sa ovim menjačem, plakao? – rekoh osećajući neizdrživi nagon da mu se zbog nečeg izvinim.

– Doviđenja! – rekoh dvojici majstorovih prijatelja, koji su me celo vreme gledali sa nevericom i nekom vrstom nemog odbacivanja. Kao da ih je moj širokoruki gest sasvim uverio da više nikako i već dugo ne pripadam njihovom svetu i da je taj novac koji sam pružio njihovom drugaru, dokaz moje apsolutne izopštenosti.

Isterao sam automobil rikvercom na ulicu i mahnuo majstoru Zoranu koji je stajao pred limenom kapijom svog dvorišta. Kraj njega je bio crno-žuti pas mešanac i žustro mahao repom.

FIKCIJE

4

DVANAEST GODINA ODSUTNOSTI

21. APRIL 1992.

To je sve ništa. Ništa.

Tako sam jutros, zaneseno, razmišljao, tešeći se ponavljanjem reči – *ništa, ništa, ništa* – koračajući kroz aleju visokih platana, zapažajući mrlje sivih i braonkastih polja po beličastoj kori stabala. Podigavši pogled na gore, u aprilskim golim krošnjama, video sam gnezda čavki. Dograktavale su se kroz buku velegrada koji se ježio razbuđen, dok sam udarajući petama asfalt, prtio u plastičim kesama: mleko i hleb, jedan perec, 200 grama šunke u crevu – eto, to je život.

I zatim sam koračao pored Policijske citadele, misleći na Istražnu sobu i mrljavi hodnik pred njom, misleći na sobu „mučenicu“ – pričao mi je o tretmanu u njoj prijatelj Ejč. Pominjao je policajce, Kosovare, plaćene mučitelje, sadiste koji uživaju u uništavanju bubrega ili zarivanju pesnica u trbuh vezane žrtve. „Drob ćemo ti prosuti!“ njihova je pesma

To je, u ovom času, sve ništa – mašta moje glave. Upamćeno, nešto što ne postoji, u tom obliku – mada se i noćas i jutros, zorom, ponavljalo. Sasvim izvesno. Ali mene je jutros dočekao sveži aprilski ve-

tar i u nekoj vrsti nagle lucidnosti čula, opažao sam čipkaste zavesice iza prozora građanskih kuća i cvetne dezene devojačkih čarapa i strme crte brzih golu-bijih padova kroz zrak, i čak sam zapazio način na koji je neki vozač autobusa kotrljao opušak, s kraja na kraj usana, slast koja mu je pri toj primitivnoj zabavi izbijala iz očiju.

Zaista, to je sve *ništa*. Sami život. Čaranje fenomena. I ništa se ne bi promenilo da navedem citat iz Konrada (*Lord Džim*), sasvim usklađen sa mojim jutrašnjim osećajem, niti eventualno, Huserlovu misao iz *Opšte fenomenologije* ... – ako se dobro prisećam...

Ili reči iz *Talmuda*, parafrazom: *treba se čuvati života ispunjenog usamljeničkim šetnjama* – jer one vode u bolest i smrt, na kraju krajeva.

Ali sve vodi u smrt – i ne misleći o jučerašnjoj nemoći da započeti tekst privedem kraju – znam: *sve vodi u smrt*, svaki dan, reč svaka. Uzalud je na takve trivijalije arčiti papir.

(Ne, nije rešenje ni odgovor na pitanje *zašto pišem?* Niti: *zašto se prljam?*)

Nema odgovora van najjednostavnije spoznaje jednog plavog popodneva, dok alkohol kruži krvlju i nebom se raspršuju beli oblaci ne veći od pramenova... – čega? Ne znam, nestao je član poredbe.

Smrt i put u nju.

Odlaske na sahrane, sve u vezi s pogrebima, uspešno sam izbegavao do svoje 26-te godine, do časa kada mi je umro otac. Nasuprot tom *odstojanju* od smrti, posvetio sam se čitanju, svemu što je u vezi sa knjigama – odlascima u biblioteke, pozajmljivanju knjiga, kupovini knjiga, razmeni s prijateljima, pose-

tama antikvarnicama, razgovorima sa uskim krugom knjižara... I sve to: ništa? Smrt.

Kratka i bezutešna reč. Reč. Ni razočaravajuća, ni podsticajna. Kao kada se ukuca ekser u čamovu dasku – tap! – rekao si, na primer: smrt! i ništa.

Stajati pred crvenim, stajati pred zelenim, otrpili-ke kaže Stevan Raičković, u jednoj pesmi o starosti.

Zaustaviti se, makar na kratko. Pa onda krenuti dalje, s osećanjem da će ove dve kartice teksta napisanog 21. aprila 1992. godine, u vreme rata, smrti i nasilja, biti početak nedoumica o odnosu smrti i literature, a ono što sam zapisao 20. aprila, dan ranije, običan nedovršen nastavak.

*Tek u krilu cupkasma, a sutra
Već kraj pradedova ležace nam prah ...
Život je ko senka hitroga oblaka
U reci, il kao na zrcalu dah.*

(Drugi katren Petefijeve pesme *Tek što beše jutro*, u prepevu Danila Kiša.)

20. APRIL 1992.

To odavno nije normalan život – to kako živim sada.

Mesečno pišem osam tekstova, paralelno radim na projektu dnevne kritike, knjizi priča, romanu hronici. Predao sam izdavaču rukopis zbirke pesama *Zadovoljstvo*, pardon *Nesigurnost u tekstu*, prihvatio da napišem jedan tv scenario.

A kada bih u jednom jedinom času, kao sada, zastao i razmislio *čemu sve to?* da li bih i dalje pisao?

Odgovor je potvrđan.

Osvrćem se, misleći da neko stoji iza mojih leđa. Ali, nikoga.

Noćas sam sanjao dvojnika. Stajao je iza mene i čitao to što sam napisao. Izraz njegovog lica beše...

Ne smem da mislim o tome, kao što ne smem zastati da bih istinski porazmislio – zašto uopšte pišem? Zašto se uopšte počinje s pisanjem? Dokle ću to činiti?

Analogije se umnožavaju, nesimpatične. Prelazim preko njih hitro da ne bih mislio o tom jedinom smislenom pitanju.

Ne znam.

Osvrćem se, ali iza mene nema nikoga. *Tu je samo ništa* – ako se pod ničim može podrazumevati starinski orman pun rečenica drugih pisaca, odavno mrtvih: Zelić, Stojković, Milićević, Radić, Krstić... bes-krajno zaboravljeni niz ništavila.

Stajao je iza mene i čitao, ne smem da mislim o izrazu njegovog lica...

Pisanje, pisaću, umreću, umiranje – jedine izvesnosti.

Parafrazirajući Siorana, mogao bih napisati: *Književnost nas čeka da bi nas rastrgala.*

Možda zbog toga više ne čitam *normalno*, kao u dečaštvu ili mladićstvu – nekad davno, u *praistoriji*.

Uzmem knjigu i odbacim je posle dve pročitane strane, s gađenjem.

Prva (*zločin*) me nervira zbog dogmatsko-pravoslavnog cmizdreža, druga (*kazna*) izbezumljuje me jeftinim trilerstvom. Treća (*starac*) me šine u aut se-

nilnom konkretizacijom simbola, četvrta (*more*) me pomami hinjenom apstraktnošću. Peta (*smrt*) – neću ni da mislim o njoj, šesta (*Venecija*) smrdi kao močvarna isparenja – dok knjiga leti prema otvorenom prozoru, pomislim na uopštenu temporalnu odredbu (*dan*), kič voćnu salatu (*banana*) i reš/pečeno/sirovo (*ribe*) – sada već, kad knjiga, raskupusana leži sedam spratova niže.

Sve te, same banalnosti, gospode!

Zar me jedino smrt vraća ozbiljnosti? Ma, hajde, ne šali se, ne pokušavaj opet! Ko Švaba tra-la-la!

(Ovde je tekst skraćen.)

(Ovde, opet, skratio ga je sam autor, s osećanjem radosti!)

Gospode, svečane odore, i akademije scenografija obmane i rituala (*duga*) koja se povija pod teretom tradicije (*gravitacije*) – nalik na banalne spotove grupe KLF.

Silina ničega – ambicije kojih ne mogu da se odreknem.

Sanjaću jednom da milujem crvena krila i probudiću se u smrti.

Uteha lirizacije, sitnih reči, detaljčića, bilo čega. Nečega ničega. Trina, prah, pepeo.

Užas, sekira, starica, bolovanje, greh, ispovest pod maskom, erotika crnih podvezica, prebačena preko stola i žustro obrađena, belina butina, crveni se perunika, kaplje, bela kafa, beli medved sodomizuje belu mečku – ne videći ništa. Van sebe – to ništavilo...

Svaki bi iskaz trebalo da se pretvori u tri tačke, da iskucam celu stranu trotački. Onda pomislim na

svoju, u svakom slučaju, preskoru smrt, i ostatak: kuglu sunca, vlati trave, lastin let, dodir Svetlaninih prstiju star preko trideset godina koji još uvek, osećam na nadlatici.

Jezik nas teši svojim formulama.

Šta je sve to, ta gomila reči, jedne generacije: *opisi, fama, soba, cink, duše, nonsensi, naprslo, gotska, ogledalo, vonder, štrosmajer, pap, slikovnica, kraj, pismo, kinesko, veka, objava broja 49, u znaku, san rata, savršenstvo, trunje, iscereni lavovi, rastrojen kao šizofrenik* – rascepljen na dve polovine – bića i teksta ...

Zalogaj za gladnog istoričara književnosti?

Nečija, uzgredna pasija?

Književna reč: neopisivo sopće, gde sam posmatrao nervozu Nebojše Vasovića, slušao nervozni glas Basarin, nalazio Predraga Markovića nad nervoznim špiglovima, nervoznog Nikolu Vujčića u totalnom rastrojstvu čula, samog sebe u nekom nervoznom autu, zadovoljnog i srećnog dok telefonom nervozno razgovaram sa nervoznim Savom Damjanovom o sedmom kolu istočne sremske lige i listi strelaca? Mihajlo Pantić me je pitao: rade li negde nervozne ribe?

Prekinuo sam rečenicu, precrtao osamnaest redova, gledajući u crvenu pundu voljene gospode Džej Ejč, koja je pristigla, prteći u rukama gomile prijemnih materijala. Ustvari, samo je moja sujeta uzrokovala da sve ovo ne pocepam i ne prekinem s pisanjem kojem sam potčinio, zaključno sa ovim tekstom, 12 godina prošlog života.

Rođen sam februara 1953. Umesto biografske beleške, evo pesme Jele Spiridonović–Savić s naslovom *FEBRUAR*:

*Sam u snegu.
Zavejane sve su šume
i svi puti.
Sve okolo bela priča,
koja ćuti.
Ali kad ovih snežnih brda
sa obronka
viđah svetlost
tada hitah ljudma dole.
Neki od njih, zvuke moje harmonike,
kažu vole.
Provedemo zajedno noći.
Potom žurim jutrom dalje
Sa iskrajka, moj glas im još
„Zbogom“, šalje.
Nekad, kada sam već daleko,
tad se pesma moja njima vraća.
Neki od njih rođena su
moja braća.
Poznamo se i u zimskom polumraku,
po nekome nevidimom tajnom
Znaku.
Sam u snegu.
Zavejane sve su šume
i svi puti.
Sve okolo bela priča, koja ćuti.*

2. MAJ 1992.

Prošlo je desetak dana od završetka ovog teksta, ali mi ni dalje mnoge stvari u vezi s njim (*fraza! rekla bi Suzana*) nisu bile ni jasne ni izvesne. U međuvremenu, dok sam razmišljao, s trena na tren, pred potonuće u san, ili na ulici, čekajući u redu pred kioskom za mesečnu kartu, ili na klupi u parku, činilo mi se da to ne može biti kraj. *Dnevnički sindrom* me je progonio da nastavim s pisanjem. Tako sam razgovarajući sa dvoje mladih pisaca, koji sređuju svoje prve rukopise, i susrevši se sa Mihajlom Pantićem, neprekidno misluckao – ne može, ma koliko ti bila draga, pesma *Februar*, biti kraj tvog teksta o smrti i književnosti. U međuvremenu, ne mogavši ništa bolje da smislim, još jednom sam u dramatičnoj razmirici spasio bračni brod od potonuća, još jednom sam se ujeo za jezik, i po prvi put video da tamne oči imaju dubinu za koju nisam slutio. I šapnuo bih: *smrt!* I šapnuo bih: *ništa!* I gledao u pusto nebo, tražeći pogledom lastin let.

I neutešno slušao *Red Hot Čili Pepers*. I gledao *Eni Lenoks* i *Dejvida Bouvija*, na Vembliju, pred 70 000 duša, na koncertu u slavu *Fredija Merkurija*.

Setio sam se dana kada sam prvi put čuo *Boemsku rapsodiju*. I video sam da nema rečenice kojom bih mogao okončati ovaj tekst, sem ove kojom ga ovog časa zauvek prekidam.

PITANJE SLOBODE

... i evo me gde posmatram tu rečenicu, rečenicu jednog od meni najdražih srpskih pisaca, od živih klasika, i, evo, gde sledim njenu tenziju, njen tok, prepuštajući mu se, radostan jer mogu, i jer se prepuštam njenoj energiji za-no(š)enja i, jer me nosi u svet koji se lagano gasi, za mene (što znači: za sve!)

I evo je pred nama:

Mi smo deca jedne civilizacije straha i drhtanja, a što će ko od nas izabrati kao izvor svog strahovanja, to je pitanje ukusa... beleži Bora Ćosić, iz svoje emigrantske daljine, baveći se *Dekartovom smrću* Radomira Konstantinovića, po svemu najuspelijim romanom pisca *Bića i jezika*, čiji su desetogodišnji istrajni napori, u preko stotinu napisanih tekstova o srpskom pesništvu prve polovine 20. veka kritikovani od onih koji u istom životnom roku nisu uspeali da sklope dve knjige izabranih oglada, ali jesu jednu s jakom „nacionalnom“ notom.

Straha i drhtanja zvuči kjerkegovoroski, i dok kucam tu iskošenu sintagmu, sećam se i stida i beščaćća, sa izmenjenim ulogama, kod ljudi koji se ničega ne boje, u većitom azilu primitivizma.

Kao da se u svemu tome ne da govoriti razborito, u kontrolisanim rečenicama, sledeći racio, prateći

jezikovu sintaksu i regulišući je u logičke poretke, nego se mora govoriti impulsno, meandrirajući, iz očajja u melanholiju i nazad, dotičući radost (izvan straha i drhtanja) tek eksczesno, u retkim momentima jezičkih ukrštanja (igri, slika, ozarenja, figura, citata, omaža, ironije...)...

Jer, zbilja gde sve to mi pištemo? Gde sve to ja pišem? Zatamničen u ovom svom telu i u ovoj svojoj egzistenciji, gde mi jedino iluzivni jezik omogućava kratkotrajnu iluziju slobode...

U zemlji u kojoj je, kako beleži Bora Ćosić u ovom eseju o poznom Konstantinovićevom romanu, *biti jedinkom možda teže nego igde u svetu.*

Pa se sećanje, pisca, onoga koji je posle petnaestak godina pisanja prihvatio taj atribut uz svoje ime, još uvek sa drhtajem stida u nutrini, pa se *moje sećanje*, poništavajući petnaestak godina i stotine književih susreta širom te zemlje straha i drhtanja, vraća u prošlu nedelju, ironično kazano, na još jedan *apostolski posao*.

U dva ulovim međugradski autobus i gužvam se u masi radnika i službenika, koji se vraćaju u prigradska satelitska naselja za Zemunom, i onda putujem, konačno sedim, sa široko raširenom studijom Svete Jovanova *Čas lobotomije*, listam stranice, posmatram tablice, omažne pasaže, odlomke, citate, mozaičku igru dostojnu bilo-koje-aktuelne-literature, podvučene tvrdnje, analitične u jovanovljevom stilu, sa promišljanjem iz erudicije, sa fokusiranjem izvora, uzroka i posledica, rezultata, sve prelomljeno kroz poznavanje Kišove po-etike, i tako putujem do Novog Sada, gde me čeka na autobuskoj stanici autor, prijatelj i jedan od naših najboljih esejista (uz Hristića i Aćina), pa

kupujemo benzin od švercera, uz put, i vozimo se prema jednoj od vojvodanskih starih varoši, u kojoj ću boraviti prvi put, a celo vreme puta, blizu dva sata, razgovaramo o knjigama, o piscima, o idejama, o Kipu, o Bori Ćosiću, naravno i o novoj verziji Aćinog *Leptirovog sanovnika* i o *Dvorcu ukrštenih sudbina* Itala Kalvina, koju je Sveta, koliko i ja, uostalom, pročitao koliko-juče, i pominjemo roditeljske bolesti, bolesti naših stvarnih roditelja, koji deset-pedeset-stotinu kilometara dalje od austostrade kojom šibamo prema varoši K. boluju i suše se i umiru, u svojim proteklim sudbinama a – *mi smo te sudbine* koje su preostale iza njih, Svetina deca i moja kćer, ostaće iza nas – i šta sve to znači: putovanja, već skoro dve decenije od K. do G., od NS do BG, od ZR do S. od L do LJ?

I tu su *Graditelji* Pekićevi, nezavršeni, u tom razgovoru, i tu je dalje „duh palanke“ i lebdeći strah i drhtaj, što mine srcem.

A u K. nas čeka prijatelj, pisac, i budući da stižemo kasno, pred samo večer u Dom Kulture, i izvinjava se zbog male posete, a kada uđemo tamo, mi apostoli (postmoderizma, sic!) vidimo sedam polusmrznutih lica – nijedno mlade od četrdeset. Možda su gospodin i gospođa, muž i žena, gimnazijski profesori, i ona će se požaliti što njene koleginice nisu došle, našle za shodno da prisustvuju ovoj večeri o Kišu, jer kaže: „Deca vole Kišove priče iz *Grobnice*“.

A dok govorim o *Času lobotomije*, trudeći se da priča bude interesantna i jezik primeren očima koje nas gledaju pažljivo, ispitivački, i da razbudim dvojicu koji malo-po-malo sklope oči, i dok Sveta čita odlomak iz svoje studije i kasnije dok ih podstičemo na

razgovor, ja vidim da je sve uzalud i da taj golemi napor tela, pre svega tela, i duše posle toga, udara o krute zidine jednog mentaliteta i jedne istorijsko-klasne situacije, jednog civilizacijskog fijaska, koji se ovaplotio u poslednji evropski rat, na stvarnu i simboličku sramotu svakog od nas.

Stigli smo u K. zajedno, prevalivši u jednom smeru oko tri stotine kilometara, zbog sedam posetilaca, i kada je veče okončano (ili ih je izuzev organizatora bilo samo 4?) morali smo da pojurimo za Novi Sad, kako bih ja ulovio poslednji autobus za BG, u deset i deset. Jureći kroz ravnicu i ponovo govoreći o Pekiću i Crnjanskom, Kovačeviću i Kišu, o Paviću i Tišmi, jureći kroz maglu, klizavim putem, do sto dvadeset na sat, jer samo tako mogu da stignem na poslednji autobus i vratim se kući, pričajući, kroz pustoljine, povremeno bih video sovu, njena široka krila, tamo u K. parku, u samom centru varoši, gde je proletela između nekoliko mlazeva reflektorske svetlosti, bez mudrosti tražeći plen.

Sledi utrčavanje u autobus koji taman kreće sa perona i otvara mi vrata „majstor“, uz osmeh i moje „hvala“, spuštam se na prazno sedište i vadim iz torbe knjige, ljudi koji žive u K. poklonili su mi primerke.

Pitanje slobode?

Pomišljao sam na njega, misleći zašto sam te noći, kao i Sveta, apostolski putovao, *tamo daleko*, i govorio za sedam (ili pet?) ljudi, rizikujući glavu, bez preterivanja, i zašto sada jurim nazad, za Z. odatle se, kroz prošlu noć i crnilo vraćam u P. osluškujući radijsku euforiju noćnih disk-džokeja. I oko dva noću, ležeći pored razbudene žene, sa nekom drhtavicom u

telu, misleći na strah i drhtanje, na krpenu mačku iz jedne novije pesme Petru Krdua, čija me je alhemija pratila od pre nekoliko dana, od kada smo se susreli u njenom srpskom prevodu.

A tri dana docnije, nalazim se sam u gradskoj biblioteci u Lj. i pričam o sebi, i čitam pesme i priče, gledajući tridesetak posetilaca – uglavnom dece, nagrađene od strane biblioteke za „vredno čitanje“. I kada sve pročitam, u pitanju iz publike, u zemlji *gde je biti individua teže od bilo koje druge zemlje na svetu*, podigne se proćelav čovek i pita, komentarišući sve što sam te večeri izgovorio, zašto je čitateljka koja je nagrađena, iz susednog sela, zahvalila biblioteci na mađarskom a ne na srpskom. Pa kada oseti kako je njegovo pitanje izazvalo talasić zgražanja, dopuni pitanje rečima da već više od trideset godina radi u Švedskoj kao gasterbajter.

Veče se okončava, na scenu stupa mladolik, neobrijan čovečuljak, sa starom harmonikom, bludnog pogledića, u prevelikom odelu, dok direktorka biblioteke, dobra duša, došaptava, da je on odličan slikar koji ne slika i odličan amaterski glumac koji nema gde da glumi jer je pozorište pre pola godine zatvoreno, i odličan muzičar koji svira na ovakvim priredbama, za sitan honorar, koji mu ona plaća, omogućavajući mu da preživotari.

On svira, rastegnuto, ganutljivo: *Tiho noći, moje zlato spava...*

Naše patetično-tužne, odvratno-patetične priče provincijalne su, dosadne i predugačke, i možda samo mi u svetu, imamo prava na njih i mogućnosti da ih kako-tako zabeležimo. A zašto? Ko da zna?

iz detinjstva, dodata je semantički inverzivna ideja o prelasku puta mački – koja korespondira sa idejom o nesreći onoga kojemu „crna mačka“ pretrči preko puta. I kada je tu već situirana inverzija, kada slobodni jezik može da se kopreca između tradicije i otvorene materijalnosti potencijalnog, Petru Krdu komparacijskim postupkom, diže stepen paradoksalne tvrdnje, oslobadajući se u jeziku logičkom tj. alogičkom figurom.

A onda sledi metajezički povratak na problem pesme, kao slobodne kreacije, ono „a pesma“ bez znaka pitanja. I evo u stišanoj poenti naše slobode – ma koliko slobodna, kao da nam poručuje pesnik – ona se pretvara „u krpu“, vraćajući se kroz jezik, kroz pamćenja jezika, samoironijom u prostor poetskog. Prostor pesme pokazuje se u ovoj minijaturnoj pesmi kao dvostruki prostor slobode i nemogućnosti slobode – to je dakle to: iz takve se vrste slobode nadalje ne može... Ova godina je godina loših pesničkih knjiga. Sem ovih naslova Petru Krdua, Ibrahima Hadžića, Lasa Blaškovića i Živka Nikolića, kao i knjige iz zaoštavštine u ratu nastradalog Milana Milišića, nema dobrih lirskih zbirki. Zbog toga sam mogao slobodno da se vratim dalje u prošlost i da tretirajući problem slobode u pesništvu govorim o demonskom svetu Novice Tadića, o melanholično-ironijskom angažmanu lirskih retorika kod Duška Novakovića ili o ukrštajima misaonih krhotina u pesništvu Ivana Negrišorca, ili o civilizacijskom komikonu Vojislava Despotova. Takođe, mogao sam slobodu da slutim i pronalazim, i komentarišem u stišanim refleksijama Saše Radojčića i u halucinantnim vizijama Danice Vukićević ili u melanholičnim intimnim snimcima Nenada Miloševića.

Ali evo me gde posmatram taj tekst, tekst nastao putovanjem kroz moju trenutnu svest, pamćenje, saznanje, dosetljivost, jezički potencijal. I evo me gde spuštam svoj pogled.

Šta je sve to?

Ne znam.

Mali, božanski grč u jednoj sigurnoj prolaznosti.

Dok Sioran primećuje: „Čovek je slobodan izuzevši ono što mu dolazi iz njegove dubine. Na površini, on čini ono što hoće, u njegovim mračnim slojevima „volja“ je reč lišena smisla“.

Ništa.

Tako. Pa to.

BLEĐA NIJANSA SIVOG

.....

* * *

Odjednom smo u napuštenoj, slabo osvetljenoj sobici. U jednom uglu je otrcani drveni školski sto, na njemu broj *Džuboksa* iz 1967. na čijoj korici je grupa *Prokol Harum*. U naspramnom uglu je gomila krupnih glavica. Zelene se, plave, purpure, ali kada se bolje zagledam, opaziću da su ukrašene crvenim koncima, vrpcama koje trakasto padaju preko purpurnih kupusnih listova.

* * *

Ne možeš me čuti, Ljubiša, ma gde bio, ili me čuješ ali ne možeš da odgovoriš. Šapućem u tišini, dotičući meki *zvuk tišine*, tih šezdesetih godina prošlog veka, na koncu *slatke dekade*, pominjali smo čak i Hendla, kroz *bleđu nijansu sivog*. Ne znam, sećaš li se, ti čutljivko? I da li se još iko seća razloga ovih aluzija? A možda ipak?

Ma daj, niko! Niko se ne seća.

* * *

To je bilo u septembru 1967. Iz škole, sećaš se, pošli smo u naselje Topola, gde su tvoji roditelji imali kuću. U dvorištu smo, sedeći na hoklicama, vežbali. Ti si imao klasičnu gitaru, Emil klasičnu gitaru koja nam je zamenjivala bas. Dragan je imao običnu gitaru, koja je bila naša ritam gitara. Ja sam šakama lupao o stolicu, jer nismo nabavili bubanj. Da, Emil je u Arapskim Emiratima, radi u rafineriji, Dragan je sada profesor fizike u osnovnoj školi, u selu blizu našeg rodnog grada. A ja? Ja, gde sam? Ljubiša, ma gde bio, ja sam u svom sobičku, kucam priču o tebi. Elem, svirali smo rane *Bitlse* – tu u dvorištu, tri gitare i sedalo stolice: *Love me do*, recimo i *Shes love you*, posebno tu pesmu po pet–šest puta na svakoj „probi“ grupe. Sećam se, kako su naše školske torbe ležale, kao mrtvi kućići, jedna preko druge, uz dvorišni zid. Yeah, yeah, yeah! Koliko puta sam otpevao samo to, jer me je to palilo, jer nas je to palilo – duh doba.

* * *

Da, družo, znam da taj glagol, *paliti*, mi nismo koristili, ali jezik se menja brže od naših tela. Možda jedino proizvoljnost ima smisla? Ljubiša, ma gde bio, sećam se da je na pragu kuće tvojih roditelja često sedeo tvoj stariji brat, kršan. Mada samo dve godine stariji od nas, mogao je u zubima da nas nosi. Trenirao je ragbi, a rad u teretani oblikovao je njegovo krupno telo u herkulovsku figuru. Tih dvadesetak vežbanja, svirali smo sveukupno desetinu pesama, uglavnom *Bitlse*, nešto ranih razjarenih *Stounsa*, pe-

smu ili dve *Huovaca* (precizno *Pauka Borisa* i *Moju generaciju*) i *Sunčano popodne Kingsa*.

* * *

Odjednom sedimo u slabo osvetljenoj sobici. U jednom uglu je otrcani, žutasti drveni sto, na njemu broj *Džuboksa* iz 1967. Fotografija na naslovnici je kolor Izibitsa. Sećam se u broju je bila crna folija sa *Petkom u mojim mislima*, a baš tada smo se okupljali u dvorištu kuće tvojih roditelja, u naselju Topola, posle školskih časova. Lupao sam šakama po sedalu, pevajući, a ti Ljubiša, Emil i Dragan pratili ste na gitarama, u standardnoj bitls-postavi, moje zavijanje: *Love me do*. Mislim da je zima prekinula našu karijeru rok grupe ili nas je nešto drugo privuklo. Ali još smo u toj sobici, u naspramnom uglu vidimo kupus, piramidu od glavica, u fazi otruljavanja. A te ukrasne crvene vrpčice, to su crveni crvi, dugi i migoljavi crvi, družu.

* * *

Sećam se tvojih slika, slika koje su radio na časovima likovnog vaspitanja, kod nastavnice Bibe. Obično bi povukao liniju horizonta, pri samom vrhu lista, bloka broj 5 i onda bi ceo školski čas nanosio slojeve plave boje neba, iznad povučene horizontale, a još duže si belom i sivom unosio oblake. Nikada, aman baš nikada, tvoje slike nisu imale oslikan onaj golemi donji deo. Ostajao je apsolutno prazan, gola hartija, ali je tvoje nebo oduševljavalo našu nastavnicu, pa si dobijao petice, bez obzira na temu. Sećam

se tog neba, ponekad kovitlavog, ponekad sličnog ovčijem runu, ponekad opet azurno plavog, sa tuitamošnjom pojavom perceta belog oblaka, nadrealno zalutalog iznad crte horizonta. Nisi bio ni spor ni lenj, ali te pejisaž pod nebom nije interesovao. Filigranski rad na samom nebu, odnosio je svu energiju tvoje umetničke dečačke posvećenosti. Pamtim to nebo, usko intenzivno nebo, druže, ma gde bio.

* * *

Mračna komora – nije metafora. Posle muzike, fotografija je privukla tvoju pažnju. U osnovnoj školi „Braca Petrov“, osnovao si foto sekciju, sećam se profesora koji nas je podržavao. Zvali smo ga Koka Zraka, zbog njegovih naočara sa velikom dioptrijom, pajacast, dragoceni podržavalac naših pubertetskih stremljenja. Početkom osmog razreda upoznao si me sa Eržebet. Sedeli smo u tamnocrvenoj mračnoj komori i šaputali, a onda si mi dao znak da moram da odem. Ispratio si me do vrata, u prolazu sam dodirnuo Eržebetino koleno, vreću kalotu, dotičući kradomičnim pogledom njene butinice. Imala je laku mini haljiniću, zajapurena, oči su joj, sećam se, varničile. U hodniku škole šapnuo si mi šta nameravaš da uradiš s njom, tog predvečerja, posle šestog časa – čuo sam kako je ključ zagrebao mehanizam brave, pa sam se uzrujano udaljio.

* * *

Bila je naša generacija, „a“ razred, mi besmo „b“, ta oblasta lujka, Eržebet. I sada nazirem, u sećanju,

njene kruškolike grudi i vidim laku plavetnu haljinicu, bosa stopala, kako se Erži oblizuje i kako se osmehuje. Ponekad kada bih te tražio, kuckao sam o vrata mračne komore. I posle „sumnjivih šumova“, ti bi otvorio vrata: – Šta hoćeš? – Kazao bih ti. – Sačekaj! – naređivao si, moj druže, i ja bih sedeći na stepeništu čekao taj kraj. Onda bi ona istrčala zajapurena, zadovoljna, iz mračne komore i javljala mi se obasjana „unutrašnjom svetlošću“, kako sam mnogo kasnije pročitao kod Kortasara. Dizao sam se i ulazio u mračnu komoru, u crveno osvetljeni sobičak, pomagao ti oko fiksira i razvijača, dok se čarobno pojavljivala fotografija, sa negativa, alhemičarski. Sećaš se, Ljubiša, da smo na gradskom takmičenju foto amatera dobili nagradu u jesen 1968? Ideja da snimimo iz gro plana Eržebetinu glavicu s potiljka i da sliku nazovemo *Lepa poljana*, bila je moja, a tehnička realizacija, zna se, tvoja.

* * *

Tada sam stalno mislio, tešeći se, šta li? da mnogo žuriš, da je prerano za sve to što radiš sa Eržebet, u mračnoj komori škole „Braca Petrov“. Čemu žurba? popovao sam ti, dok smo terali biciklove Omladinskom ulicom, pokraj Narodne bašte. Ali ti se nisi složio. U proleće šezdeset devete reče: – Ako želiš da spavaš s Eržikom... – pa si mi pružio ključ mračne komore, ali ja sam odmahnuo glavom, postidešen. Čega sam se stideo? Znam. I sada žalim zbog tog svog tadašnjeg dečačkog stida. Uzgredno, nisam je video već nekoliko sezona. Poslednji put kad smo se sreli, beše još uvek privlačna, punačka, slatka Mađarica, po-

red nje je koračao klinac, koji se o njenu šaku okačio šačicom. Evo, zamišljam je na nekom od tvojih praznih crteža – slika, u pustom predelu, samo se tirkizno nebo pojavljuje kao čvrst otisak stvarnosti, iznad njene božanski lepe glavice.

* * *

Na parti nosiš bradu. Možda je to jedina fotografija koju su tvoji roditelji imali iz docnijih dana. Saznao sam dockan za tvoj pogreb, da si umro od raka pluća (život u industrijskoj zoni, kraj pogona Azotare, Rafinerije, Petrohemije), ali sve to nekako, zbog nečega, nema težinu, ne stiće se u sigurnosti neotklo-njivog stanja, verujem da si na neki način prisutan u drugom svetu, kao što je naš basista Emil u Emirati-ma, gde se bogati na naftonosnim bušotinama... Budući da smo se u srednjim školama odvojili, u jesen 1969. ti si pošao u tehničku školu, a ja u gimnaziju, retko smo se sretali, i vrlo brzo gubili teme za razgovore. Odmah po svršetku srednje škole, ti si u svojoj većitoj žurbi otišao u JNA, a ja upisao fakultet, poštujući svoj spori ritam. I kada bismo se, vrlo retko susretali, opažao sam kako žuriš; sve ono po čemu sam te pamtio i tada i sada, više te nije zanimalo. *Ne slikam više!* rekao si mi. *Ma fotografija je sranje!* rekao si mi drugi put. *Žene su šit!* dodao si nekog trećeg puta. Pušio si, jednu za drugom, dok smo sedeli u letnjoj bašti i pili pivce. A tvoj brat? Doterao je do reprezentacije Jugoslavije u ragbiju. Nekako kao da je bio sličniji meni, usporeniji, uporniji u strasnim izborima. Sreo sam ga posle tvoje sahrane, koju nedelju docnije, i potom, nikad više. Evo, nede-

lju dana pre ovog mog zapisivanja poruke tebi, ma gde da si, Ljubiša! i on je preminuo. Tebe je odnelo jer si žurio, a njega jer je, možda bio prespor.

* * *

Vidim to nebo na tvojim slikama, rađenim temperama na papiru, bloka broj 5. Vidim nastavnicu Bibu, kako posmatra pokrete četkice kojom nanosiš sivi oblak na plavu osnovu. I vidim tvrdnu crtu horizonta. Odmah, zatim, Eržebet, visoko podignutih nogu, pod tobom, pokrete dečjih tela kojima hrlite jedno drugom, tamo, na školskom stolu mračne komore. *Žurite*, šapućem. Vidim kako trzalicom otkidaš akorde i pratim rukama ritam koji mi zadaju Dragan i Emil, dok soliraš *Norvešku šumu*, a ja blagim dodirima prstiju sledim taktove. I tvoj brat je, tamo ili tu, na kućnom pragu, posmatra nas.

Sporo. Brzo. Sve sam sigurniji da nema razlike, nikakve. Ili je razlika tolika da je nestala? Ili jezik nije u stanju da je predoči, ni odnos, i prošlost, ni sećanja, koliko ni sadašnju strepnju. Uostalom – ne mogu da zamislim da si mrtav. To govori koliko o tebi, koliko i o nama, toliko opet i jeziku, o nesigurnosti i proizvoljnosti stvarnosti u koju smo potopljeni, kao u purpurnu kašu mora? Pomija? Melase? – ne znam šta to purpurno svetluca iz dubine trepeta.

* * *

Odjednom smo u crveno osvetljenoj sobici. U onom uglu je drveni stočić, na njemu neki broj *Džu-*

boksa, sa fotkom Skota Mekenzija, čini se. Sećaš se da smo svirali i *San Francisko*. Ne znam više da li je i ta pesma bila na onoj foliji, crnoj. Ritam nešto brži, ali ti si energično žurno trzao žicama i u dvorište su izašli tvoji roditelji, slušali nas sa simpatijom. Pa se osvrćem, po sećanju, i opet vidim, naspramni ugao i tražim one crvene crve, jer se slažu sa simbolikom ove *podsetnice*. Mračna komora – nešto nejasno mom duhu bi da skрати frazu i završi tekst, i zamišljam neku od tvojih dečaćkih slika – belu pustinju praznog ništavila i prazninu plavog neba, ispunjenu akcentima besmislenog.

Koja je u tvojoj užurbanosti bila poslednja strast?

Ne znam.

Uvek mi se čini i činiće mi se da je pred nama večnost i zato živim; i zato živim tako kako već živim; i zato usporavam strasti i promene i tešim se slikama iz sećanja; zvukom tišine.

Sada ću otkucati niz tačkaka, kao na početku priče, a to neće biti besmislenije od melanholičnog osvrta ili činjenice da ću ustati i zaboraviti te.

.....

POVRATAK NOĆI U STVARNOST

*Osim što je posledica nesanice, ovaj tekst je i jedno putovanje. Nesanica pripada onome ko je tekst napisao, a putovanje onome ko je na njega krenuo. Posle parafraze Tabukijevih rečenica, ovaj *Nokturno* u kome se traga za nekoliko senki počinje. Neverovatna je, ali je blizu pameti pretpostavka da bi jednoga dana neki zaljubljenik u neobična putovanja mogao da upotrebi ovaj tekst kao vodič... A to je možda jedini razlog što se *mičemo s mesta*.*

Šta ćemo dakle raditi savlađujući vreme (i prostor), poštapajući se pri tome rečcama?

Hoćemo li, samo, *poput rukavice preokretati označitelja?* (Rolan Bart)

I da budemo: *laki i brzi, tanki i vidljivi, mnogostruki?* (Italo Kalvino)

(Iskreno rečeno, dvoumim se da li da u ovom tekstu objavim svoj *Dopis časopisu koji objavljuje snove*, i tako, pominjući jednu iracionalnu scenu, rešim problem ili da, učinim ono o čemu već dugo planiram – da opišem istoriju jedne porodice, evociram uspomenu na jednog časovničara i napuderišem, isfriziram, obučem lepu gospodu iz prošlosti. Iz te jalove neodumice ne mogu krenuti na putovanje sve dok se, konačno, ne opredelim. *Jer, ma koliko bila teška ni-*

jedna reč ne može dostići težinu kamena (Italo Kalvino).

Pre izvesnog vremena načinio sam nepotpunu klasifikaciju fantastičnih bića koja naseljavaju *Hazarški rečnik* Milorada Pavića. Napisan kao pozni odgovor na jednu Borhesovu ponudu, taj tekst mi se sada čini zagubljenim, nestalim, neizvesnim. Budući da mi se takav njegov status dopada, neću ni pokušati da ga pronađem, konsultujem. Tešim se pomišlju da je rađen kao omaž piscu čijoj je imaginaciji posvećeno i naredno putovanje...

Svojevremeno je u gradu na severu Evrope, možda Lavovu, živeo izvesni Nehama, poznavalac Zohara, po zanimanju časovničar. Imao je cenjeni obrtnik retku sposobnost. Mogao je da govori i piše u isto vreme. Razume se, govorio je jedno, a pisao nešto sasvim drugo. Počevši kao običan sajdžija, bavio se mehaničkim satovima, od onih gigantskih, rađenih za katedrale, do džepnih, okovanih srebrnim žicama. Vremenom je Nehama prešao na izradu pešćanih satova. Već posle završetka prvog takvog sata – pešćanikom ih zovu – Nehama je počeo da iz svoje radionice izbacuje mehaničke satove. Razlog koji prvi pominjemo prozaičan je. Rodio mu se prvi sin i tiktakanje klasičnih mehanizama smetalo je Nehaminoj ženi i njenom bolešljivom čedu. Čulo se kroz daščane zidove kućice, u kojoj su živeli i u kojoj je Nehama radio. Drugi, bitniji razlog je Nehamino uverenje da su pešćani satovi mnogo precizniji i prirodniji. Osipanje peska u njihovoj izolovanoj staklenoj komorici, nečujno je ili čujno, kako vam drago, koliko i *šum vremena*. To uverenje se sasvim poklopilo sa rođenjem drugog Ne-

haminog sina. Govoreći i pišući, crtajući satove i govoreći o vremenu, časovničar je jedne oktobarske noći u svoju sasvim utihlu radionicu primio Jozefa Dorfmera, naručioca sasvim specifičnog peščanog satića.

Dok je ulicama severnog grada besno klizio vetar pun slane prašine, Dorfmer je objasnio majstoru kako bi traženi sat trebalo da izgleda. Sajdžija je preplitao prstima, mrdao ušima i u sebi mumlao uvodno slovo *Zohara*, završavajući svaki fragment rečima: *Moja ruke je He, moja duša je Vav*.

Nehama je, na kraju pogodbe, zadovoljno klimao glavom, a Dorfmer je odgovorio klimoglavom i okrenuvši se, napustio radionicu, pa nestao u hladnoj noći. U doba kada se Nehami rodio treći sin, neobični peščani sat beše gotov. Nevidljiva klepsidra, smeštena je u jednu knjigu. Tokom čitanja te knjige, mnogo godina docnije obnovljene pod naslovom *Hazarski rečnik*, čulo se šuštanje peščanika kao proticanje vremena. Pažljiv čitalac bi, pri vrhunskoj koncentraciji čula, osetio trenutak kada bi peščani prah iscurio. Tada bi, ako želi, ako bi mu bilo stalo, lako i brzo okrenuo knjigu, nastavio sa čitanjem i tu bi se tajni smisao knjige otkrivao.

U svakom slučaju mnogo je onih koji veruju da je reč o mistifikaciji. Kloneći se te diskusije, mi se možemo zadovoljiti portretom Nehame starca. U starosti, duge i bele kose, progrušane brade, sa jevrejskom kapicom na temenu, u crnom čohanom odelu, sasvim gluv, on je sedeo u radionici i među prstima obrtao peščane satove. Činilo mu se tada, kada se već približio devedesetoj, da je nekada imao ženu, tri sina i dve kćeri. Ali, možda je i to sanjao? Možda je sve to izmislio?

Pomenuli smo Jozefa Dorfmera, potomka dugovečne loze lotarinških plemića. Iz jedne porodične parnice, u pitanju je, naravno, bilo nasledstvo, tokom 18. veka, vidi se da je u vlasništvu porodice bio i „zlatni“ (otrovni) primerak *Hazarskog rečnika*. Dorfmer je kao najstariji sin dobio polovinu ove knjige, a njegova braća Herman i Adolf po četvrt. Otac je u testamentu naznačio da se Daubmanusova knjiga ne sme cepati, te je punoletni Jozef isplatio nezainteresovanoj braći njihove četvrtine i postao vlasnik celog toma. Knjiga je zatim godinama ležala u moru drugih – mrtvija od bilo kog njenog potencijalnog čitaoca, sve dok senilni Jozef, pola veka posle ugradnje pešćanika nije, cepajući stranicu za stranicom, počeo njima da skida suvišnu masnoću s površine čorbi, preskačući one stranice na kojima behu ilustracije. Oko tih ostataka i hipotetičkih prepisa koji je posedovao dr Isajlo Suk, isplešće se dva stoleća docnije neverovatna fama, dajući jednom malenom evropskom narodu zavodljivu iluziju više vrednosti.

Budući da preostaju samo senilni starci koji vegetiraju ili vladaju (a da ne znamo šta je od to dvoje gore), sasvim je izvesno da niko ne može pravim redom pročitati delove jedne knjige i niko ne može „novo stvoriti svet“.

– Ne samo da nema Boga, nego pokušajte da nadećete vodoinstalatera vikendom! – primećuje lucidni Vudi Alen.

– Zini da ti ne kvarim zube! – kaže patuljasti ubica, stanar knjige o kojoj govorimo, putujući deltama snova.

– Zini da ti kažem! – kažu Srbi.

Spremajući se na ovaj put, povremeno bih, u polusnu, čuo uzviknute rečenice. Recimo, sasvim tačno i vidljivo:

– Čuvaj se Andelara, njegovo ime laže!

– Nikada ne pucaj ako ti se puška ne čuje bar u tri države!

– Kad pomislim: od kad sam; kad pomislim: više nikad!

Mnogostruko!

(Izgleda da zauvek napuštam gospođu, visoku brienetu Đelsominu Mohorovič. Ostavljam je pred ogledalom, šminka se, nanosi sloj pudera, priprema očne kapke za odlazak u operu, dovikuje aktuelnom mužjaku: – Jača sam od tebe u svakoj borilačkoj veštini! – i nestaje u virovima svog cerekanja...)

Danas više nije zamisliva sveukupnost, sem kao potencijalna, pretpostavljena, višestruka, kaže Italo Kalvino.

Možda se zato odlučujem da, ipak, uputim svoj

DOPIS ČASOPISU KOJI OBJAVLJUJE SNOVE

Cenjani gospodine Orfelin,

Vaš časopis „Magazin“ u br. 1 za godinu 1768. doneo je pored ostaloga poziv čitaocima i dopisnicima da mu na gornju adresu u Veneciji šalju zabeležene snove, koje ste Vi, kao urednik, želeli da objavljujete u posebnoj rubrici. Kako se časopis brzo ugasio, ta rubrika nije nikada prenela nijedan zabeleženi san. Možda zato, što vam, kada to beše potrebno, niko nije poslao takav rukopis. Misleći na to da Vam je nedavno jedan san poslao gospodin Milorad Pavić,

i verujući da rubrika živi od više priloga, objavljivanih jedan za drugim, s vremena na vreme, usudujem se da Vam pošaljem i jedan svoj san, bez obzira što gospodin Bart, pominjan već u ovom rukopisu, decidirano tvrdi „snovi su dosadni“. Ne slažem se sa njegovim mnjenjem.

U mom snu te noći je vladao sumrak. Stajao sam na dnu pustog platoa i zurio u komešanje neke od mene veoma udaljene dece, patuljaka ili sitnih životinja. Nisam bio siguran ko su, šta li su, jer se njihovo obličje ključajući menjalo i čas su nalikovali na pitomce kakvog zabavišta, čas na gomilu pijanih trolova, a onda, nije bilo daleko od mašte, možda se radilo i o čoporu pasa lotalica. Ali moju pažnju je privukao jedan čamac koji je lagano klizio kroz zrak, na široko napuhanim jedrima. U čamcu je sedela Olivera i troje (dvoje) nepoznatih staraca. Možda su bili i stogodišnjaci. Jedan je u šakama držao klepsidru, drugi je među prstima mrvio drveni krstić, a treći se cerekao, obraza jarko crvenih poput makedonskih jabuka. Olivera im je okrenula leđa i gledajući prema meni, s vremena na vreme, smicala svoju crnu, dugu kosu sa čela i sa svog grčkog nosa. Sve se to zbivalo u suštoj tišini. Čak i onaj trenutak kada je čamac iz nerazjašnjenih razloga svom silinom udario u jedan brod, do tog časa neopažen. Vidim kako masna vodorina guta starce, oni nestaju za tili čas. I očima nalazim Oliveru. Njena kosa natopljena vodom pocrnjuje. Pružam joj ruku, ona se hvata sa obe šake za moju podlakticu i ja je lagano izdižem iz vode, krutu poput igle. Vesela je, smeje se: – Sada sam sasvim dobro! – kaže. Počinje da mi govori o dobijenoj utak-

mici u odbojci. Kaže da ju je smeč služio. Kaže da je pocepala don starih „muževljevih“ adidaski.

Nestaje. Neko vreme, sam samcit, sedim za stolom, u pustoj, sivoj sobetini. U snu čujem šapat Miloša Crnjanskog:

– Najbolje su knjige neobjavljene, a još bolje ne-napisane!

Pomislim: – Svašta! Svašta mu pada na pamet.

Želeo bih da opsujem, ali, kako to u snu biva, nemam glasa.

Sedim, i dalje, u pustoj sobi.

Sasvim ispražnjen. Osećam bol u podlatkici, tamo gde me je stegla šakama. Pokatkad se, možda, nasmehnem.

Onda se iz kvadra mračnog zida pojavi neko ozbiljno lice. Bez glasa me osmotri i povuče se. Prosto iščezne, iza istog tog zida. U snu prepoznajem malenu tugu, naglo užas, kao kad je umro neko drag. Kao da se nešto više ne može promeniti. Kao kad imaš 40 godina i bezvoljno kažeš: – Ma, sve je u redu!

Budim se, neraspoložen.

S poštovanjem, vaš V. P.

Hteo bih na kraju, posebno da naglasim kako smo dugo putovali, a kako smo iznenada stigli.

ULUDO PROTRAĆENO VREME

1

U Joneskovoј drami *Ludilo udvoje* muž i žena se beskrajno dugo prepiru da li puž i kornjača pripadaju istoj vrsti. Sve bi to bilo u granicama normalnih bračnih odnosa da u vreme njihovih svađa, po okolnim ulicama, kvartovima, a u ubrzo i u samoj zgradi ne besni građanski rat. Nije bitno ni ko protiv koga vojuje niti ko koga ubija, važno je samo da njih dvoje isteruju svoje mišljenje u vezi sa klasifikacijom puževa i kornjača.

Pisati o publici za koju pišem, na koju mislim ovog časa, dobro na liči na problem Joneskove jednočinke, samo se umesto sa ženom, prepirem sa sobom. A i rat je tu.

2

Starenje nas, sasvim izvesno, uči relativnosti pojma vremena. Ni sam ne mogu reći da li je od trenutka kada sam počeo da se bavim književnošću prošlo malo ili mnogo vremena. Kao danas pre podne da je bilo kada sam se beogradskog septembra 1981. stepeništem u Maršala Tita 16, penjao, nevoljno i uzbuđe-

no, prema nepoznatim prostorijama KOS-a, a opet: nije to ni malo proteklog vremena, u najpovoljnijem sticaju okolnosti to je šestina–sedmina mog života.

U međuvremenu sam pisao i objavljivao, upoznao nekoliko dragocenih duša. Pisao i objavljivao mnogo više nego što je bilo pametno. Pisao za eksere – to jest za srpsku kulturu i njen jezik. Protekle, 1992. godine štampao sam preko sedamdeset tekstova, u rasponu od *Letopisa* do *Književnosti*, od *NIN-a* do *Vremena*, od *Politike* do *Borbe* i od *Reči* do *Novina* – i zaradio manje novaca nego za svoju drugu, slabo plaćenu knjigu iz 1985.

A publika? Ona je ostala ista, kao u početku. Zrelo razmislivši – 200–300 duša. (Da li i toliko?)

3

Ne postoji metafora kojom bi se obuhvatio položaj pisca u nekadašnjoj Jugoslaviji, a u sadašnjoj je taj položaj znatno gori. Zatočnici jednog malenog, ali dragog i zgodnog jezika i kulturne tradicije, pisci moje generacije su i zarobljenici potrebe da se oglašavaju u periodici. Mudrujući nad tom potrebom, neprekidno dolazim do prvog lica množine – u njega preobražavam svoj glas – i to je valjda ta potreba za čitaocima.

4

Možda zbog gotovo apsolutne samoće, jer ni mnogi pisci ne čitaju radove svojih kolega, pamtim nekoliko susreta sa „običnim“ čitaocima:

– profesorčića iz bosanske provincije koji mi je pristupio u rakovičkom tramvaju i zamolio me da mu dam da prelista novi broj *Književnosti*, na koju je, reče, pretplaćen već četrnaest godina,

– stručnjaka za parne i druge kotlove koji je našao za nužno da me na ulici ubeduje kako moj odnos prema istorijskim romanima Dobice Ćosića, na televizijskom izboru „romana decenije“, nije argumentovan, da je u smislu „nacionalnih ciljeva“ potpuno promašen,

– savetnika donedavnog ministra kulture Srbije Đukića, koji mi je uvlačeći se u crni, službeni mercedes, šapnuo da „pažljivo i s poverenjem prate moj literarni rad“,

– rođenog brata jednog od najagilnijih naših „crkvenih otaca“, koji je na promociji moje treće pesničke zbirke pesama izrecitovao paraniočnu varijaciju na *Gorski vijenac*, u trajanju od 20 minuta (prekinuo ga je Ratko Petković, tadašnji voditelj tribine u beogradskom Domu omladine),

– Mećavine gazdarice koja mi je predložila da se bavim krimićima,

– Vuleta Žurića koji mi se javio iz ratnog Sarajeva, tražeći da izdržim u svim svojim strastima (čitalačkim, rokerskim, ribolovačkim) i da ih upražnjavam umesto njega, jer je on bombardovanjem sprečen da živi poput mene, a lakše mu je da podnosi patnju, kada misli da ja još uvek živim normalno,

– najbolje drugarice moje kćeri, Jelene iz šestog dva, koja u spomenare svojih drugarica upisuje moje ime, kao ime pisca kojeg voli, budući da je oduševljena i plaši, istovremeno, naslov *Monstrum i druge fikcije...*

5

Sve i ništa...

I kako reče Crnjanski: *Pisci velikih literatura ši-
re se automatski po svetu, a pisci malih naroda ima-
ju samo iluziju da ih čitaju.*

Objavivši u desetak godina osam knjiga i oko pet-
stotina tekstova, trudeći se da pošteno delujem u ne-
koliko književnih žirija u koje su me drugi odabrali,
pišući umesto da slušam *Cepeline* ili *Kleš* ili *B 52' s*,
pišući umesto da pecam bandare ili sitnog kedera ili
crvenperke na hlebnu ružu, pišući umesto da šetam
šumskom stazom sa svojom ženom, milujući njen vrat
i mrseći uvojke, dočeka sam da tražim sponzora za
devetu knjigu i da me mladi prijatelj, nedavno u *Knji-
ževnoj reči*, proglasi članom književnog establišmen-
ta. I pošalje dodavola. To je moje iskustvo...

6

Napisao sam nedavno roman u kojem sam ja
glavni junak. Na kraju romana, u dvanaestom pogla-
vlju, glavni junak mog romana izvrši samubistvo.

Možda je to odgovor?

Patetično zamaranje. Stigle su Vaše vredne oči
dovde i hrle napred. Šta da im još kažem? Priznam?
Izmislim?

Pišem zbog sebe, zbog svog kombinatorskog za-
dovoljstva, konstruisanja osećanja u stihovima, fabula
u priči. Zbog čuđenja i melanholije.

Pišem i za tog, nekog, ko neće pomisliti, ni ose-
titi, da je ovih pet-šest minuta koje je posvetio oslu-
škivanju mog ispovednog glasa, protraćio uludo.

FIKCIJE

5

UPORNO PONAVLJAJUĆI: *SADA, SADA...*

Ponekad mi se čini da više nikada neću napisati nijednu priču. Pa pustim da prolaze dani. Onda, neizvesno kada, *sada*, dođe trenutak u kojem, a da ne znam ni sam zašto, izvadim *maricu*, iz sive kutije, uvučem papir i krenem da pišem. Nju – priču. Ne pitam se zašto, ali napišem:

– *Druge nedelje novembra Anabela je rešila da napravi doboš tortu.*

Pa piljim u šest rečenica koje stoje preda mnom i mislim, delićem svesti (čuj: čuj delićem!): *nije ti loš početak!* te napustim i trenutak afirmacije i ozarenja i vratim se u priču, izgovarajući reč: *sada*.

Vidim je kako na pijaci bira jaja, vidim kako se penje stepeništem, na čijem su zidu klinci urezali grafit: *zloba je skot*, i penje se moja Anabela, pa otključava vrata stana i javlja se majci koja spava u invalidskim kolicima.

– Samo spavaj, sotono! – kaže pa otvori frižider i polaže jaja u plastične ćelije s vrha vrata. Jedno jaje joj ispadne i ona ga u besu zgazi papučom. Nervozna je zbog Silasovog nestanka, već šest meseci otako je nestao bez traga, jede se Anabela kao beli hleb, svako joj je kriv, svi su joj krivi. – Nestao, pa

šta? nije ni prvi ni poslednji! – rekao bi neko razumniji. Žitelj ove zemlje u 90-im, razume se.

– Ana! – dovikuje joj majka iz kolica – Anuška, da l' si naranila pinča?

– Mama, pinč je crko pre pet godina, koliko puta sam ti to rekla?! – uzrujava se Anabela i dalje.

Vidim ih, dakle, kroz to lepo: *sada*, pa da bih se odmorio od njih dve, a od matore naročito, skrenem pogled iz *sada* priče na *sada* svojih prstiju, što tuku *maricu* po tastaturi: i onda zamišljam jednu drugu *maricu*: ona, ali ne više moja bugarska pisaća mašina, ona, kao policijsko vozilo za odvoženje uhapšenika, zaustavlja se u Ulici 1300 kaplara, parkira se u mraku, iz nje izleću sedmorica policajaca, jer živimo u Srbiji 90-ih, zastanu kod otvorenih vrata svog vozila, svaki sa pendrečinom u šakama; i oni, pendrekaši, u jednom momentu, kada procene da je trenutak, iskaču iz mraka Ulice 1300 kaplara i tukući palicama po studentima i ostalim demonstrantima, prebijaju i sruše pet ljudi, i sve batinajući ih, odvlače prema otvorenom ždrelu *marice* i kao vreće krompira ubacuju unutra. Tu, u mraku vozila, potom, vozeći se prema Ulici 29. novembra, kleči i moj dragi junak Silas. Oseća kako mu po ramenu bridi krvavi podliv i glava mu je pala na grudi, i škrguće zubima, a da toga i nije svestan, i povremeno, ali samo povremeno, čuje deliče jecaja ili psovki ili nekakvih reči, mumljanje ostalih uhapšenika.

Neka mu je Bog u pomoći, kažem ja, bez nade u Boga, pa sa prstiju na tastaturi, jurim dalje, da moja nova priča ne bi izgubila na tajmingu i zato šapnem: *sada*, te opet vidim Anabelu, gde stoji na vratima dnevne sobe i posmatra oduzetu majku. I majka gle-

da nju, kroz duboku dioptriju ali je pogledom „pre-skače“, obuzeta drugim mislima, sve dok ne kaže: – Mladi pinčevi su jako osetljivi na jelovniku, Anuška!

Anabela odlučuje da joj ne odgovori, vraća se u kuhinju, spušta se za sto, polaže ispružene ruke na stonu ploču, osluškuje kako voda vri u džezvi. U jednom momentu: *sada* naravno, ustaje i zakuvava kafu, sipa je u šoljice, svoju i materinu, a Silasovu ostavlja praznu. Tako čini od kako joj je suprug nestao. Gde sve nije bila, koga sve nije pozivala, konsultovala, angažovala, šta sve nije pokušala, ali nikakvih vesti nema! Šest meseci posle Silasovog nestanka – njegova bračna neverstva, njegova sklonost prema skitaranju i pijančenju, njegova hronična impotencija – sve je to postalo „irelevantno“, kako bi rekao neki nadobudni novinar. Odnosi majci kafu, *sada*, vraća se u kuhinju, taman da se spusti na stolicu i čuje majčino pitanje:

– Ana, dal’ si naranila pinčiku?

– Mama, pij kafu i umukni! – izdere se Anabela, pa odgurne svoju šoljicu posred stola. Ne pije joj se kafa. Spustila je glavu na prsa, zažmurila i tako vidi Silasov nasmejani lik. Silas u dresu BSK-a, plavi dres sa grbićem iznad srca. Taj lik se pretapa sa likom Silasa udvarača. I tu je, onda, *sada*, lik Silasa koji je one večeri, pre više od pola godine, otišao da „prošetati“ sa protivnicima „despotskog režima“. (Dve reči pod poslednjim navodnicima su Silasova sintagma, ja o režimu mislim još gore od njega.)

Kad opet napustim Anabelu, iz *sada* se vratim u trenutak pričanja, za vas svakako prošlu odnosno perfektu situaciju, mislim kako sa uspehom odbacujem digesije, kako sigurnom rukom vodim priču kroz prašume reči ovog nesretnog doba, najtragičnijeg u isto-

riji naroda kojem pripadam. Pitam se, naime, da li bih da sam na mestu sadašnjih klinaca, ja urezao u masnu boju stepenišnog zida parolu koju ne bih više da ponavljam, sa bartovskom alternacijom s/z, pa pošto zaključim da bih, da sigurno bih, zadovoljno rešim da napustim samog sebe i opet odem u *sada*, te šapnem: *sada* i vidim Anabelu kako vadi iz belog kredenca široku činju sa „ušima“, pa razbija u nju 12 jaja, i počinje da ih ulupava, usporenim, konstantnim ritmom, sa pogledom nekako odsutnim. Sva je sreća da Anabela nije ja i da ne poseduje moju maštu, odnosno da nema informacije koje ja imam, te ona ne vidi krvavog Silasa i ne vidi kako on nestaje u nekakvoj mrljavoj, mutnoj senci: *tame, tmice, tamnice*, čega li? Sa Silasom se, naravno, ne poznajem, ali mi je ne manje drag od Anabele, a kada mislim na njegovu neizvesnu sudbinu, nekako mi je draži i od nje, koja u svom očajanju, posle šest meseci iščekivanja, rešava da napravi doboš tortu. Tu na dnu njene male odluke, na dnu rvanja sa siromaštvom, izlappelom majkom, sa iznenadnom usamljenošću, u ovoj ženi lepog imena, tinja nada da će pravljenje torte prizvati samog Silasa, da će se on, kada torta bude na stolu, pojaviti na vratima, nasmejan ili uplakan, svejedno, da će ona kliknuti, da će mu ljubiti noge – samo kada si se vratio! samo kada si se vratio! – i dok se kore za tortu peku, ona ne pogléda u osvetljenu rernu štednjaka, nego u vrata njihovog stana. Ponekad začuje bat nečijih koraka, po stepenicama, trk ili usporen korak, i blago se nagne u tom pravcu, u pravcu sadašnjih vrata priče koju vam saopštavam, ali korak produži dalje, ka višim spratovima, a Anabela se ispravi, vrati u normalu, bez ikakvog osećaja u glavi.

Uveče – *sada* – doboš torta stoji na sredini stola, namontirana, Anabela sedi za stolom, iz česme kaplje, na televiziji ide nekakav partizanski, crno-beli film, ton je isključen, pa kapi u lavabou zvone, a onda se iz susedne sobe začuje majčin glas.

Anabela zamišlja kako se penje na stolicu i sama sebi stavlja omču oko vrata. Anabela zamišlja kako leži u kadi punoj mlake vodurine i krvari iz prerezane vene. Anabela zamišlja kako stoji na vrhu sedmospratne zgrade i odrazivši se pikira prema parkingu.

Ja zamišljam kako Silas ulazi u stan. Ja zamišljam kako Anabela pada pred njim na kolena. Ja zamišljam kako Silas od sreće plače. Ja zamišljam da Anabelina izlapela majka dovikuje: – Anuška da l' si narani-la pinča. – Ja zamišljam kako sav ovaj svet iz priče ne postoji. Ja zamišljam kako sam ja izmislio da su klinci urezali grafit koji nisam smeo da ponovim. Ja zamišljam kako sa Silasom ispijam četvrti i odmah za njim peti vinjak u kafani *Proleće*. Sada. I ja šapućem: *sada, sada, sada* osećajući kako u ovoj zemlji i ovog časa – *sada* – ponovo vrlo dugo neću moći da pričam nove priče.

Pa potpuno iracionalno izgovorim čitavu seriju priloga *sada*, znajući da se ništa neće promeniti. Da ništa ne mogu promeniti. Ni u priči o Anabeli i Silasu, ni u priči o sebi.

DRIVE

*Who's gonna tell you when
it's too late...*

– Zakasniću!

– Stići ćeš!

– Zakasniću!

– Nećeš! – papagajio je Sava Sandri dok je „dijaninim“ volanom motao po noćnim bulevarima Novog Sada, pogledajući povremeno na ručni sat.

– Ne kukaj! – tešio ju je.

– Deset i pet, čoveče! – zanovetala je Sandra.

– Stići ćeš, ženska glavo! – dok su kočnice „dijane“ ciktale u noći.

U deset i deset, ispod visoko podignute ulazne rampe, Sava je uterao automobil direktno na plato novosadske autobuske stanice. Sandra poljubi oznojano, impotentno lice i iskoči u noć.

– Vozi! – doviknu ljubavnik za njom.

Trčeći preko crnog kaldrmastog pločnika, preskačući barice ulja, Sandra dojuri do perona jedan – vrata poslednjeg autobusa su još uvek bila otvorena, šofer i kondukter su upravo odbacivali opuške i razmenjivali zle poglede.

Dok je uskakala u vozilo, opazila je te poglede, namerno prečuvši pitanje:

– Curo, imaš kartu? – i brzim koracima, između sedišta na kojima su tu i tamo dremali noćni putnici, otišla do potpuno prazne zadnje platforme. Tu se spušta na sedalo. Poslednji autobus za glavni grad krenu u rikverc, pa zatim cimnu napred. Sedište je prijatno zadrhtalo od rada autobuskog motora i Sandra, bezuspešno pokušavajući da kroz mutno, musavo staklo i polumrak perona opazi Savinu „dijanu“, na kraju odustade. Pokuša da zadrema. Kroz polusan je čula kako se miksuju radio stanice, neko je vrteo dugme, u jednom momentu začu se DRIVE grupe CARS: *whos gonna tell you things*, a onda se program ukoči na folku. I: *Gara, Gara, gariš li se sada, ko što si se garila nekada* zadominira brundavim prostorom polupraznog autobusa. Sandra je plovila kroz dremež, brzo stišavajući ritam svog uzbuđenog dana, pevšući u sebi: *you can't go on, thinking nothing's wrong...* Ma koliko to neverovatno bilo, ulovila je „poslednji bas za Bgd“.

Petnaest minuta docnije ona zapazi senku na svojim sklopljenim kopcima i začu pitanje: – Curo, imaš li kartu? – ali reši da se pretvara kako spava i ne mrdnu. Senka se pomeri, pa udalji, a opet začu isti ružni, od duvana i alkohola napukli kondukterov glas: – Izgleda da ima!

– Prošlo je! – mislila je Sandra, pokušavajući da zanemari euforično i nadalje trajuce: *Gara, Gara, gariš li se sada!* – U buci motora, kroz zujanje i drndanje, Sandra je zapažala da putuju starim putem, putem izlivenim od betonskih ploča. Autobus je nepr-

vilno podrhtavao, poskakivao, posebno zadnja platforma na kojoj je bila jedini, slepi putnik. Kroz buku, učini joj se da je u jednom momentu zapazila promuklo kondukterovo: – Proveriću! – pa se upita kome li se on obraća i da li govori o njoj. Jedva-jedvice odžmirnu i kroz trepavice uoči masivno, tamno telo koje se kroz polumračje vozila, promicalo zadnjoj platformi, sedištu na kojem je sedela ona, pustolovka bez karte. Približavao se, i prišao, sada je njegova tamna pojava bila nad njom.

– Curo, pokaži kartu!

Sandra je i dalje žmurila. Gruba ruka je skemba za rame, steže i prodrma.

– Curo, kartu na pregled!

Sandra otvori oči i glumeći pospanost i osećajući nelagodnost zbog svetla u zenicama reče:

– Tu mi je negde! – i fol otvori torbicu.

Neko vreme je pretraživala po unutrašnjosti torbice, dok je senka preteći lebdela nad njom, imala je taj utisak: pokušavajući da je sabije u sedišta.

Podigavši oči, Sandra iza kondukterovih masivnih kontura spazi da se nekolicina noćnih putnika nagnula sa svojih sedišta i usmerila poglede prema njoj. – Tu je, negde! – reče ona molećivo, neverljivije nego što bi želela. A kada susrete namršteni, cinični kondukterov pogled, shvati da je situacija opasnija nego što je pretpostavljala počínjući svoju malu igru.

– Valjda mi je ispala, šta li! – promuca.

– Nemaš kartu? – kondukterov drhtavi glas je delovao još opasnije. Neko ga je, pomisli Sandra, iznervirao i on je rešio da svoj bes naplati na njoj. U tom momentu kondukter se poluokrete i doviknu šoferu: – Karči, ona nema kartu!

– Tu je negde – pokuša Sandra nanovo i gurnu prstiće u unutrašnjost svoje torbice, napipavajući nepotrebno: hladnu kapsulu rúža, šnalicu, zupce češlja.

– Izbaci je napolje! – otpeva šofer autobusa, dok je oko jurećeg vozila promicao mračni, pretponoćni predeo.

– Ne mogu da je nađem! – reče Sandra, pomirljivo, pitajući se šta li će sada biti.

– Ona nema KARTU i šverca se! – doviknu ponovo kondukter.

– Čuo sam, Stevo, izbaci kučku napolje! – odgovori šofer.

Istog časa predeo koji je tekao oko njih poče da se usporava.

– Sa' ćeš da letiš napolje! – presudi kondukter osmehnuto, približavajući mrkocrveno lice Sandrinom.

– Kupiću kartu! – reče Sandra.

– Kasno je, kasno je! – kondukter je kao pevušio, uspravljajući se i odmaknuv se za korak.

Sandra je tad začula mladi glas nekog za nju nevidljivog putnika, s prednje platforme. Nešto kao: – Ne možete devojkicu da izbacite iz autobusa! – ali se kao odgovor razleže: – Zaveži! – i za tim krikom buka nekakvog udarca metalnom šipkom.

Autobus stade, zadnja se vrata s treskom rastvoriliše.

– Napolje! – urliknu kondukter.

– Imam pare, kupiću kartu!

– Marš napolje! – kondukter je zgrabi svojom kandžom za nadlakticu i povuče ka sebi. Još u zabuni, skoro šoku, Sandra učini korak – drugi napred i zli kondukter je koristeći njenu inerciju gurnu kroz otvorena vrata u tamu, pokušavajući još da se špicom

cipele potkači u zadnjicu. No promašio je te devojka lako slete kraj puta, posrnu ali ne pade. Dok se zbušnjeno osvrerala i gledala u vozilo, u mračnu senku bez lica koja ju je zbog pokušaja prevare surovo kaznila, autobus trže napred, pa kao u crtanom filmu munjevito nesta u noći.

Ostala je sama, na mračnom, pustom mestu, negde iza Indije. Kroz tmicu zapazila je neubedljive zračke udaljenih svetala, pogled ka nebu uveri je da je oblačno. Nigde ne bi nijedne zvezde. Spopade je jeza, što od hladnoće (beše oktobar), što od straha. I ne razmišljajući mnogo, sa grčem u grlu, potišteno, ona poče da korača ivicom starog puta za Beograd. Noge su joj ubrzo manje zeble, šake je strpala u džepiće jaknice od veštačkog krzna. Povremeno bi kroz telo prošao krak jeze.

– Vozi! – sada joj se učini komičnim Savin uzvik.

Nekakav ogromni kamion protutnja pored nje. Pola minute docnije, jedan za drugim, dva automobila. Počela je da osluškuje zvuke u noći i bila u stanju da začuje nailazak vozila još iz daljine, pa bi, dok se taj šumni talas približavao, zastala kraj puta i stopirala. Prohuja cisterna, u susret joj dođe i nestade vozeći ka severu, druga. Tada se zaori titrava, duga sirena.

Spustivši ruku, Sandra nastavi da korača. Još uvek je bila u neverici. Povremeno, pomislila bi da je sve ovo film, da glumi u tom filmu. No išla je dalje, bezutešno, osluškujući u talasima tišine, zvuk svojih potpetica.

Postajalo je sve hladnije, ona se seti priče o smrzavanjima ratnika u snegu, nekog davnog marša, sli-

ke bele, peščane pustinje, koračajući sve zbunjenija, šta će i kako će, usporavajući korak, stežući prste u džepićima jakne. Prozuja kamion s prikolicom, nestadoše crvene mačije oči.

– Užasno, daleko! – šaptala je i zatim: – Jednom, ali brzo! – svoju omiljenu frazu, pročitano u nekoj ruskoj knjizi. Šapnula ju je Savi pet sati ranije, u njegovoj gajbi, na Limanu, uzalud. Ni to ga nije podiglo.

Da, pogrešila je, ali nisu smeli da je ovako surovo kazne, mislila je Sandra.

U kojoj zemlji živim, čoveče, mislila je potom, koračajući lagano kroz noć, ne znajući šta bi drugo.

Opet je začula šumni dolazak nekog automobila, zaustavila se i okrenula, podigla ruku i počela njome da maše, gore–dole. Automobilska svetla se fantastičnom brzinom približiše i Sandra, kao u snu, opazi da se vozilo zaustavlja, petnaestak metara dalje od nje. Trčecí ka njemu, ona zapazi da je dugačko, crno, i kad sasvim priđe, tamnih stakala. Zadnja vrata se otvoriše i Sandra pritrčav, sagnuto doviknu:

– Za Beograd?

– Upadaj! – dočeka je hrapavi, neljubazan glas.

Ne razmišljajući više devojka uskoči na prazno zadnje sedište i zatvori vrata. Automobil nečujno polete. Sandra, odahnuvši naglas, pogledom okruži unutrašnjost vozila, zapažajući da pored vozača sa crnim šeširom sedi suvozač, ćelavac, i da sem njih dvojice i nje, koju su, hvala im! spasili, pokupivši je iz mraka, ove studene, predzimske noći, nema nikoga.

– Gospode, šta mi se noćas dešava! – pomisli.

– Vozi! – doviknuo je za njom Sava, opet je začula taj podsticaj.

Nagavši se prema vozaču, ćelavac-suvozač je birkao radio stanice. Skala je svetlela iz tame, stanice se menjale – miksujući zvuke folka, operске arije, fragmente dalekih celina, onda se ruka zaustavi, a Sandra pomisli:

– DRIVE! CARS.

– Curo, otkud ti na putu? – upita vozač s crnim šeširom na glavi i crnim naočarama na očima, ne osvrnuvši se.

– Jedna budala me izbacila iz autobusa! – odgovori hitro Sandra.

– Keve ti! – reče suvozač, sada je primetila da je osvrnut zazurio u nju.

– Zaista! – reče Sandra, zapažajući ćelavu lobanju.

– Pa ti za Beograd pešice? – reče šofer.

Sandra sleže ramenima.

– Čoveče! – iscerio se ćelavac.

– Hvala vam što ste stali! – reče Sandra, zbilja je osećala zahvalnost.

– Nema problema! – reče vozač – i mi giljamo za Beograd.

– Jakako! – nastavljao je ćelavi po svom.

Neko vreme su putovali ne razgovarajući i Sandra je osluškivala elegični glas Reja Okaseka: – *you can't go on, thinking nothing' wrong, who's gonna drive you home tonight...*

Moj život je spokojan i u vlasti tajanstvenih sila, fantazirala je Sandra, on je pustolovan, pun izazova. I pomisli na tri dana ljubavničkih metamorfoza sa Danijelom na Dorćolu, pa na iznenadni Savin poziv i dan, zbog njegove impotencije uzalud skuckan. Usledio je neuspeli trik u autobusu, katastrofalno izbaci-

vanje u mrak, pa ova dvojica noćnih spasitelja – ćelavko koji se bez veze cereka i pribrani šofer, šesirdžija sa crnim naočarama, sve to u opakoj noći, na putu za Beograd.

– U autobusu si dremala? – upita je vozač, posmatrajući bez pokreta put kojim su jezdili.

– Otkud znate? – upita Sandra, trudeći se da joj glas prijatno zazvuči.

– Vidim te u tom autobusu, sasvim jasno! – reče on. Ćelavac je mirovao, nepomičan, kao da je prestao da diše.

– Nastavi da dremaš! – reče zatim vozač, ističući imperativnu intonaciju.

Kao hipnotisana Sandra sklopi poslušno oči. Dremaće ili će se opet praviti da drema. Svejedno.

Prošao je tek neki minut kad se vozačev glas obrati suvozaču: – I skokali Antu?

– Skenjali ga, brate!

– Imao sam špurijus, rekao sam Klikeru pre tri meseca da će da zaglavi.

– Sitan štep, u vrat, klanica s overom... – nastavlja je poluglasno, sa likujućim tonom u glasu ćelavi.

Kroz poluotvorene kapke, Sandra zapazi mindušicu u njegovom levom uvetu.

– A krvi, ko kad kolju svinju, brate!

– Nazočan?

– Jakako, nek vide govna da nema zort!

– Si Mile, buba jež!

Pesma DRIVE grupe CARS je trajala pet minuta, a onda se iznenada obnovi. Valjda je daleki noćni disk-džokej voleo taj muzički broj, te Sandra opet krenu u dremež, posvećujući do malo čas napetu pažnju ariji: *who's gonna pick you up, whewn you fall...*

No razgovor njenih noćnih dobročinitelja joj ubrzo iznova odvuče pažnju. Sasvim izvesno – pomisli – ušla sam u mafijaški auto, ova dvojica su teški mafiozi. No nije osećala strah. Primili su je u auto, na pustom putu, spasili od ko zna čega, ne mogu biti loši. Neke reči su joj bežale, oči su istovremeno zabeležile da se približavaju Zemunu, da ulaze u grad i voze njegovim pravim, opustelim ulicama. Ponovo je prisluškivala razgovor mafijaša.

– Uzećeš Tekira i Raglija, ako treba i Kliker će da se protegne. Klinca da ćapite pred školom. U kola, potom giljate za Gaj, kod Somera. Čekate dalje instrukcije, kad se javim mobilnim, nastavljate.

– Si, Mile! – reče ćelavac, osvrnuvši se i stisnutih usnica odmeriv Sandru.

Dok su promicali pored solitera na čijem je vrhu živeo sudija Dimitrijević, izbijajući na deo puta nasuprot Hotelu *Jugoslavija*, Sandra zapamti sledeći deo razgovora njenih tajanstvenih spasitelja.

– Nemoj mnogo da misliš, kapito? Ako nastane sranje, stuci bagru! Po metak i zbogom, diko!

– Jasno, šefe!

– Jasno i overeno.

– Si.

Kod zaokretne raskrsnice prema Brankovom mostu, stojeći na semaforu, dok je Sandra opet, u hipu, rekapitulirala noćne pustolovine, začu se ćelavčev unjkasti glas:

– A kurava?

– Šta kurava?

– Čula je.

– Čula je moj kur, nemaš pojma!

– Drema kao i ja.

- Znajem, ne seri, vozimo je kući i zbogom.
- Gazda si.
- Podrazumeva se.
- A Kliker?
- Kliker sere kreč i pravi lak farbu, okej?
- Jakako! – zacerekao se.

Sandra je napeto osluškivala, kad joj se obrati vozač:

- Curo, gde da te vozim?

Sandra, preskaćići glumatanje, reče:

- Ako možete u Palmotićevu, stanujem kog Poštanske uprave – a čim se tako „ispovedi“, pokaja se.
- Super!

Limuzina prolete kroz podzemni, zavi u Kosovsku ulicu i uz cilik kočnica (Vozi! – doviknuo je ljubavnik), aterira na uglu Palmotićeve.

– Lepo si dremala, lepo sluškala... – vozač, sasvim okrenut telom prema Sandri, gurnu ruku između sedišta i položi šapu u crnoj rukavici na njena kolena – šta si čula, eventualno! nisi čula. Pos'o je pos'o! Kapito?

– Hvala na vožnji – promuca Sandra, ne znajući šta bi drugo rekla.

– Inače! – i ćelavac joj pokaza maleni, crni revolver, koji odmah hitro skloni.

– Brale, ne seri kvake, a ti curo, kako se vikaš? – nastavi vozač svoje ispitivanje, ukočenog torzoa, sa pogledom skrivenim iza crnih naočara.

– Sandra... – čekala je šta će joj još reći ili uraditi pre nego što napusti automobil.

– Sandra... znao sam da si Sandra. Vidi, Sandra, imao sam ribu koja se tako zvala, bila je nevaljala...

Ćelavi uzdahnu i promeškolji se.

Sandra pomisli kako bi očajnički brzo morala da smisli način i bezbedno izađe iz mafijaškog automobila. Sada joj se činilo da joj je uzmak potpuno odsečen i gotovo se kajala što je nesmotreno uskočila u auto mafijaša.

– Bila nevaljala, pa nestala, pratiš me? – šaka u crnoj rukavici je steže, tik iznad levog kolena i ona klimnu glavom dva puta. Tada načini mali pokret, kao da će izaći, ali je crna šaka još snažnije pritište uz sedište. Tog časa se na noćnom radiju promeni muzika. DRIVE nestade u fejdautu, a iz daljine dramatično se najaviše bubnjevi, grmeća baterija.

– Što si čula, a čula si...

– Ništa nisam čula... – ona promuca, i u tom mucanju joj se njena laž činila istinitom.

– Slatka mala! Sada giljaj i pamti! – crna šaka se podiže i blago je, dok se pridizala otvarajući vrata, pljesnu po guzi. Sandra iskoči u beogradsku hladnu noć, i dok je napetost slabila, spazi ćelavčevu golu lobanju koja joj se kezila iza mrkog stakla. Ćelavac podiže šaku i kažiprstom dotače slepoočnicu. Automobil, dug crn ševrolet, jurnu prema semaforu, ka Takovskoj.

Koračala je kroz polumrak, ispod golih lipovih krošnji u Palmotićevoj. Izlazila je iz tog sna.

Da, da, sve se to desilo, mislila je, kao što se žuta kockasta *ptt firma* limunasto svetli na zgradurini Stare pošte. Kao što, Sandra se osvrte još jednom, trobojke, bez simbola, bojažljivo trepere po skupštinskim jarbolima.

U kultnom Tarantinovom filmu Sandra je pokupila rečenicu: – Živi i vozi!

Svega što se noćas zbilo, plašiće se kasnije. Ako se ikada bude plašila.

KAD SE, ČIM SE ISPRAZNI SVET

– Ma-ma!

Vlastiti krik je probudio Radicu.

U neverici sedi na velikom bračnom krevetu svojih roditelja, tu gde je sinoć usnula...

– Sanjala sam! – smiruje se, dotiče čelo, vlažno je, košmar je prošao, prošao.

Ustala je, otišla do frižidera, otvorila ga, izvadila konzervu piva, zatvorila frižider.

Ledeno je pivo, pa se želudac grči, a napad mučnine krene iz trbuha u grudi, grlo i tu, vreo mučno mine.

Stoji nepomična, u pustoj kuhinji, na satu vidi: šest je, noć je prošla.

Ostavlja polupraznu konzervu piva u frižider, zatvara vrata frižidera, ne gleda parte na polici, sve je to već *obično*, nikada se neće navići na tu *običnost*, misli isprekidano, baca se na postelju, još je topla, ona, Radica, ona, postelja bračnog kreveta njenih roditelja...

Oči su joj zatvorene, ali ne ide, san se ne vraća. Tada se priseća šta ju je probudilo – ruka nepoznatog prinela je njenim usnama štrudlast izmet, ruke drugog nepoznatog su je klještasto stezale s leđa: – Zagrizi! – naredio je glas, otimala se, stisla vilice, oti-

mala se nemo, a kada je komad izmeta bio tik ispred njenih stisnutih usana, shvatila je da je to rolna tamnocrvene salame i od gadljivog iznenađenja glas joj se vratio:

– Ma-ma! – vrisnula je, pa se razbudila.

Otvara oči, posmatra plafon. Bela je površ: zamišlja presek dijagonala belog kvadrata, pravu liniju koja kosimice prodire iz ugla u ugao i preseca prostori ju, i stan, skoro *simetrično*.

Tako se prostor razdeljuje, a polovine udaljavaju. U praznoj polovini ostaje frižider, ostaje bojler, ostaje televizijski program – sve pusto, prepušteno gospodarenju predmeta. U punoj polovini je ona, Radica, sama, u belom, lakom kombineu, bez gaćica, sa uskle-njenim nogama i sa suzom *što nesvesno sija*, skamenjena izvesnošću. Čuje kako joj se dah ubrzava, diše sve brže; njen brat Rade je sa porodicom emigrirao na Novi Zeland, njena tetka Rajna živi u Porto Alegreu... Niko joj više nije preostao, niko u Jugoslaviji.

– Niko... – šapne.

San se ne vraća i ona odluči da ujedini dve polovine svog stana, napreže se, koncentriše se i lagano ih približava, slepljuje, a kad otvori kapke: stan je ceo, ona izvaljena na roditeljskoj postelji, na njihovom bračnom krevetu, mokra od znoja, znojna od napa. Ustaje i dolazi u kupatilo. Tušira se, briše, trudeći se da bude što grublja. Dere osušanim frotirom nadlaktice, vrat. Potom iznosi, gola, peškir na terasu, kači ga štipaljka, sa terase posmatra pustu ulicu, a kada se vrati u kuhinju, na satu-pištalici čita: pola osam. Nema više smisla da se vraća u postelju.

Na stolu je bratovljevo pismo, na marki je beskrila, trontava, dlakava ptica. Da je ptica pokazuje jedi-

no sabljasti kljun, uperen u humčić zemlje. Radica ne zna ime te ptice i ne brine zbog toga.

– Kivi! – šapne, uzimajući tri mišasta plodića iz frižidera. Tupim nožem ih dere, kao mišonje, i sečenjem lista zeleno jezgro. Kivi je hladan, prija joj. Gotovo ne žvaćući, guta osvežavajuće zelene komadiće. Ubrzo, tacna je prazna, samo se po kružnoj površi blista zeleni sok. Radica prstom otire taj sok i zatim sisa prst. Usnama isisava, isisava prst dok je ne zaboli, tada se prene:

– Sama sam! – kaže. – Sami si – kaže zatim.

Od pre nekoliko dana počela je da priča sama sa sobom. Tako prekida tišinu u opustelom roditeljskom stanu. Tišina je teža od olova, teža od poredbe tišine sa olovom.

Da. Tanjir joj je ispao iz prstiju i slomio se. Pokupila je komadiće i odnela do kante za smeće, prepunjene. Sagla se i namirisala đubre. Mirisalo je na izmet i na mišjakinje. I, mislila je još: na kobasice koje se peku u svojoj narandžastoj masti, slanoj, slojenoj masnoći.

Preko kombinea je ogrnula maminu kućnu haljinu i, uzevši kantu prepunu smeća, izašla u hodnik. Liftom se spustila do prizemlja. U liftu, komšiničine oči su je saosećajno gledale, pa se Radica zgadila sama sebe. Dok je na piramidu smeća istresala svoje, začangrljale su prazne pivske konzerve.

Kada se vratila u stan, pregledala je frižider, ali u njemu više nije bilo nijedne konzerve s pivom. Radica mahinalno zgrabi ceduljicu na kojoj je bio napisan bratovljev telefonski broj i okrete njegov novozelandski telefon. Čula je zvrčkanje, cvrkanje, negde se ne-

što slepljivalo, približavalo, vezivalo, udaljivalo i onda se uključila telefonska sekretarica, tamo gore? tamo dole? na dalekom ostrvu. Spustila je razočarano slušalicu. Ne ide.

Ne ide. Nije gladna, ne spava joj se. Da proba sa tetkinim brojem? Mrzi je da okreće brojčanik. Kvrčne televizor: na ekranu se pojavljuju dva crnčića. Jedan agresivan, tanak kao glista, neurotičnih pokreta ruku i drugi predebeo, odvratan mališan, koji glumata. Reč je, shvati Radica, o nekoj američkoj komičnoj seriji. Talasi smeha pri nespretnostima debelog ili krivovima glumatajuće gliste, prelivaju se, odurno. Radica menjačem nervozno menja kanale – na državnoj televiziji su vesti, pa državni palćenik laže naciju, gledajući Radicu pravo u oči. Na drugom kanalu ide nemačka emisija iz prirode. Vrlo precizno i pažljivo prikazuju kako čopor lavova lovi i kolje gnuu. Radica hipnotisano, u gro planu, posmatra zabadanje lavljih razdirača u vrat žrtve, posmatra kako se gasnu gnuove oči, a krv curi preko predatorskih zuba. Kvrčne menjačem sliku i tišina ispuni opusteli stan.

Polu časa docnije Radica će se obući i otići do samoposluge. U metalnu mrežu će staviti šest plavkastih konzervi i veknu raženog hleba. Kasirka će reći: – Zaista mi je iskreno žao! – a Radica će se upitati na šta se kasirkine reči odnose, pa će klimnuti glavom.

Prepodne je provela pospremajući stvari. Telefonirala je u školu, gde radi kao profesor nemačkog, raspitivala se o plati, govorila *da, da, da* i *hvala, hvala*.

Dva sata posle podneva naručila je telefonom picu i petnaestak minuta docnije, na vratima roditeljskog stana zazvonio je raznosač. Predao joj je toplu

kartonsku kutiju i uzeo dvadeset dinara. Skoro da nisu razmenili ni reč. Pojela je četvrtinu pice, otvorila konzervu piva i ispila polovinu.

– Tako ne ide, a drugačije ne može! – mislila je, tražeći pogledom dijagonalu stropa kojom će opet raspoloviti prostor i udaljiti dve stambene površine – svoju i roditeljsku. Njen duhovni napor nije imao rezultata sve dok nije usnula kratak, žustar san. U snu je sedela na drvenoj klupi, u musavom parku. Po osušenim, od sunca izgorelim travnjavcima, trčkarale su desetine crnih sitnih koka sa jarko crvenim kresticama. Kada se bolje zagledala, primetila je da kokice nisu crne nego boje čokolade. Perje im se mutno „sjajilo“, kao čokolada „za jelo i kuvanje“. U drugom delu istog sna pojavio se petlić koji je energično zaskakao na leđa koka, a pri svakom gaženju Radica je opažala kako se petlić munjevito preobražava u malenog krokodila. Taj brzi niz metamorfoza prosto ju je opčinio, sve dok u nekom momentu, svesnim delom mozga nije pomislila kako se radi o simboličkoj promeni. Tada se razbudila.

Popodne je odmaklo, njen život je odmakao. Iza nje su četiri decenije: nesupeli brak, dva spontana pobačaja, tri prevedene knjige (Valzner, Vitgenštajn, Bobrovski), saradnja po književnoj periodici – sve u svemu: *Tama do meseca što leti*; kako bi rekao pesnik. Ali isti reče, u istoj pesmi i: *Sjaj beo kao so*.

Na polici su te tri knjige – tu su časopisi: *Mostovi*, *Letopis*, *Rukoveti*, a uz njih i „žuta sveska“ gde je njen otac, nekada, redovno lepio isečke njenih ranih prevoda...

Pre mesec dana život joj se za tili čas izmenio. Promenio se dnevni ritam, strahovito uvećao opusteli

prostor. Pre mesec dana je tu bio i njen brat Rade, doleteo je na sahranu, hitno sa Novog Zelanda. Poljubio ju je utešno, došavši, i neutešno, na odlasku. Od tada mili ovaj život – mozaik nepovezanih sličica. Puste noći i pustiji dani. Odlasci do cvećare, kupovina buketa. Lov autobusa za predgrade, prolasci kroz zloslutnu kapiju od crnog, kovanog gvožđa. Prolasci pored ladice krematorijuma, stazama ispod kestenova, uzimanje vode u staklenu teglu, odvezivanje kanapa kojim je buket sapet, polaganje cveća u vodu koja će se za dan uzmutiti kao Radičin pogled, dok bude sela „na samoj ivici sveta“, i bude gledala dve sveže humke, očevu i majčinu.

Otac je preminuo od moždanog udara, osmog avgusta, majka joj je preminula od tuge za ocem, desetak dana docnije. Tada je Radica ostala sama.

Sama u stanu, sama na spratu zgrade, sama u naselju, sama u čitavom gradu. Samoća je snažnija kada sedi na groblju, još snažnija kada se autobusom sa groblja vrati u stan. Kada otvori frižider i izvadi pivsku konzervu, kada okrene bratov telefonski broj i čuje glas automatske sekretarice, kada uveče iskorači u vrelinu gradske noći i lunja ulicama.

– Šta je moj život? – kaže glasno i ugasi televizor, na kojem neki od plaćenika državne televizije razboličava „unutrašnje neprijatelje“ (dojučerašnje „koalicione partnere“) i „spoljašnje neprijatelje“ (dojučerašnje „odane saveznike“). Razobličava ih, gledajući bestidno Radicu u oči.

A kad zazvoni telefon, pa podigne slušalicu, ona začuje glas: – Molim vas Cecu! – te odgovori: -Po-

grešno! – razočarano odloživši slušalicu na viljušku starog roditeljskog aparata.

Kada se iza ponoći, umorna od koračanja vrati u roditeljski stan, kada se istušira i otvori konzervu s pivom, kada potone u postelju, držeći u rukama par-te, očevu i majčinu, sigurna je da ni sama neće još dugo živeti. Tada ne zna da li da za prvom pusti još neku suzu ili da stegne zube i počne da zamišlja dijagonalu kojom će raseći pusti prostor – da bi se utešila.

VIA VELINGTON

Ne mogu da poverujem. Gledam u svog najboljeg prijatelja Lazara, pa u njegovu novu, drugu ženu, pa opet u Lazara.

– Via Velington! – klikne Lazar.

Kao punjena ptica njegova druga žena, Dragica, ćutke potvrđuje klimoglavom.

– Tako, na prečac! – kažem, dok moja žena stavlja kartonske podmetače na sto, potom toči ohlađenu kajsijevaču u rakijske čašice.

– Hteo sam da vas iznenadim! – kaže Lazar – sređujem ja to već dve godine, i, evo, stigoše papiri, putujemo u utorak.

Sa Lazarem sam prijatelj od školske klupe, zajedno smo regrutovani, bio sam mu kum na prvom i drugom venčanju. I on je nama, ženi i meni kumovao. Zajedno smo studirali prava, provodili neke godišnje odmone, išli na derbi *Partizan* : *Zvezda*, zajedno smo pekli rakiju, igrali loto. Dug je spisak zajedničkih uspomena, namera i ostvarenja, zabluda i želja. Socijalizam i samoupravljanje, raspad Jugoslavije, svadbe i pogrebi – dva života, činilo mi se tako, kao jedan.

– Ne mogu više da izdržim – i dodaje posle kraće, dramske stanke – ovde!

Njegova žena Dragica ćutke, naravno, odobrava pokretom glave.

Otpijam rakijicu, trljam dlanom oči, grizem donju usnu, ne znam šta da dodam.

– Baš ste nas iznenadili! – uskače moja žena, da bi prekinula predugu tišinu.

– Brate, ovde nema budućnosti, ni za nas ni za potomstvo.

Htedoh da upitam: za koje potomstvo, budući da dece nema ni sa prvom, ni sa drugom ženom, ali ne bih da ga povredim. – Klimni glavom! – hteo bih cinično da kažem Dragici, ali se i od tog uzdržavam, jer me ona, kao da zna šta sam namerio, posmatra tužno, i s poverenjem.

– Via Velington! – klikne moj prijatelj, da ne kažem baš: moj najbolji prijatelj. Svida mu se očito zvuk te dve reči. Ozaren je. Ustajem i da bih sakrio uzrujanost, odlazim do prozora, otvaram okna da ude čist vazduh, gasim pikavac. Usput okrnem pogledom kumovu crnu košulju, farmerke, bele „adidaske“, kuminu letnju haljinu na tufne, njenu neurednu, crvenu pundu... sve se fragmentarizuje, nekako mi se kumovi rasipaju, odjednom kao da ih uopšte ne poznajem, što je i prirodno, s obzirom na vreme trajanja kuminog i kumovog braka, ali, kuma, očito, poznajem još manje, što nije normalno. Dve godine je „sređivao papire“, a nije našao za potrebno da mi spomene reč o tome.

– Via Velington! – kažem i spustim se na stolicu. Otpijem ostatak kajsijevače. Dobro je, ništa nas ne može iznenaditi, sve je u igri, neka bude u igri.

– Pravo iznenađenje, kume, nema šta! – ponovo će moja žena.

Potom pijuckamo, razgovor se upućuje tokom razgovora o okolnostima skorašnjeg putovanja, o kumo-

vim namerama, budućem zaposlenju, o dopisivanju, o garancijama i ugovorima, o prodaji stana, o kumovim roditeljima koji ostaju sami. Razgovor je lak, lepršav, povremeno mi se čini kao da u njemu ne učestvujemo mi, moj kum i ja, moja supruga, čak ni kumova nova žena, nego neko drugo troje, ustvari četvoro ljudi. To tako traje naredna dva časa, na kraju se pozdravljamo, kao i obično. Oni odlaze svojim autom, mahnemo im, stojeći ispred kućne kapije.

Tri dana docnije, popodne, zvrji telefonm. Još jednom se pozdravljamo, želimo svojim kumovima srećan dugi put, obećavaju nam da će se javiti čim stignu, da ćemo ostati u vezi na svaki način, eto, spakovali su sve, još da stave sendviče u Dragičinu torbu i – via *Velington!* Zbogom, to je poslednja reč koju izgovara moj bivši prijatelj. – Zbogom! – odgovorio sam mu, kao da sam rekao neku običnu reč – ili kao da gledam neki jeftin film.

Spustim slušalicu, moja žena sedi u fotelji: – Odoše!

– Odoše! – kažem i čučnem pored fotelje. Držim je za ruku. A kad nam se oči sretnu, nasmejemo se.

– Javiće se! – kažem, pa oboje prasnemo u smeh.

Posmatram stolicu na kojoj je pre tri dana sedeo kum. Na tepihu između nogu stolice opažam sitna zrnca. Puzim, podvlačim se pod sto i rukom skupljam ova zrnca, kamenčić po kamenčić. Unatraške se izvlačim ispod stola.

– Šta je to? – pita žena.

– Sitni kamenčići! – kažem – valjda su ispali iz donova kumovih „adidaski“

Žena približava svoju ruku i podmetne dlan. Sipam tih desetinu zrnaca na njen dlan. I onda ćutimo.

PRIČA O KRIKU

Bilo je to još samo jedno sparno, odmaklo popodne u neizdrživom nizu sparnih julskih dana, koji su pali na Beograd poput malja. Popodne koje je čovek provodio u zamračenoj sobi, ležeći na postelji, otvorenih očiju, povremeno zaspivajući kratkim haotičnim snovima. I podrazumevao se lagani grč u srcu, koji ga je opominjao da se bliži pedesetom rođendanu, i podrazumevalo se da povremeno duboko, duboko udahne, tražeći kiseonik u sparnom zraku. Takođe podrazumevalo se, tako je bilo i ranijih beogradskih popodneva u julu, da sa noćnog ormarčeta uzme čašu relativno hladne tečnosti i otpije dug gutljaj.

Moglo je, dakle, da sve to bude obično i istrajno, prepoznatljivo i sigurno, onoliko koliko je sigurno da će sutra ujutro kupiti veknu i mleko i novine.

A onda je čovek začuo dug ženski krik, upravo urlik, i u urliku je čuo užasnutost te žene. Kada je ponovo kriknula, jedno otegnuto: *jooooj, jooooj Marko!* čovek je obratio pažnju, sa bojazni u srcu, a krik se obnovio jači i jasnije artikulisan: *jooooj, Markoooo!* i glas joj je zbilja bio sušti užas. Taj drugi krik je bio stvoren, činilo se čoveku, u još većoj telesnoj dubini, to njeno užasno i neveričko: *joooj! jooooj!*

Nije znao šta da preduzme, kao što nije znao ko je nepoznata žena. Jedino je bilo izvesno da ona ku-

ka tu negde, u blizini, verovatno u petospratnoj zgradi sa suprotne strane dvorišta, pa je čovek nepomično i ukrućenijih mišića sedeo u gluvoj tišini, čekajući da se krik obnovi i objektivizuje izvesnost tragičnog, neizvesnog događaja.

I krik se ubrzo obnovio gotovo neljudski, iz teške, tragične neverice: *joooj, joooj, kako si mogao*, vapila je žena sa labave granice artikulacije i neartikulacije, dovoljno jasno i dovoljno divlje da bi bilo autentično, više nego ubedljivo. Pa je ponovila istu sekvencu svog očajanja: *jojij, jooooj, kako si mogao* i odmah zatim kriknula još dva puta u mutno stišanoj tišini julskog popodneva.

A onda je usledila serija tih krikova: *joooj, joooj!* koji su se ponavljali, pomislio je čovek, kao crne, pokvarene gramofonske ploče, ponavljali sa identičnim intenzitetom očaja, tupo i neverički, da bi se posle desetine takvih *jooooj*, žena javila novim urlikom: *Marko, crni Marko*.

Čovek se podiže i u gaćama, oznojan i uznemiren, izađe u predsoblje, na čijem je dnu stajalo prozorče s pogledom na donji deo dvorišta. Čim se nagao nad prozorski ram, znao je da je njegova aktivnost pogrešna – krik nije dolazio iz tog dvorišnog ugla. Ugledao je krošnjju lipe, zapažajući da su listovi pomalo izžuteli i sparušili se po ivicama, i video je jednu staricu u crnini, kako radoznalo, poput njega, ali iz zgrade preko puta, pilji u suprotnom pravcu, ka prostoru koji on odavde nije mogao posmatrati. Zatvorio je prozor i vratio se laganim korakom u zamračenu sobu.

Ponadao se da će se glas žene pogođene tragičnim događajem smiriti, stišati, izgubiti, i pomislio da

je tragičnu vest saznala preko telefona, neko ju je obavestio o smrti brata ili oca, ili, moguće je, deteta, možda ljubavnika... Ali onda se ženin krik obnovio u superiornoj užasnutosti – *joooj meni, joooj, meni Marko moj!* kukala je, i čovek koji je ležao na vreloj postelji zažmuri, osećajući da se krik mora obnavljati, kao kucanje sata ili kapanje pokvarene česme. Nije više bilo nikakvog iznenađenja, ženin krik je užasnije nego što je bilo do maločas, počeo da emituje jak za jaukom, sa miksturom neverice i potpunog pada u očajanje, zbog izgubljenog muškarca: *Markooooo, Markoooo!* ponavljala je. Čoveku se činilo da u predasima, između krikova, neki drugi glas, hladniji, mudriji, kontrolisaniji, ubeđuje vapijuću ženu da se smiri, da prestane sa kričanjem, ali je ona, verovatno razdražena, mislio je čovek, apsurdnošću zahteva, nastavljala da obnavlja svoje *joooj*, svoje *kako si mogao* i svoje *crnoj mene*.

Trajalo je suviše dugo da bi mogao mirno da leži u postelji, te se čovek podiže i došavši do sobnog prozora, povuče konopac tamno zelene roletne, koja se uz buku vrtnje vučnog federa strelovito namota, gore, na štanglu, pa je zatim morao da podigne plastičnu roletnu, potežući grubi kanap, pri čemu je julska svetlost preplavila sobu, kao što neočekivani talas zaspae lica kupača, te je zatim odškrinuo prozor i provirivši kroz otvor, pogledom zakrstario po oknima zgrada s druge strane malog dvorišta. Krici nesretne žene sada su bili apsolutno razgovetni, zvonki na neki način, ljudskiji, ako se tako može reći, i dok je mislio i prihvatao to kao osećaj, čovek je beležio lica stanara, koji su slično njemu, tragali pogledima, radoznali baš kao što je bio i on. Uglavnom su to bila li-

ca žena, pogdege i dva, a usmerenost njihovih pogleda, navela je čoveka da i sam baci pogled u pravom smeru, pa je iza uskog romboida stakla, ugledao nekoliko uzrujanih ljudskih prilika. Neki su se žurno klimatali, pojavljujući se i nestajući, noseći u rukama sitne predmete (času, novine, lepezu) a jedan se nadnet nad kabastu fotelju, obraćao nekome ko je sedeo u toj fotelji, za čoveka sasvim nevidljiv. Čovek je pomislio, naravno, da se žena pogođena tragedijom nalazi u toj fotelji, možda je tragičnu vest dobila sedeći u njoj, a čovek koji pokušava, bezuspešno da je smiri, čiji je glas, činilo mu se, ipak načuo, beše taj čovek, tamnog lica, koji se nadnosio nad fotelju, s rukama zabačenim za leđa.

Jedan prozor se tada zatvorio, pa drugi. Ostali su uporno ostajali otvoreni, a glave načičkane na njima opstajale su u svojoj upornosti, zadržane tu, u neverici da se sve dešava „u njihovom komšiluku“, pa je čovek i sam povukao glavu unazad, baš kada se ženin užasni krik obnovio: *Marko moj! Marko moooooj!*

Da, bila je to ta žena, u fotelji, žena čiju fizionomiju nije mogao da vidi – nazreo je kako joj se torzo grči, a šake fantastičnom brzinom zarivaju u lice. Mogao je samo da zatvori svoj prozor i vrati se u postelju.

Mogao je da rekonstruiše tužnu priču, da je izmišlja, ali julsko sparno popodne nije ohrabralo volju za to. Ležao je na postelji, miran, ukočen, bezbrižan.

I, naravno, krici žene su se ponavljali, istina sve ređe, sve ređe, da bi u jednom času, posle jezovitog uzdaha, koji je više nego ijedan dotadašnji njen krik sličio zverskom oglašavanju, kričanje sustalo, pa prestalo.

Zavladala je tišina, mukla, tvrda kao zemlja, sasvim ubedljiva, ojačana svim tim kricima, tom nevericom. Neko je vreme očekivao da se ženski glas nanovo javi, da se kao sečivo zarije u popodne, činilo mu se da bi bilo etički ispravno da žena produži kuknjavu, ali se to nije ostvarivalo. Kao prašina, tihost je pala na predmete, pa se potom uvila oko njega i čovek je osećao da gubi svest i zaspiva.

Sat docnije jedna žena je otključala vrata čovekovog stana, na prstima prošla predsoblje i stupivši u tamnu sobu, u hipu pomislila da nešto nije u redu. Upalivši svetlo, ona se užasnuto zagledala u postelju na kojoj je ležao čovek i njen krik, upravo urlik zaborao je tvrdu tišinu julske predvečerja.

APENDIX

Da, gotovo je. Da, da gotovo je. Da, strašno i nežno, kao nestanak.

Da. Zašto sam se tu, ovde, tamo pojavio? Sasvim je neizvesno. Zašto sam napisao ovih dvadeset pet priča, ukupno, u četiri knjige, *stotinu udaraca*, nejasno je. I meni. I sebi. Ili, kako već oslovljavam tog – sebe.

Da. Uvek me je to tešila ta dovršenost. Zaokružnost. To, gotovo je, dovoljno je, sećanje i podsećanje, nalik na večnu prolaznost.

Pojavio sam se, imao potrebu da naučim govor, da govorim posle toga, da pišem, posmatrajući ljude, ljudske pokrete. Nežnost u nesavršenstvu.

Pisao sam već ovakve tekstove, opraštanja. Zapisivao sam tu nedovršenost, to titranje jezikom, na samoj ivici ničega. Sricanja. Zamišljam kako vam je već dosadno dok čitate ove redove. A pomislite: i taj negde živi u ovom vremenu. Ili pomislite, za pedeset godina, na primer, i taj je nekada govorio u ovom životu. Nešto nameravao, pokušavao. Nešto želeo, upisivao se u nešto.

Da. Da, gotovo je, dovoljno. Disao sam, posmatrao svoj lik u mirnoj vodi. Bilo je nekakvo nebo nad

mojom glavom, u mom potiljku, osećao sam to: da su tkiva u meni živa, trudio sam se da gradim nekakva takva tkiva, nešto maleno, živuljavo. Lik je prošao kroz moju maštu, zaustavio se na papiru. Drhtao sam.

Nesavršeno, beskrajno. Tijano. Kao nekakav pogled koji me izneverava, dok beži od mene. Nemilice. Voleti nekog. U sebi se preslišavati o obavezama dana. Smestiti tog nekog, u sebe, na kraj svog srca, u podbradak, oko, uši, šiške, crtkarati, u pijanstvu, male linije, ničega. Dovoljno i dobro. Kao tiho. Nešto nezaustavljivo. Ispuniti samoću nekakvim govorom. Sebe ili se. Njega ili ga. Osluškivati tupi udarac zamenice u zraku. Bang! Pala je reč i zveketnula. Sve je to dovoljno. Nežnjikavo. Tanušno, kao flispapir. Ili slovence, pod noktom. Nekoga sam hotimično zagrlio, drugog neosetno i bez namere ubio. Trajalo je, dok sam živeo – vazda nesiguran u status toga što sam govorio sebi, vama, nekome, njemu. Tragično. Otpučeno, kao tigar u zraku.

Da, prolazi, da ne boli. Smrt je bezbolna, jedino što zaboraviš svetlost, sasvim i prepustiš se mraku. Sasvim.

Možda sam, osluškivao sebe, osluškujući sebe. Taj dah, distance, imaginiranja, utišavanja, otkućaja srca. Da, zastati, završiti, govoreći dok si živ, sebi, drugome, sebi kao drugome, sedeći na čamcu, nad mirnom vodom, posmatrajući lelujanje vodenih trava, u struji. Čuti šumor u jablanovim krošnjama, nad glavom, dok senka sunca klizi, kroz oblake... Glas neke žene doziva te, iz daljine, nejasan u svemu, sem u smislu po-

trebe za tvojim semenom. Prihvatio si to, ustao, sa tamnom jezom, produžavanja života, u kičmi, u grudima, duž simetrale celog tela, kroz lobanju... Nežnost koja joj je potrebna da bi stajala na nogama, uspravna. Kao što ševa lebdi u zraku i peva. Ne manje besmisleno.

Jezik što krivuda između ironije i patetike, prolazi kroz čestar iščekivanja. Tako jasno, glasno u tiho-
sti, sa drugima. Začela se još jedna priča. Sva od sjaja i od tame, nerazumevanja, nagoveštanja. Prolazno, beskrilno. Reči kao strukture glasova, bez ikakve mogućnosti da se uspostavi nekakav ton, nečega, nekakav ton tuge. Sitna radosti koja me obuzimaš dok osluškujem, sam svoju nesigurnost u neizvesnosti svakog budućeg dana. Svake naredne priče.

Nalik na nevericu. Na 25 udaraca srcem. U praznini grudi, zvona koje nazivamo klatnom, životom.

KNJIGE KOJE DIREKTNO KORESPONDIRAJU SA OVOM KNJIGOM

Margaret Diras: *Stvarni život* (prevela N. Bojić), „Svjetlost“ Sarajevo, 1990.

Alberto Moravija: *O Indiji* (preveo M. Kujundžić), Matica srpska, Novi Sad, 1965.

Hulio Kortasar: *Apokalipsa u Solentinameu* (prevela A. Mančić Milić), „Rad“, Beograd, 1998.

Džejms Džojls: *Dablinci* (prevod grupe prevodilaca), „Haos“, Beograd, 1995.

Olga Ostojić Belča: *Osvetljeni prozor*, Matica srpska, Novi Sad, 1986 .

Italo Kalvino: *Zamak ukrštenih sudbina* (prevele S. Vukov-Simentić i S. Marinković), „Rad“, Beograd, 1997.

Pavle Ugrinov: *Ljubav i dobrotu*, „Nolit“, Beograd, 1996.

Emil Sioran: *Opšti pregled raspadanja* (preveo M. Danojlić), Matica srpska, Novi Sad, 1982.

Henri Stekpul: *Plava laguna* (prev. M. Antunović-Kobliška), „Kosmos“, Beograd, 1956.

Arkadi Fidler: *Ostrvo zaljubljenih majmuna* (prev. Đ. Živanović), „Vuk Karadžić“, Beograd, 1965.

Milorad Pavić: *Konji Svetog Marka*, „Prosveta“, Beograd, 1976.

Andrej Končalovski: *Niske istine* (prevela M. Grbić), „Cepter Buk World“, Beograd, 1998.

Momčilo Milankov: *Potonulo ostrvo*, „Prosveta“, Beograd, 1967.

BELEŠKA O OVOM IZDANJU

Prvo izdanje *Poslednjeg štićenika noći* objavljeno je u Banja Luci (*Glas srpski*, 2001). Sticajem okolnosti, ova knjiga priča, četvrta u nizu mojih pripovedačkih knjiga i poslednji deo jedinstvenog projekta, skoro da i nije dolazila u beogradske knjižare niti je ima u bibliotekama Srbije. Zbog toga sam rešio da upravo njenim drugim izdanjem otpočnem ediciju svojih izabranih knjiga u ediciji *Delo*.

Nadam se da ću u nekoliko narednih godina, u njenim okvirima obnoviti svoje knjige različitih žanrova kojih već dugo nema po knjižarama a i u mnogim našim bibliotekama su retke. Za ovu priliku ispravio sam mnoštvo štamparskih grešaka iz prvog izdanja i tehnički uredio priče, tako da se ovo izdanje može smatrati relevantnim za sve one koji budu nameravala da čitaju moje knjige, razmišljaju o njima i eventualno pišu.

Bez obzira što je ova kolekcija priča bila skoro nedostupna u Beogradu, o njoj je napisano nekoliko pojedinačnih kritičkih tekstova. Izdvojio bih sledeće:

Tihomir Brajović *Sloboda fikcije* („Glas“, 23. 3. 2002),

Mladen Vesković *Između života i literature nema granice* („Blic NEWS“, 16. 10. 2002),

Ranko Risojević *Pripovedačke majstorije* („Glas srpski“, 26. 7. 2002),

Jasmina Topić *Fikcije štićenika noći* („Pančevac“, 24. 5. 2002).

Poslednji štićenik noći je dobio nagradu „Karolj Sirmaj“, decembra 2001. godine.

SADRŽAJ

Poslednji štićenici noći	7
Među nama	12
Zamišljeni Gudvin	24
Zeleno ostrvo	31
Unutrašnja Indija	37
Za Esperansu Maçado	45
Jedna od priča koju sebi pričam	53
Ubistvo na ostrvu	60
Zlatni presek	69
Svoja najbolja prijateljica	80
Tragičan slučaj	85
Neparna strana ulice	91
Reči koje razmenjujemo	103
Gluvarenje	110
Odložena smrt utopije	114
Dvanaest godina odsutnosti	125
Pitanje slobode	133
Bleđa nijansa sivog	141
Povratak noći u stvarnost	148
Uludo protraćeno vreme	156
Uporno ponavljajući: <i>sada, sada...</i>	163
Drive	168
Kad se, čim se isprazni svet	179
Via Velington	186

Priča o kriku	189
Apendix	197
Knjige koje direktno korespondiraju sa ovom knjigom	201
Beleška o ovom izdanju	203